

Ukuli

Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry

1/2009, 40.vsk

JULKAISIJA:

Turun lintutieteellinen yhdistys ry
PL 67, 20101 Turku
www.tly.info

TOIMITUS / REDAKTION

ukuli@tly.info
Päätoimittaja: Mikko Oivukka
Toimituskunta: Susanna Auvinen,
Esko Gustafsson, Kalle Rainio, Asko
Suoranta

Ulkoasu ja taitto: Totti Toiskallio

PAINOTIEDOT / TRYCKERIUPPGIFTER

Painopaikka / Tryckeri:
Newprint Oy, Raisio
Painetty / tryckt 2009
Painos / Upplaga 800 kpl
ISSN: 0782-8195

ILMOITA MUUTTUNUT OSOITTEESI!

Varmista yhdistyspostin perilletulo ja ilmoita oikea osoitteesi BirdLife Suomen internetsivujen etusivulta (www.birdlife.fi) löytyvällä osoitteenmuutoslomakkeella.

Ukulin aineistot

Lehteen tulevat jutut, kuvat ja muut mahdolliset materiaalit toimitetaan lehden toimituskunnalle (ks. yllä) tai sähköpostilla osoitteeseen ukuli@tly.info

Ukulin ilmoitushinnat:

1/1 takasivu 500 euroa
1/1 sisäsivu 350 euroa
1/2 sisäsivu 150 euroa
1/3 sisäsivu 100 euroa
1/4 sisäsivu 80 euroa

tai sopimuksen mukaan

Ukuli

1/2009, 40.vsk

SISÄLLYS

- 3 Pääkirjoitus: Lintuja, elämyksiä ja kokemuksia
• *Mikko Oivukka*
- 4 Suomen lintuatlaskartoitus 2006–2010
– tilannetiedotus
• *Esko Gustafsson*
- 5 Vesilintujen kesämuutto eteläisellä Selkämerellä
• *Veijo Peltola, Asko Suoranta, Esko Gustafsson ja Olli Tenovuo*
- 22 TLY:n aluerariteettikomitean ja BirdLife Suomen rariteettikomitean hyväksymät vuoden 2008 harvinaisuushavainnot TLY:n havaintojenkeruualueelta
• *Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio ja Pekka Alho*
- 32 ARK tiedottaa – harvinaisuuden osuessa kohdalle
• *Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio ja Pekka Alho*
- 40 Pariks' päiväks' retkelle Eestiin?
• *Uku Paal*
- 44 Metson soitimet Varsinais-Suomessa ja Rauman seudulla 2000-luvulla
• *Panu Kunttu & Ville Vasko*
- 40 Talvilinnuston muuttumisesta Turun lähiöalueilla
– vuodet 1971–1973 ja 2007–2009
• *Matti Valta*

Kannen kuva: Varsinais-Suomen viides isokihu *Stercorarius skua* viihtyi kesäkuun alussa Kemiönsaaren ja Salon välisellä vesialueella monen bongarin silmänilona. © Jukka J. Nurmi, Salo, 2.6.2009.

SOUKKIO				1970-LUKU YHT.			2000-LUKU YHT.			muutos-%	eloonjäämis-%	elonjäämis-%
66						238			238			
-71		-8										1970
-72		-9										2000
1	1	1	1			28			28			
joulu	uusinta	joulu	uusinta	joulu	uusinta	yht.	joulu	uusinta	yht.		71,2	80,4
											98,7	105,4
30	21	5	4	153	119	272	41	31	72	-73,6		
15	9	9	18	79	82	161	178	188	366	56,1	58,3	104
23		1	1	64	1	65	3	1	4	-?	76,1	101
12	5	3	1	24	13	37	21	25	46	+19,6	50	
7	7	1	1	21	15	36	7	8	15	-58,4	60	100
8	6			22	10	32	-	-	-	-100		
1	1	1		14	9	23	7	7	14	-39,6		
1		12	13	14	4	18	26	34	60	70		
				15	-	15	-	-	-	-100		
1				5	2	7	1	1	2	-		
7				7	-	7	4	2	6	?		100
			10	5	-	5	182	98	280	98,3		
1		2	9	2	3	5	96	97	193	97,4		
				2	2	4	12	2	14	+		
	1			1	2	3	7	3	10	+		
		1	4	2	1	3	50	57	107	97,2		
				3	-	3	44	2	46	+		
			13	3	-	3	3	28	31	+		
				2	-	2	-	-	-	-		
				-	1	1	-	4	4	+		
				-	1	1	-	-	-	?		
				-	1	1	-	-	-	-		
1				1	-	1	2	1	3	+		
		1		-	-	-	248	13	261	+++		
			40	-	-	-	3	52	55	++		
		15	7	-	-	-	20	18	38	+		
				-	-	-	15	17	32	+		
				-	-	-	27	5	32	+		
				-	-	-	25	6	31	+		
			1	-	-	-	16	11	27	+		
				-	-	-	22	-	22	+		
				-	-	-	5	6	11	+		
				-	-	-	7	-	7	?		
				-	-	-	3	2	5	+		
			1	-	-	-	-	2	2	+		
				-	-	-	1	-	1	?		
			1	-	-	-	-	1	1	?		
				-	-	-	-	1	1	?		
107	50	49	124	439	264	703	1086	723	1809			

lento on tyystin uusi ilmiö. Naakka, varpunen, pulu, mustarastas, pikkuvarpunen ja mm. korppi ovat nykyistä uutta talvilinnustoa. Eniten yleistyneitä ovat runsastumisjärjestyksessä: viherpeippo, sinitäinen, harakka, varis ja talitiainen (ks. taulukko 1).

Talvikuoilleisuus

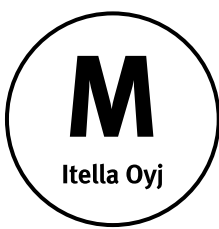
Yksi nämä laskennat liikkeellepanevista sysäyksistä oli Lintumies -lehdessä joskus 1960-luvulla julkaistut talvehtijoitten kuolleisuustiedot: mm. hippiaisistä kuolee talven ai-

kana 98 %. Tieto vaikutti uskomatomaalta, ja sitä oli vaikea hyväksyä. Oli niin tai näin päätin kokeilla omaa pienimuotoista laskentaa Turun keskustan lähellä alueilla, jotka olisivat polkupyörällä saavutettavissa kovallakin pakkasella.

Laskenta-alueet ovat laajojen peltojen rajaamia metsäalueita. Peltoaukeat ainakin jossain määrin estävät hippiaisen ja metsätiaisten liikehinnän pois alueilta. Koska jouluja uusintalaskentoja on Kohmon ja Lausteen kohdalla eri määrä käytin

näiden kohdalla korjaavaa suhdelukua eloonjäämisprosenttia laskiessani. Runsaimpien lajien eloonjäämisprosentit ovat taulukossa 1.

Talitiainen on selvinnyt parhaiten talvesta sekä 1970-luvulla että 2000-luvulla. 2000-luvun leudoista talvista linnut selviävät näköjään aiempaa paremmin, sillä selviämispromenti on 100 % korvilla. Lieneekö tämä osittain ”tilastoharhaa”, sillä lintujen havaittavuus kevättalvella on parempi 1970-lukuun verrattuna; taisyset laulavat jo helmikuussa.

HALLITUS

- Mikael Nordström, puheenjohtaja (puheenjohtaja@tly.info), Turku p. 0400-445 234
- Emma Kosonen, varapuheenjohtaja, myyntiartikkelit (varapuheenjohtaja@tly.info), Turku p. 040-569 8466
- Jari Kårlund sihteeri, tiedotusvastaava (tiedotus@tly.info), Sauvo p. 040-835 8313
- Olli Kanerva, taloudenhoitaja (talous@tly.info), Salo p. 0400-127 170
- Markus Ahola, linnustonsuojeluvastaava (linnustonsuojelu@tly.info), Turku p. 0400-544 923
- Rami Lindroos, lehtiarkiston hoitaja (lehtiarkisto@tly.info) Turku, p. 040-577 2262
- Juha Kylänpää, Jurmon lintuaseman hoitaja (jurmo@tly.info), Laitila p. 044-534 0074
- Markus Lampinen, virkistysvastaava (retket, rallit yms.), (retket@tly.info), Turku p. 044-285 2696
- Kalle Rainio, aluevastaava (havainnot@tly.info), Turku p. 040-585 0547

JURMON LINTUASEMA

- Asemanhoitaja (jurmo@tly.info) Juha Kylänpää, Tanhuanatie 13, 23800 Laitila p. 044-534 0074
- Aseman varahoitaja, rengastusvastaava Kalle Rainio (krainio@gmail.com) Kupittaankatu 57 as. 42, 20700 Turku, p. 040-585 0547

UKULIN TOIMITUSKUNTA

- Päätoimittaja Mikko Oivukka (mikko@oivukka.fi), Emännänkatu 13 E 36, 20780 Kaarina, p. 040-708 9722
- Muu toimituskunta, ks. s. 2

ALUERARITEETTIKOMITEA

- Puheenjohtaja Pekka Alho (pekka_alho@hotmail.com), Hakapellonkatu 5, 21200 Raisio, 0400-829 074
- Sihteeri Kalle Rainio (ark@tly.info), Kupittaankatu 57 as. 42, 20700 Turku, p. 040-5850547
- Jäsenet:
Hannu Huhtinen
Rami Lindroos (raguli@utu.fi), Yo-kylä 3 D 13, 20540 Turku, p. 040-577 2262

ARKISTOT

- Havaintoarkisto Kalle Rainio (ks. hallitus),
- Järvillintuarkisto Asko Suoranta (asko.suoranta@saunalahti.fi), Tiilentekijänkatu 3 b A, 20810 Turku, p. 0400-670 321
- Lehtiarkisto Rami Lindroos (ks. hallitus)
- Suoarkisto Antti Karlin, Sundholmantie 194, 23500 Uusikaupunki, p. 02-841 4418

BIRDLIFE SUOMI -EDUSTAJAT 2008-2009

Arto Kalliola
Emma Kosonen
Markus Lampinen
Mikael Nordström
Kalle Rainio

IBA-ALUEIDEN VASTAAVAT

- Läntisen Suomenlahden saaristo (Saaristomeren alue): Mikael Nordström (mikael.nordstrom@pp.inet.fi), p. 0400-445 234
- Mietoistenlahti: Jukka Sillanpää (jukka.sillanpaa@narmaplan.fi) p. 0400-325901
- Ruissalo: Jouko Lehtonen (jouko.lehtonen@turkuamk.fi), p. 0400-243 689

BIRDLIFE SUOMEN RETKIKUMMIT

Hannu Allonen
Arto Kalliola
Markus Lampinen, ks. hallitus
Lennart Saari

NUORISOJAOSTO

Puheenjohtaja Markus Lampinen, ks. hallitus

TOIMIKUNNAT

- Havaintotoimikunta, pj Kalle Rainio, ks. hallitus
- Petolintutoimikunta, pj Seppo Pekkala (Seppo.Pekkala@tsp.stm.vn.fi), Vaskitorvenkatu 11 as 3, 20840 Turku, p. 02-235 4582 (k), 02-271 5794 (t)
- Suojelutoimikunta, pj Markus Ahola, ks. hallitus
- Tutkimustoimikunta, pj Esa Lehikoinen (esalehi@utu.fi), Saukonojantie 10, 20250 Turku, p. 02-254 6732, 040-590 4945; Esko Gustafsson (tutkimus@tly.info), Lauklähteenkatu 5 B 46, 20740 Turku, p. 050-339 9159

MUUT

- Tilintarkastajat: Mikko Jokinen (mikko.jokinen@turku.fi), Jarmo Laine (jarmo.laine@turku.fi), varalla Jorma Knaapi (jorma.knaapi@vero.fi) ja Raino Suni
- Lintujen pelastusasiat Jari Lehto (jari.lehto@utu.fi), Kataraintentie 1 b 41, 20740 TURKU, p. 040-530 9310

Lintuja, elämyksiä ja kokemuksia

”...saavuimme Kihelkonnaan, joka on 900 asukkaan kunta Luoteis-Saarenmaalla noin 30 kilometrin päässä Kuressaaresta. Tarkoituksemme oli löytää majapaikka Kihelkonnasta, jotta voisimme mennä seuraavana aamuna Undvaan, joka on säännöllisin allihaahkojen talvehtimisalue Virossa. Päätimme tiedustella majoitusta kylän keskustassa sijaitsevasta kaupasta. Myyjä ei tietenkään puhunut ollenkaan englantia, mutta onneksi Panu oli opiskellut muutaman kurssin eestiä, joten saimme asiamme hoidettua. Ongelmallisinta tilanteessa oli se, että maaliskuuhuhtikuun vaihe ei ollut sesonkiaikaa ja kaikki majoituspaikat olivat kiinni. Myyjä kuitenkin tiesi kertoa meille, että kylän kirkon yhteydessä olevasta pappilasta olisi mahdollista saada yösjä. Kävelimme pappilan ovesta sisään; siellä oli menossa kylän kuoroharjoitukset. Kanslisti toivotti meidät tervetulleeksi ja antoi meille huoneen.

Saatuamme ylimääräiset tavarat kannettua huoneeseemme, mietimme minne voisimme mennä iltaretkelle. Avasimme kartan ja huomasimme, että Kihelkonnalahdelle oli karttaan merkitty lintutornin logo, joten päätimme suunnistaa sinne. Päästäksemme tornille jouduimme ajamaan useita kilomet-

rejä huonokuntoista hiekkatietä, mutta lopulta eteemme avautui hyvännäköinen lahdempoukama, jonka reunassa kyhjötti korkea ja hieno lintutorni, ja tietysti aivan tyhjänä niin kuin Viron lintupai-koilla yleensäkin.

Kipusimme torniin ja aloimme selata ympäröivää vesialuetta. Ensimmäinen melkoinen pettymys, mitään suuria lintumassoja ei tänne Mynälahden veroiselta näyttävälle paikalle ollut kertynyt, retken ensimmäinen muuttava ruskosuohaukkakoiras ja muutama jousisorsa eivät paljon mieltä lämmittäneet. Olimme olleet tornissa jo jonkin aikaa, kun Panu huomasi kauempana olevan vesilintumassan. Parvi oli sen verran kaukana, että lintujen määrittäminen lajilleenkin oli vaikeaa. Ensimmäisen arviomme mukaan lintuja olisi ollut joitakin satoja. Kesken tihrustamisen parvi nousi lentoon ja koko porukan suusta kuului yhtä aikaa huuto LAPASOTKIA ja perään kuului vielä huuto, on siellä uiveloitakin! Parven noustessa lentoon kuin valkoisena lauttana tajusimme, että lintuja oli pikemminkin tuhansia kuin satoja. Pyörittelimme päätämme ja totesimme, että emme olleet koskaan nähneet mitään vastaavaa. Linnut laskeutuivat uudelleen ja pääsimme vielä ihastelemaan koko

parvea. Laskimme linnut useaan otteeseen ja päädyimme sellaiseen lopputulokseen, että lapasotkia oli 1000 ja uiveloitakin vielä 650, joten lähemmäs kahdentuhannen linnun parvi oli tullut yöpymään lahdelle.”

Mielestäni lintuharrastukseen liittyy paljon muutakin kuin vain hyvät havainnot havisvihossa. Melkein jopa havaintoja tärkeempiä ovat hyvät retkikaverit ja mieleenpainuvat muistot, joita voimme muistella vielä vuosienkin jälkeen. Edellä kuvatun retken tein vuonna 2004 yhdessä ystäväni Panu Kuntun ja Christian Petanderin kanssa Viroon Saarenmaalle, ja siitä on tullut vuosien varrella yksi mieleenpainuvimpia muistoja.

Lintuharrastuksen suosio kasvaa vuosi vuodelta Virossa, mutta edelleen harrastajien määrä on hyvin pieni lintujen määrään nähden. Toivottavasti tämän lehden sivuilla olevien retkivinkkien innoittamana sinäkin lähdet keräämään itsellesi mieleenpainuvia muistoja Virosta.

Mukavia lukuhetkiä!

Mikko Oivukka

Ukulin päätoimittaja ja Viron lintuseuran aktiivi

Suomen lintuatlaskartoitus 2006–2010 – tilannetiedotus

Esko Gustafsson

Lintuatlaksen neljäs maastokausi on loppunut. Vastaava atlas on aiemmin toteutettu Suomessa vuosina 1974-79 ja 1986-89. Atlaksessa on tarkoitus selvittää kaikkien Suomessa pesivien lintujen levinneisyys jokaisella 10 x 10 kilometrin ruudulla. Kustakin ruudusta pyritään selvittämään siinä pesivät lintulajit ns. pesimisvarmuusindekseillä, jotka kuvastavat kunkin lintulajin pesimisen todennäköisyyttä kullakin ruudulla. Indeksit on jaettu pääluokkiin seuraavasti: mahdollinen pesintä, todennäköinen pesintä ja varma pesintä. Havainnot tallennetaan suoraan Luonnontieteellisen museon tietokantaan osoitteessa www.lintuatlas.fi. Täällä voi havaintojen palauttamisen lisäksi katsella mm. kunkin lajin levinneisyyskarttoja ja ruutujen selvitystilanteita. Sivuilta löytyy myös paljon muuta, kuten lajien levinneisyys aiempien atlasien perusteella. Sieltä on myös saatavissa ruutukohtaiset, tähän mennessä havaittujen lajien pesimisvarmuusindekseillä esitetyt maastolomakkeet sekä paljon muuta taustamateriaalia. Myös yhdistyksen kotisivuilla on paljon atlaksen toteuttamisessa tarpeellista materiaalia.

Kartoitustilanne

Tällä hetkellä (12.8.2009) kaikista TLY:n vastuulla olevista 170 ruuduista on jotain tietoa olemassa. Satunnaisesti selvitettyjä ruutuja

on 1, välttävästi 6, tyydyttävästi 45, hyvin 64 ja erinomaisesti 59. Hyvin tai erinomaisesti on tutkittu nyt 69 % ruuduista, kun 1974-79 vastaava luku oli 57 % ja 1986-89 59 %. Atlas on siis edennyt hyvin, mutta toki vielä on töitä jäljellä. Koko Suomen osalta vastaavat luvut ovat nyt 39 %, 1970-luvulla 26 % ja 1980-luvulla 31 %.

Samaan tapaan kun jatkamme, niin eiköhän tästäkin atlasta selvitä kunnialla ja luoda erinomainen perusta tuleville linnustonmuutosten seurannoille. Huonoimmin kartoitettuja alueita ovat mielestäni tällä hetkellä seuraavat: Salo, Mynämäki, Vehmaa ja saariston ulkoreuna. Toki muualtakin löytyy yksittäisiä heikkoja ruutuja. Tarkat tiedot näet parhaiten yhdistyksen kotisivuilta.

Mielenkiintoisia tuloksia

Lintuatlas on osa linnustonseurantaa. Siinä kartoitetaan pitkin väliajoin lintujen levinneisyyttä koko Suomessa. Vuosittaisilla lastennoilla kuten talvilaskennoilla ja kesäisillä vakioireiteillä pyritään taasen seuraamaan lintukannoissa tapahtuvia määrällisiä muutoksia.

Linnusto muuttuu todella nopeasti. Atlas kertoo nettisivuillaan nopeasti enimmäkseen muutokset. Eniten ovat levinneisyysalueitaan Suomessa laajentaneet laulujoutsen, sinitäinen, pikkuvarpunen ja vi-

herpeippo. Häviäjiä taas ovat olleet kivitasku, keltavästäräkki, metso ja riekko. Levinneisyyskartat ovat jo nyt erittäin mielenkiintoisia. Etsi itse lisää tietoa juuri sinua kiinnostavista lajeista!

Atlas kaipaa edelleen sinun havaintojasi vuosilta 2006-2009. Muista tallettaa vanhatkin havaintosi, jotta saamme ennen viimeistä atlaskesää 2010 tilanteen ajan tasalle. Tämä auttaa viimeisen vuoden kartoitustietojen suunnittelussa.

Jos olet jo mukana atlasta, niin toivottavasti jatkat kesällä 2010. Etenkin maakunnan puutealueet kaipaavat aktiivista atlasretkeilyä. Muista atlas myös liikkuessasi muualla Suomessa, sillä ilman etelän harrastajia ei pohjoista Suomea saada kunnolla selvitettyä. Kannattaa myös pitää mielessä, että KAIKKI pesimäaikana tehdyt pesintään viittaavat havainnot ovat kirjaamisen arvoisia. Havainnon ei tarvitse olla varma tai todennäköinen, sillä mitä tietäisimme vaikkapa pensassirkkalinnun tai luhtahuitin levinneisyydestä, jos sitä kuvaisivat vain varmat pesimähavainnot? Emme mitään ja siksi pelkät lauluhavainnotkin on tärkeä saada mukaan aineistoon.

Jos atlasta herää jotain kysymyksiä, niin ottakaapa yhteyttä TLY:n atlasvastaavaan eli tämän kirjoittajaan.

Vesilintujen kesämuutto eteläisellä Selkämerellä

Veijo Peltola, Asko Suoranta, Esko Gustafsson ja Olli Tenovuo

OT stajasi Uudenkaupungin Vasikkarissa vuodesta 1994 alkaen kesäistä muuttoa. Havaittu muutto oli mittavaa ja toi paljon uutta tietoa. Tämän ja muutaman hyvän aiemman kesäpäivän innostamana VP aloitti kesällä 2004 Rihtniemen havainnoinnit, jotka lopulta johtivat laajempaan projektiin.

Pyhärannan Rihtniemi tunnetaan hyvänä merimuuttopaikkana Selkämerellä. Etenkin maaliskuun huhtikuun haahkamuutto ja toukokuun *Melanitta*-lajien muutto ovat hienoja tapahtumia. Kevätmuuttoa on käsitelty Ukulin kevätkatsauksissa ja RSLH:n yhteenvedoissa. Mutta Selkämerellä tapahtuu muulloinkin. Harva on stajannut kesällä, vaikka silloinkin tapahtuu kaikenlaista. Onpa Rihtniemen eräitä ennätysmuuttojakin nähty keskellä heinäkuun helteitä.

Johdanto

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan vesilintujen kesäistä liikehdintää. Vesilinnuiksi on tässä luettu uikot, merimetso sekä sorsa- ja

ruokkilinnut. Tarkastelemme siis kevätkuun loppua, syyskuun alkua ja näiden välissä tapahtuvaa liikehtimistä. Sorsalintukoiraisten pesinnän jälkeinen siirtyminen sulkimisalueille on tärkein syy vesilintujen kesäiseen muuttoliikkeeseen. Mukana on vähemmistönä myös pesimättömiä esiaikuisia lintuja ja pesinnässään epäonnistuneita naaraita.

Yleisenä tausta-aineistona olemme käyttäneet Varsinais-Suomen Linnut -kirjaa¹⁰ (VSL). Teos on mainittu lajiteksteissä vain, jos aineistomme poikkeaa tai täydentää merkittävästi kirjassa sanottua. Vanhempia taustatietoja esitetään myös Pohjolan Linnut Värökuvin⁶ (PLV) ja Suomen sorsalinnut¹¹ (SSL)

-teoksissa. Ensin mainitussa on melko vähän aiheeseen liittyvää, mutta SSL kertoo yleisellä tasolla vesilintujen kesämuuton kuvan. Suomen Sorsalinnut -kirja esittää: *”Pesivien yksilöiden sulkasatomuutto merkitsee pesinnän jälkeistä, ennen varsinaista syysmuuttoa tapahtuvaa siirtymistä pesimäalueelta jollekin suojaiselle ja runsasravinteiselle seudulle, jossa siipisulat uusitaan. Jos esiaikuiset ja pesimättömät yksilöt otetaan huomioon, on määrittelemisen vaikeampaa. Eri lajien sulkasatomuuton luonne vaihtelee huomattavasti. Muuton suunta voi olla lähes mikä tahansa. Lentomatkojen pituus vaihtelee: lintu voi siirtyä suojaisemmalle lähilammelle tai muuttaa muutama tuhat kilometriä. Kaikilla lajeilla ei ole sulkasatomuuttoa ja toisilla vain osa kannasta muuttaa.”*

↑ **Metsähänhia** (*Anser fabalis*) **nähdään Selkämeren kesässä vain harvoin.**

© Tom Lindroos, Eurajoki, 24.3.2008.
www.tomlindroos.1g.fi

Vesilintujen pesinnän ajankohta vaihtelee kevätmuuton ajoittumisen mukaan vuosittain jonkin verran. Pesintään kuuluu tietty vakioaika ja tämän vuoksi pesinnän aika-
taulu määrää myös pesinnän jälkeisen sulkasatomuuton ajoittumisen.

Aineisto ja menetelmät

Muuttoa havainnointiin aktiivisesti Rihtniemessä kesinä 2004 – 2008. Kesämuuttona olemme tässä tarkastelleet muuttoa, joka tapahtuu ajalla 26.5. – 28.8. Tämä ajanjakso jaettiin viiden päivän jaksoihin eli pentadeihin (järjestysluvultaan 36 – 48). Havainnointi painottui eri vuosina eri aikoihin kesää (kuva 1). Yhteensä havainnointiin 171 päivänä 999 tuntia ja siihen osallistui 48 henkilöä (taulukko 1). Havainnointi oli voimakkaasti aamupainotteinen: aamulla (ennen klo 12) havainnointiin 163 päivänä 882 tuntia, iltapäivällä (klo 12 – 18) 27 päivänä 52 tuntia ja illalla (klo 18 jälkeen) 15 päivänä 65 tuntia.

Itse (VB, AS, EG) kirjassimme havainnot puolen tunnin jaksoissa ja muilta saimme käyttöön päiväkohtaiset summat. Lintujen sukupuolet määritettiin mahdollisuuksien mukaan ja ne kirjattiin vain, mikäli koko parven linnut määritettiin. Eri lajien teksteissä olemme käyttäneet tältä osin vain kirjoittajien aineistoa. Kaikki matkalennossa havaitut linnut tulkittiin muuttaviksi lentosuunnasta huolimatta. Tässä tulkinnaassa saattoi olla havainnoitsija-kohtaisia eroja, sillä matkalennon erottaminen esim. ravinnonhakuun liittyvästä siirtymisestä voi olla vaikeaa.

Tässä jutussa näkyvät lajikohtaiset tekstit, kaaviot ja taulukot on tehty kesien 2004 – 2008 aineistosta. Osa havainnoitsijoista ei ole kirjannut kaikkia lajeja, mikä hankaloitti tulosten käsittelyä. Lajikohtaisissa diagrammeissa on kuvateksteissä esitetty yksilöiden ja havaintotuntien määrä. Muuttosuunnat kuvissa ja useimmiten tekstissä on yhdistetty kahdeksi pääsuunnaksi S ja N. Kuvissa on vaaka-akselilla esitetty pentadin keskipäivä. Diagrammien pylväät kuvaavat pentadin aikana havaittujen yksilöiden summaa jaettuna havainnointiin yhteensä käytetyllä ajalla. Merihanhen kuvaan on lisätty määrittämättömät todennäköiset merihanhet ja ruokin kuvaan ruokki/kiisla -määritetyt. Vuorokausikuvissa on diagrammien käyrät tehty muutaman parhaan yksittäisen päivän havainnoista.

Vertailu- ja lisäaineistona olemme käyttäneet Rihtniemen havaintoja aiemmilta vuosilta. Tärkein vertailutieto on Uudenkaupungin Vasikkarin laaja aineisto vuosilta 1994 – 2008 (OT). Lisätietoja on toukokuulta 1999 Kustavin Isokarista¹⁴ ja pitkältä ajalta Kustavin Pohjo-

Taulukko 1. Rihtniemen havainnoitsijat kesinä 2004 – 2008.

	2004	2005	2006	2007	2008	Yht.
Asko Aarnio					1	1
Jarmo Boman					1	1
Esko Gustafsson	1	6	1	2		10
Jyri Halme				1		1
Matti Halonen	1			1		2
Kai Hannula	1					1
Niklas Haxberg	1					1
Jukka Hovila					1	1
Anna Innola				1		1
Olli Kanerva					3	3
Jorma Knaapi	1				1	2
Vesa Knuutila		1				1
Jari Kärnlund		1				1
Leena Laitinen	1				1	2
Markus Lampinen					1	1
Tarmo Lehtilä		1	1		1	3
Tom Lindbom	1					1
Tero Linjama	2	1				3
Kaarle Lönnroth		1			1	2
Rasmus Mäki				1		1
Heimo Mänty				1		1
Tarja Nykänen			1			1
Antti Partanen	1					1
Esa Partanen	1					1
Veijo Peltola	11	18	3	7	2	41
Jarmo Pirhonen					2	2
Veli Puputti		1				1
Markku Ritvonen	2					2
Esko Roström	5	6	4	7	10	32
Tarja Roström	5	6	3	7	10	31
Ville Räihä		1				1
Jarmo Saarnio			1			1
Juha Saarnio	1			1	2	4
Juhani Salmi		1				1
Juha Salminen	7	3	9	20	21	60
Kari Salonen		1				1
Jarmo Santala	1					1
Markku Santamaa	4	4		2		10
Tapani Santamaa	1	3	3			7
Jukka Sillanpää	8	5	7	10	11	41
Asko Suoranta	7	32	12	29	23	103
Jouni Tittonen				1		1
Timo Trogen		1				1
Markus Tuomi	1			1		2
Tapio Virkku		2		1		3
Juhani Virtanen					3	3
Juha Wallin	1	1			2	4
Ossi Öhman				2	1	3

lanniemestä (AS). Tiirasta olemme poimineet joitakin Selkämeren havaintoja¹. Ruotsista on käytössämmme ollut vuosien 2000 - 2002 merimuuttoa koskevat koosteet^{2, 4, 12}.

Tulokset

Tarkastelujaksona 2004–2008 Rihtniemessä kirjattiin yhteensä 145 631 yksilöä ”muuttavia vesilintuja” (taulukko 2). Vuosittaisia lajisummia ei pidä verrata toisiinsa, koska havainnointi painottui eri vuosina eri aikaan kesää. Olemme tarkastelleet aineistoa lajikohtaisesti.

Taulukko 2. Muuttavat vesilinnut Rihtniemessä kesinä 2004–2008.

	2004		2005		2006		2007		2008		Yhteensä
	26.5.–28.8.	28.5.–27.8.	27.5.–26.8.	2.6.–26.8.	26.5.–26.8.						
Kaakkuri	25	104	18	118	175					440	
Kuikka	45	48	34	109	378					614	
Gavia sp.	20	30	6	42	641					739	
Silkkiiukku	67	108	62	114	23					374	
Härkälintu	7	28	50	28	19					132	
Silkkiiukku/härkälintu			4							4	
Mustakurkku-uikku	5	2	7	5	4					23	
Podiceps/Tachybaptus		1								1	
Merimetso	4 719	7 767	2 157	10 292	19 313					44 248	
Harmaahaikara	35	64	10	43	47					199	
Kyhmyjoutsen	64	129	60	261	425					939	
Laulujoutsen		3	4	32	64					103	
Cygnus sp.	6		7	19	25					57	
Metsä/tundranhanhi			1							1	
Merihanhi	246	545	286	932	1 890					3 899	
Anser sp.			12	20	14					46	
Kanadanhanhi	2				7					9	
Valkoposkihanhi	13	12	8	40	135					208	
Sepelhanhi				61	292					353	
Anser/Branta			25	24	27					76	
Ristisorsa	11	9	6	34	26					86	
Haapana	122	130	165	208	69					694	
Harmaasorsa		1			1					2	
Tavi	168	366	135	277	332					1 278	
Sinisorsa	41	90	73	358	326					888	
Jouhisorsa	38	60	4	32	55					189	
Heinäätavi	1		1	1	1					4	
Lapasorsa	19	43	56	40	13					171	
Anas sp.		5		11	31					47	
Punasotka	1			3	3					7	
Tukkasotka	1 031	1 363	1 612	495	427					4 928	
Lapasotka	36	41	32	18	26					153	
Tukka/lapasotka			24	3						27	
Haahka	3 318	5 411	6 371	5 968	6 114					27 182	
Kyhmyhaahka					1					1	
Alli	11	6	14	33	3					67	
Mustalintu	1 073	942	1 990	3 190	4 733					11 928	
Piikkasiipi	1 079	1 369	1 920	2 166	2 501					9 035	
Melanitta sp.	13		153	25	69					260	
Telkkä	2 041	2 418	4 362	4 290	4 535					17 646	
Uivelo			3	5	1					9	
Tukkakoskelo	2 110	1 391	1 710	553	847					6 611	
Isokoskelo	238	223	356	1 822	1 950					4 589	
Vesilintu	430	806	1 146	538	317					3 237	
Etelänkiisla		1		13	9					23	
Ruokki	472	1 205	403	946	621					3 647	
Ruokki/kiisla		5		60	47					112	
Riskilä	68	59	46	145	27					345	
Yhteensä	17 575	24 785	23 333	33 374	46 564					145 631	

Kullakin lajilla kesäisen liikehdinnän aikataulu ja siihen osallistuvien yksilöiden määrä, ikä ja sukupuoli ovat riippuvaisia lajikohtaisista strategiaeroista elinkierrossa. Ainakin seuraavat seikat vaikuttavat liikehdintään: 1) parin yhdessä pysymisen kesto: ei pysy – koirasmuuttoa odotettavissa; pysyy – pesivien

kesämuuttoa ei ole odotettavissa ainakaan kovin aikaisin. 2) sukukypsyyssikä: alhainen – vähän pesimättömiä kesämuuttajia; korkea – kesämuuttajina runsaasti pesimättömiä esiaikuisia lintuja. 3) alkukesän osalta lajin pesimäalue: arktinen – kevätmuutto jatkuu kesäkuulle; ei arktinen – kevätmuutto päättyy

yleensä ennen kesää. 4) pesinnässään onnistuneiden yksilöiden ”aito” syysmuutto voi alkaa aikaisintaan kun poikaset ovat itsenäistyneet; tässä on lajikohtaisia eroja.

Kaakkuri

Kevätmuutto jatkuu selvästi vielä kesäkuun alkupuolella (kuva 2). Muuten yksittäisiä ja pikkuparvia näkyy läpi kesän, suurimpia päiväsummia: 5.6.2008 12m, 19.6.2007 10m, 24.6.2007 10m, 3.7.2005 10m, 15.7.2005 9m. Elokuussa alkaa syysmuutto, suurin päiväsomma oli 23.8.2008 21m.

Aiemmilta vuosilta on etenkin kesäkuun alussa suuria muuttoa: Rihtniemi 1.6.1991 27m; Vasikkari 1.6.1997 43m ja 7.6.2003 23m sekä Pohjolanniemi 1.6.1997 49m ja 3.6.1997 27m. Kesäkuun alun muutoissa voi olla mukana jo etelään matkaajia, kuten Vasikkarissa 1.6.2000 20 2kv lintua S. Varsinaisia kesäkiertelijöitä lienevät olleet esimerkiksi Vasikkarissa 16.6.1995 13m ja 10.7.1995 14m.

Kuikkalinnuilla ei ole selväpiirteistä kesämuuttoa, mutta syntymäalueiden

tuntumaan keväällä palanneita esiaikuisia lintuja liikkuu merellä läpi kesän.

Kuikka

Kesäsiintyminen hyvin samanlaisena kuin kaakkurilla (kuva 3). Havaintovuosinamme kevätmuutto oli jo lähes ohi toisin kuin joinakin

aiempina vuosina. Kesällä mante-
reelta merelle kalaan tulevia lintu-
ja ei ole kirjattu lukuihin mukaan,
kuten ei kaakkurillakaan. Keskike-
sän päiväsummat ovat korkeintaan
muutamia yksilöitä. Nuoret linnut
ilmaantuvat Selkämerelle elokuun
puolivälissä. Elokuun lopussa
käynnistyvän selkeän syysmuuton
parhaat olivat 21.8.2004 20m ja
23.8.2008 12m.

Aiemmilta vuosilta on vielä suu-
riakin muuttoja kesäkuun alussa,
kuten Rihtniemi 1.6.1991 255m
+ sp 671m, Vasikkari 1.6.1997
160m + sp 979m sekä Pohjolan-
niemi 1.6.1997 103m + sp 1082m
ja 3.6.1997 293m + sp 535m. Elo-
kuun lopussa suurin määrä Vasik-
karista on 24.8.1997 13m.

Silkkiuikku

Pitkin kesää nähdään lintuja (kuva
4), jotka selvästi ovat matkalla joh-
honkin (= lentävät koko merialue-
en läpi joko S tai N). Nämä liene-
vät pesimättömiä tai pesinnässään
epäonnistuneita lintuja. Elokuussa
liikehdintää tapahtuu lähes pel-
kästään etelään ja kyse lieneekin
jo syysmuutosta. Suurimmat mää-
rät olivat kesäkuussa 10.6.2007
11m, 19.6.2004 13m, heinäkuussa
17.7.2007 12m, 18.7.2004 13m
ja 21.7.2007 20m sekä elokuussa
27.8.2005 17m.

Aiemmilta vuosilta parhaat muut-
tosummat ovat Vasikkari 7.7.2001
20m ja Rihtniemi 13.7.2002
16m. Porin Tähkoluodossa nähtiin
11.7.2008 52m, suurin osa N.
Viron Pöösaspeassa silkkiuikun ke-
säiset havaintomäärät ovat selvästi
korkeampia ja ne ovat suurimmi-
laan heinäkuun alussa ³. Elokuun
summa on siellä noin viidennes
heinäkuun määrästä.

Härkälintu

Kesäkuun alussa näkee joskus vielä
yksittäisiä lintuja matkalla pohjoiseen
(kuva 5). Pesimättömiä ja pe-
sinnässään epäonnistuneita härkä-
lintuja liikkuu silkkiuikun tapaan
merellä säännöllisesti (suurimmat
määrät 10.6.2006 a6 S, 4.7.2006
13 S, 12.7.2006 8 S, 26.8.2008
5 S). Toisin kuin silkkiuikulla
enemmistö härkälinnuista matka-
si etelään. Milloin kesäliikehdintä
vaihtui syysmuutoksi, on tulkin-
nanvaraista. Varsinaisen syysmuu-
ton alun määrittely tuntuu aineis-
tostamme mahdottomalta.

Rihtniemessä muutti 23.8.1991 11
härkälintua. Porin Yyterissä nähtiin
25.6.2004 15m. Viron Pöösaspeassa
härkälinnulla on selkeästi syys-
muuton huippu elokuun loppu-
puolella ³.

Mustakurkku-uikku

Laji on kesäisin varsin harvalukui-
nen muuttaja Rihtniemessä ja yh-
teensä havaittiin vain 23 yksilöä.
Kevätmuutto voinee jatkua kesä-
kuulle, sillä pohjoiseen lentäviä
nähtiin 2.6.2007 2, 5.6.2008 1 ja
13.6.2007 2 yksilöä. Viimeistään
heinäkuussa käynnistyy lajin syys-
muutto. Ensimmäiset etelään muut-
tavat yksilöt havaittiin 26.6.2006
ja 5.7.2006. Eniten havaintoja oli
heinäkuulta. Vasikkarin havainnot
antavat samanlaisen kuvan esiin-
tymisestä, varhaisimmat etelään
matkaajat on nähty Rihtniemellä
aikaisemmin, kuten 3.6.1996 3 ja
11.6.2000 2 yksilöä.

Merimetso

Lajin tapa liikehtiiä kesällä on epä-
määräinen. Joinakin päivinä muutto
tuntuu selkeältä, toisina taas epämaa-
rälliseltä. Kesäkuun alusta heinäkuun
puoliväliin merimetsojen liikehdintä
on melko vaatimatonta eikä se suun-
taudu selvästi etelään tai pohjoiseen.
Kevätmuuttoa ei siten havainto-
vuosina ole enää ollut erotettavissa
paikallisten liikehdinnästä (kuva 6).
Liikehdintä voimistuu hieman hei-
näkuun jälkipuoliskolla ja kasvaa
merkittävästi elokuun alussa. Elo-
kuun jälkipuoliskolla on jo ± selvää
muuttoa etelään. Heinäkuussa selvä
pohjoiseen suuntautuva liikehdintä
voi olla jonkinlaista esimuuttoa.

Vähälukuisesta heinätavista (*Anas
querquedula*) kertyi seurantakesinä vain
neljä havaintoa. © Tom Lindroos, Kazaks-
tan, 25.5.2008. www.tomlindroos.1g.fi

Suurimmat määrät kuukausittain olivat: toukokuunlopussa 25.5.2008 170m, kesäkuussa 2.6.2007 262m, heinäkuussa 27.7.2008 685m ja 30.7.2007 693m sekä elokuussa 16.8.2008 4250m, 23.8.2008 2180m ja 24.8.2008 2495m. Vielä elokuussakin merimetsojen suunta vaihtelee tuulen mukaan. Etelä-tuulisina päivinä lennetään suurin joukoin pohjoiseen (20.8.2005 1030) ja pohjoistuulella vastaavasti etelään (21.8.2005 870). Porin Kuuminaisissa laskettiin 25.7.2007 peräti 2720 pohjoiseen lentävää merimetsoa.

Laji on valtavasti runsastunut parin viimeisen vuosikymmenen aikana ja tämän vuoksi aiempien esiintymätietojen näkökulma on vanhentunut. Vasikkarin kesä-heinäkuun summat ovat kasvaneet huikasti 1994 – 2003: 1, 22, 24, 22, 77, 123, 150, 202, 278, 182, 312, 255, 491, 1003 ja 2070.

Kyhmyjoutsen

SSL: ”Sulkasatomuuttoon osallistuvat vain pesimättömät yksilöt, niin esiaikuiset kuin vanhatkin. Ne koontuvat alkukesällä ryhmiksi ja siirtyvät sulkimisesille. Joutsenista vain kyhmyjoutsen tekee pitempiä lentomatkoja.”

Lajilla on kesäkuussa eri suuntiin tapahtuvaa sulkasatomuuttoa, jonka jälkeen liikehdintä lähes loppuu (kuva 7). Suurimmat määrät laskettiin 31.5.2008 55m, 7.6.2008 71m ja 14.6.2008 61m. Tämän jälkeen ei havaittu isoja määriä; eniten 27.6.2004 17m, 2.7.2006 18m ja 8.8.2004 24m. Muuttajista nuoria (2kv) lintuja oli 44 %, esiaikuisia (3-4kv) 49 % ja vanhoja (+4kv) 7 % (n=402).

Tunnettuja sulkasatopaikkoja ovat Kustavin Juhanöörinriutat 29.8.1993 480 ja Jurmo 5.6.1992 345 ja Utö 2.8.1995 250 yksilöä.

Pohjoisempana on Luvian Säpissä ollut 17.8.2000 400 ja Porin Yte-rissä 17.7.2007 350 yksilöä.

Laulujoutsen

Laulujoutsenen kevätmuutto jatkuu kesäkuulle. Yhteensä nähtiin kesäkuussa 65 määritettyä (41 +2kv, 20 2kv) ja 10 todennäköistä. Viimeiset pohjoiseen muuttavat havaittiin 24.6.2005 2m ja 24.6.2006 3m. Heinäkuulta on vain yksi havainto 5.7.2005 1 N ja elokuulta ei ainuttakaan. Näiden lisäksi aineistomme ulkopuolelta on havainto 4.7.2005 6 N¹⁵. Vasikkarista on vuosilta 1994 – 2008 yhteensä 15 kesäkuukausien havaintoa, nämäkin lähes kaikki kesäkuulta.

Metsähanhi

Lajista on vain muutamia havain-toja. Rihtniemessä muutti todennäköinen metsähanhi 18.6.2006 etelään merihanhiparvessa ja 17.8.2008 10 tummaa *Anseria* korkealla SE. Vasikkarissa ainoa kesäkuinen on 7.6.2003 1 SW merihanhiparvessa. Ensimmäiset syysmuuttajat on joskus nähty jo elokuun lopulla, esimerkiksi Vasikkarissa 26.8.2000 54m.

Merihanhi

Selkämereillä näyttävintä kesämuuttoa näkee aivan kesäkuun alussa (kuva 8). Sulkasatomuutto alkaa itse asiassa jo toukokuun lopulla. Varhaisimmat havainnot etelään muuttavista Rihtniemestä ovat 16.5.2001 7 ja 20.5.1993 5 ja muualta Uudenkaupungin Liesluodosta 20.5.1993 3 ja Uudenkaupungin Hangosta 21.5.2005 4 yksilöä. Tämä pääasiassa etelään suuntautuva esiaikuisten ja pesimättömien lintujen muutto loppuu kesäkuun puolivälissä. Heinäkuun alussa alkaa kuukauden kestävä välimuutto hyvälle laidunalueille. Rihtniemessä tämä muutto suuntautuu pohjoiseen. Varsinainen syysmuutto alkaa elokuun puolivälissä.

Suurimmat päiväsumat muutoittain olivat: touko-kesäkuu 31.5.2008 422m ja 7.6.2008 318m, heinäkuu 17.7.2007 76m, 18.7.2004 75m, 22.7.2007 101m ja elokuu 16.8.2008 55m ja 23.8.2008 59m. Vasikkarissa vastaavia määriä ovat: 7.6.2003 314m ja 8.6.2003 334m. Heinäkuun paras päiväsomma on 16.7.2002 48m ja elokuun 17.8.2008 48m.

Kanadanhanhi

Laji on harvinainen muuttaja kesällä Rihtniemessä, sillä lajista on aineistossa vain kaksi havaintoa: 3.6.2008 7 S ja 5.6.2004 2 N. Vasikkarista on myös kaksi havaintoa: 5.6.2004 samat 2 N ja 10.6.1996 3 N.

Valkoposkihanhi

Alkukesällä havaitaan pesimättömien lintujen kiertelyä eri suuntiin (kuva 9), mutta sen jälkeen liikehdintä on vähäistä. Elokuun lopussa laji alkaa jälleen liikkua.

Sepelhanhi

Sepelhanhen kevätmuutto jatkuu kesäkuulle. Enimmillään havaittiin 1.6.2008 250 yksilön parvi ja viimeinen 6.6. sekä 2007 että 2008. Yhteensä tarkastelujaksolla (2004 – 2008) muutti 353 yksilöä. Vasikkarista ja Pohjolanniemestä on jokunen kesäkuun alun havainto, myöhäisin Vasikkarissa 15.6.1997 1 N.

Ristisorsa

Laji on kesällä melko harvinainen Rihtniemessä ja yhteensä havaittiin vain 84 yksilöä. Kesäkuussa tapahtuu lajilla kiertelyä eri suuntiin (kuva 10). Heinä - elokuussa ristisorsat muuttavat etelään, poikkeuksena 4.8.2007 8 yksilöä N. Sama parvi havaittiin 18.8.2007 sekä Rihtniemessä (1♀+11juv) että Vasikkarissa (1♀+12juv); kummassa laskettiin väärin ei ole tiedossa.

Ristisorsan kesäinen sulkasatomuutto on ollut jo pitkään tunnettu

tu. SSL kertoo: ”Kutakuinkin kaikki eurooppalaiset ristosorsat kokoontuvat kesäkuusta alkaen BRD:n rannikolle sulkimaan. Varsinainen syysmuutto on sulkasatomuuton vuoksi epämääräistä.” Ristosorsan muutto tapahtuu Ruotsin itärannikolla pääosin heinäkuussa. Öölannin Segerstadissa muutti kesällä 2001 yhteensä 3600 yksilöä, parhaiden päivien ollessa 1.7. 360m ja 2.7. 350m⁴. Falsterbosassa muutti 12.6. – 30.7.2000 yhteensä 2410 yksilöä, eniten 29.6. 336m². Pääosa näistä linnuista tulee muualta kuin Pohjanlahdelta.

Haapana

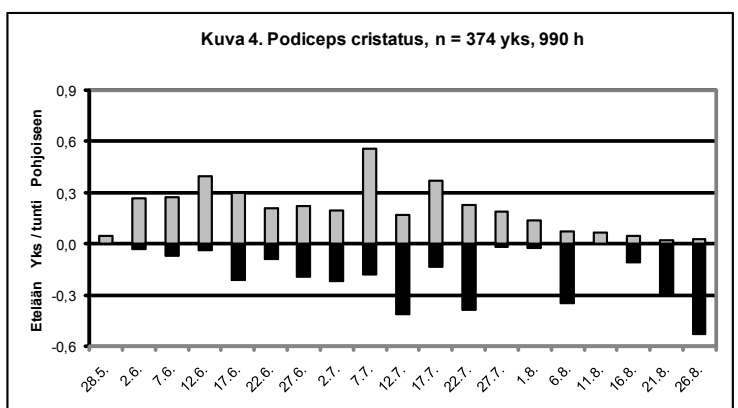
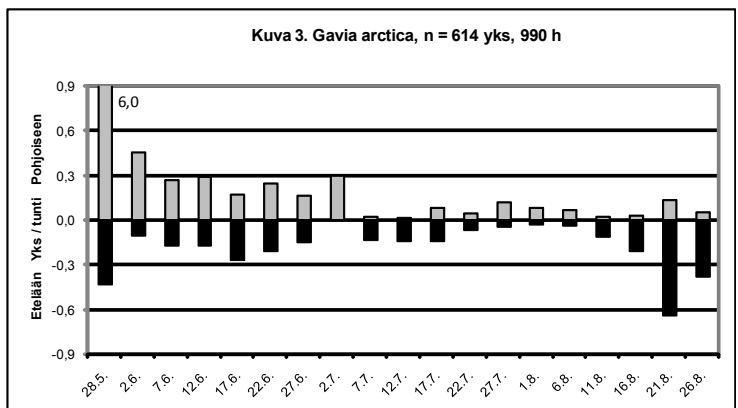
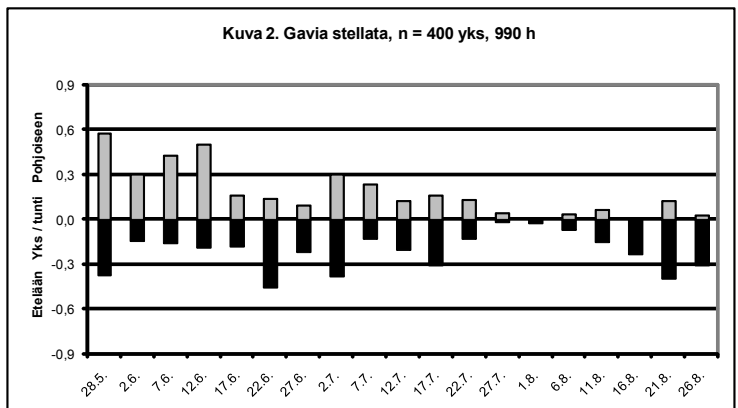
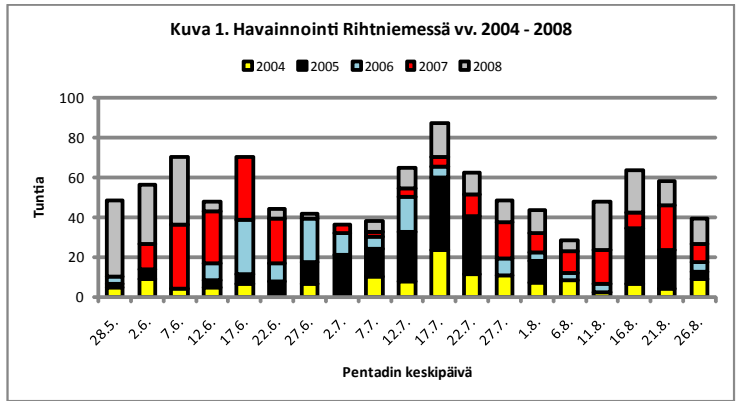
Haapana on säännöllinen kesämuuttaja, jonka parvia on ilo katsoa. Koiraiden sulkasatomuutto alkaa jo touko-kesäkuun vaihteessa. Ensimmäisiä havaittiin jo toukokuun puolella: 28.5.2008 4m. Muuton huippu (kuva 11) oli kesäkuun jälkipuoliskolla, eniten 18.6.2007 64m ja 26.6.2006 51m. Koiraiden muutto (touko-kesäkuussa 95 % koiraita, n=249) loppuu heinäkuun alussa, jonka jälkeen liikehdintä on vähäistä. Varsinainen syysmuutto käynnistyy metsästyksen alun aikoihin elokuun lopulla, jolloin enimmillään nähtiin 21.8.2004 70m.

Vasikkarissa muutti jo 10.6.1996 42 ja 25.6.1998 117 haapanaa. Heinäkuulta on suurin päiväsomma ollut 12.7.1999 46 m.

SSL: ”Kesän sulkasatomuutto on selvempää kuin muiden *Anas*-lajien, ja keskittymiä on mm. Etelä-Ruotsissa. Enemmistö sulkinee kuitenkin lähellä pesimäaluetta.”

Harmaasorsa

Aineistossamme on vain kaksi havaintoa: 31.5.2008 1♂ N ja 19.6.2005 1♂ S. Lisäksi näiltä vuosilta on joku erillinen havainto, joista mainitakoon 15.6.2008 6 S.

Tavi

Sulkasatomuutto alkaa jo touko-kesäkuun vaihteessa ja jatkuu suunnilleen kesäkuun ajan. Aikaisimmat selvät etelään muuttajat nähtiin 31.5.2008 7m. Eniten taveja havaittiin 6.6.2007 sekä 24.6.2007 29m. Lajilla on liikehdintää etelään läpi kesän (kuva 12), joten koiraiden sulkasatomuutto vaihtuu syysmuutoksi huomaamattomasti. Kesäkuun linnuista oli 91 % koiraita (n=197). Syysmuutto käynnistyy hiljalleen heinäkuussa huipentuen elokuun lopulla metsästyksen alkaessa. Muuton huippuina nähtiin 21.7.2008 48m ja 21.8.2005 114m.

Vasikkarin suurimmat päiväsummat ovat olleet 8.6.2003 69m ja 8.8.2004 88m.

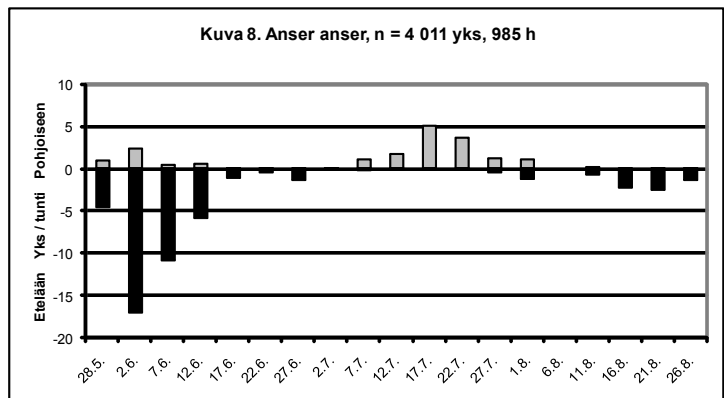
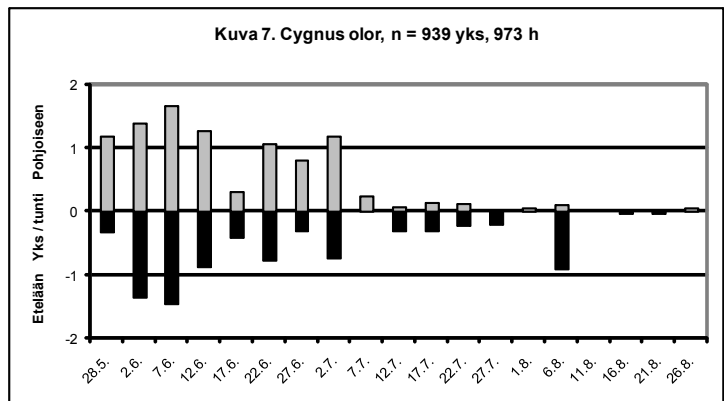
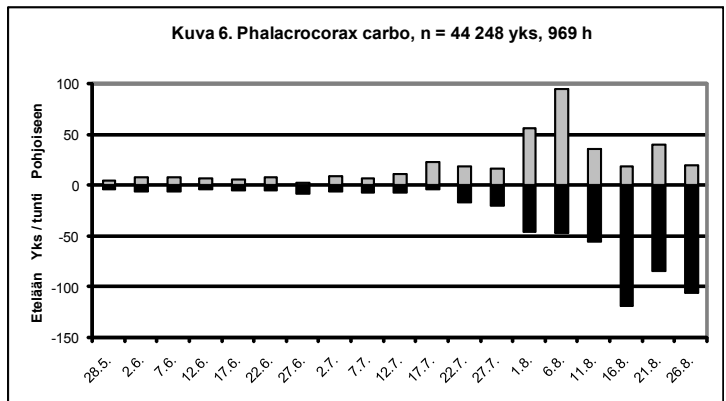
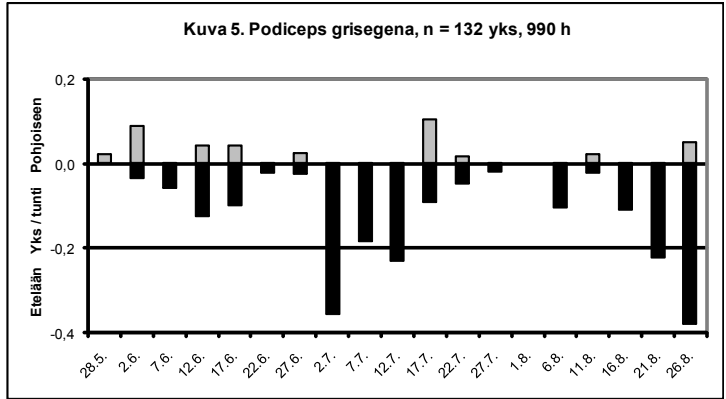
SSL luonnehti tavin sulkasatomuuttoa: *"Naaraiden aloittaessa haudonnan koiraat kokoontuvat pikku ryhmiksi ja sulkivat lähiseutujen suojaisilla vesillä. Pitempi sulkasatomuutto lieene melko vähäistä."* Havaintomme eivät merkittävästi muuta tätä kuvaa, vaikkei muutto ehkä aivan vähäistäkään ole.

Sinisorsa

Sulkasatomuutto alkaa toukokuussa (esimerkiksi 25.5.2008 8S) ja on voimakkaimmillaan kesäkuun alkupuolella (kuva 13). Sitä tapahtuu molempiin suuntiin, toki pääasiassa etelään. Eniten muuttajia nähtiin 7.6.2007 26m ja 13.6.2007 25m. Touko-kesäkuun sinisorsista oli 95 % (n=387) koiraita. Heinäkuussa liikehdintää on vähäistä, kunnes kuun lopussa alkaa lajin syysmuutto, joka voimistuu elokuun aikana. Suurimmat havaitut määrät olivat 15.8.2008 44m ja 26.8.2006 29m. SSL: *"Alkukesällä koiraita kokoontuu sopivan suojaisille vesille pieniksi ryhmiksi sulkimaan."* Aineistomme mukaan tälläkin lajilla on selvää sulkasatomuuttoa.

Jouhisorsa

Laji on alkukesällä satunnainen liikehtijä ja aineistossamme onkin vain

kolme havaintoa touko-kesäkuussa: 31.5.2008 1♂♀ S, 24.6.2006 2♀ S ja 26.6.2005 1♀ S. Vasikkarin aikaisimmat ovat 25.5.1997 1♂ S, 3.6.1996 3 S ja 5.6.2004 1♂♀ S. Rihtniemessä syysmuutto alkaa heinäkuun puolenvälin tienoilla (kuva 14), suurimmat määrät: 10.8.2008 21m, 21.8.2005 21m ja 26.8.2007 25m.

SSL: ”Useimmat koiraat vaihtanevat kesällä siipisulkansa lähellä pesimäseutuja, mutta sulkasatomuuttoakin esiintyy.” Aineistomme mukaan Selkämerellä ei ole koiraiden sulkasatomuuttoa juuri lainkaan. Laji on vähentynyt¹³ ja tällä voi olla vaikutusta sulkasatomuuttajien määriin.

Heinätavi

Laji on niin vähälukuinen, että havaintoja kertyi viitenä kesänä vain neljä: 4.6.2004 1 N, 24.6.2006, 1♂ S telkkäparvessa, 3.6.2007 1♂ S, 10.8.2008 1♂ S. Aiemmilta vuosilta on pari täydentävää havaintoa: 28.5.1992 2 N ja 13.7.2002 a2 S.

Vasikkarissa on heinätaveja havaittu: 8.6.1997 1♂♀ S taviparvessa, 8.6.2008 1♀ S haapanaparvessa, 24.6.1998 1♂ S haapanaparvessa, 16.7.2000 1 SW haapanaparvessa ja 28.8.2004 1♀-puk W. Pohjolanniemestä on kaksi havaintoa: 31.5.1997 1♂♀ NE ja 27.7.1996 1 SW.

SSL: ”Kesällä vanhat linnut sulkevat lähellä pesäpaikkoja ja lähtevät pian siiven kasvettua syysmuutolle.” Viimeisiä kevätmuuttajia nähdään touko-kesäkuun vaihteessa. Ilmeisesti lajilla on myös vähäistä sulkasatomuuttoa.

Lapasorsa

Lajilla tapahtuu hajanaista liikehdintää pääasiassa pohjoiseen toukuun lopusta kesäkuun puoliväliin (kuva 15). Selvä huippu koiraiden sulkasatomuutossa oli kesäkuun lopussa, selvästi suurin määrä 26.6.2006 27m. Kesäkuun muuttajista oli 94 % (n=64) koiraita. Loppukesällä lapasorsan liikkuminen on yllättävän vähäistä.

SSL: ”Kesällä koiraat viihtyvät hautovien naaraiden lähellä poikkeuksellisen pitkään, parveutuvat sitten ja sulkinevat yleensä pesimäalueiden lähellä.” Rihtniemessä lajilla on varsin selkeää sulkasatomuuttoa.

Punasotka

Laji on muuttajana harvinainen ja yhteensä nähtiin vain seitsemän yksilöä: 28.5.2008 1♂ N, 1.6.2008 1♂ N, 13.6.2007 1♂ N, 19.6.2004 1♀ N, 18.7.2008 1 S, 12.8.2007 1♂ N ja 19.8.2007 1♀-pukuinen S.

Vasikkarista havaintoja on hieinan enemmän ja niitä on kertynyt yleensä jokunen yksilö kesässä. Kesäisin lähes kaikki Vasikkarin

havainnot koskevat etelään matkavia koiraita, varhaisin 7.6.2003 1♂ S telkkäparvessa, suurin määrä 13.7.1999 10♂ S, vähiten havaintoja on elokuulta (viisi havaintoa yhteensä kahdeksasta yksilöstä).

SSL: ”Koiraat kokoontuvat ryhmiksi alkukesällä ja sulkinevat Suomesa lähellä pesimäalueita; etelämpää tosin tunnetaan huomattaviakin sulkimiskeskuksia.” VSL:n mukaan Varsinais-Suomessa sulkimisasiakkeita ovat ainakin Kustavin Tuulvesi (24.6.1979 213p) ja Kemiön Sjölox (18.6.1995 300p).

Tukkasotka

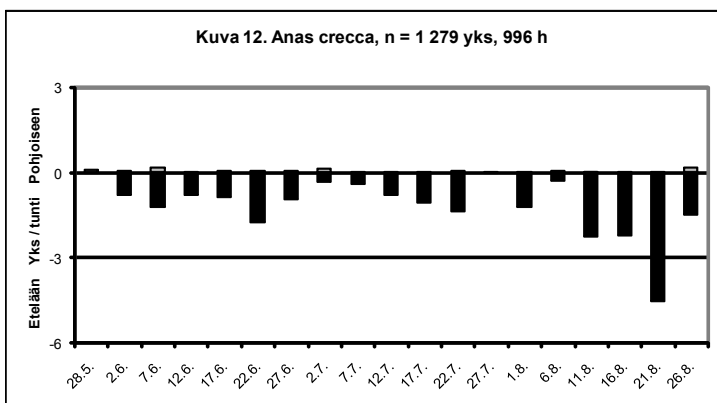
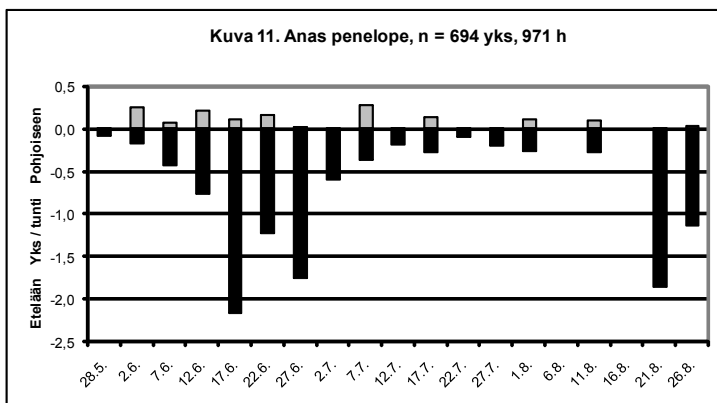
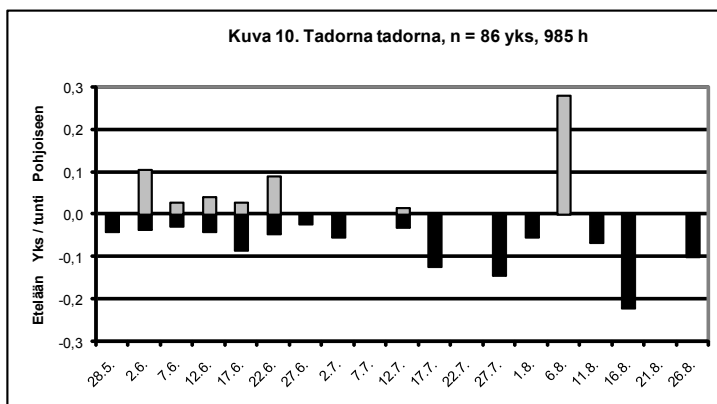
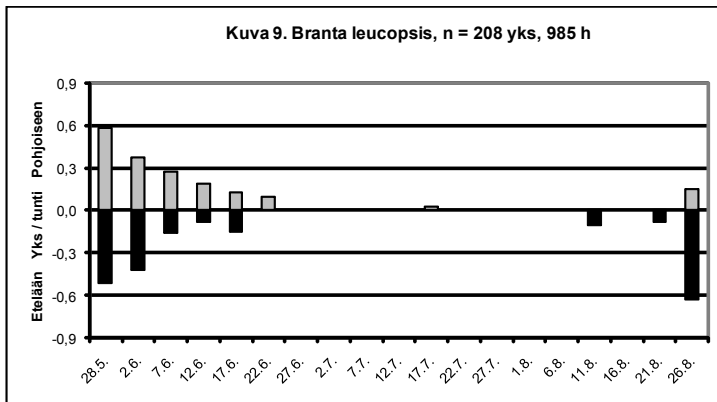
Tukkasotkalla kevätmuutto ja sulkasatomuutto menevät kesän alussa päällekkäin. Kevätmuuttoa olivat vielä 28.5.2008 16 N ja samana päivänä ensimmäisiä etelään 1♂ telkkäparvessa S ja a2♂ S. Päämuutto tapahtuu juhannuksesta alkaen kuukauden aikana (kuva 16). Muutto suuntautui selvästi etelään ja suurimmat muutot olivat 24.6.2006 264m, 4.7.2006 302m sekä 14.7.2006 211m. Tukkasotkista oli toukokuun lopulla koiraita 83 % (n=69), kesäkuussa 98 % (n=1000) ja heinäkuussa 95 %

Riskilöiden (*Cephus grylle*) muuttoliikehdintä on kesäisin vähäistä.

© Tom Lindroos, Uusikaupunki, 6.8.2008.
www.tomlindroos.1g.fi

(n=1337). Elokuussa tukkasotkia ei enää liiku Selkämerellä.

Pohjolanniemessä nähtiin kevätmuutolla 28.5.2006 37 N. Vasikkarin suurin sulkasatomuutto on ollut 7.7.2001 234m. Ruotsissa Landsortin lintuasemalla Tukholman eteläpuolella oli syksyn 2001 summa 3412m, josta 1566m heinäkuussa. Samalla paikalla muutti 27.–29.7.2002 705m.

SSL: ”Alkukesällä koiraat kokoontuvat pikku ryhmiiksi, jotka sulkivat lähellä pesimäalueita, mutta sulkasatomuuttoakin esiintyy.” VSL ei mainitse sulkasatomuutosta mitään. Aineistomme mukaan tukkasotka on kuitenkin yksi Selkämeren sulkasatomuuton keskeisiä ja runsaimpia lajeja.

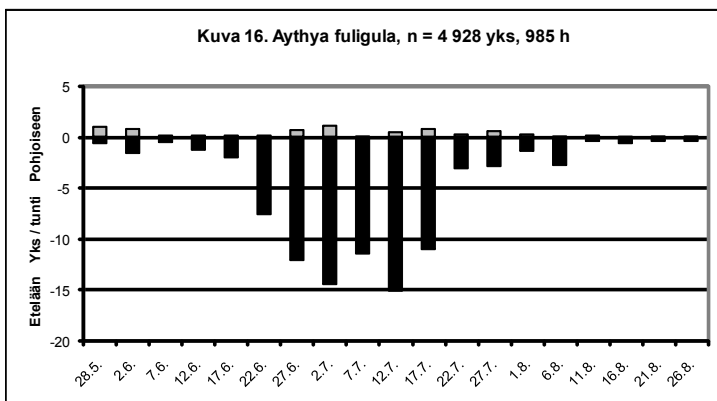
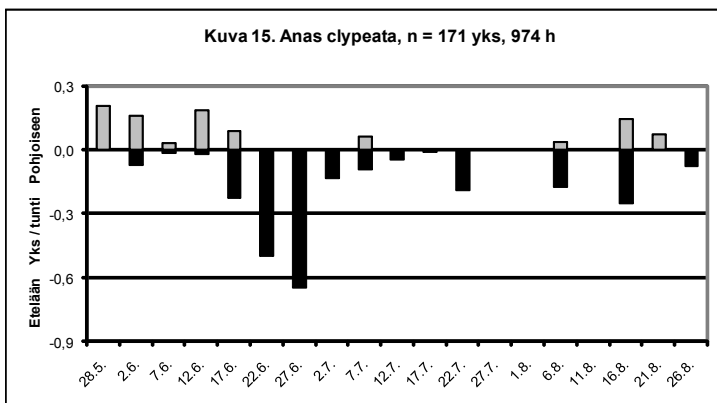
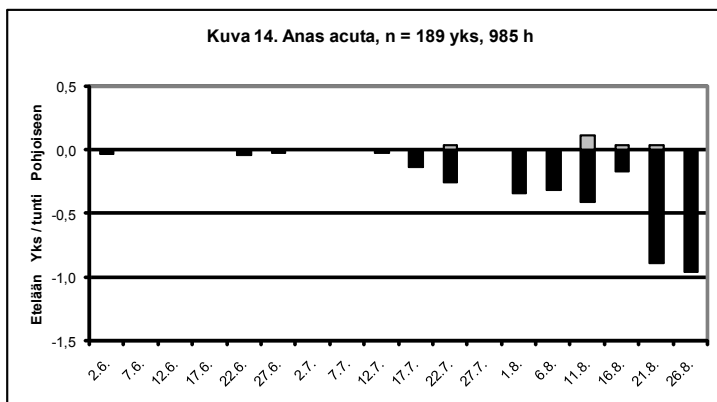
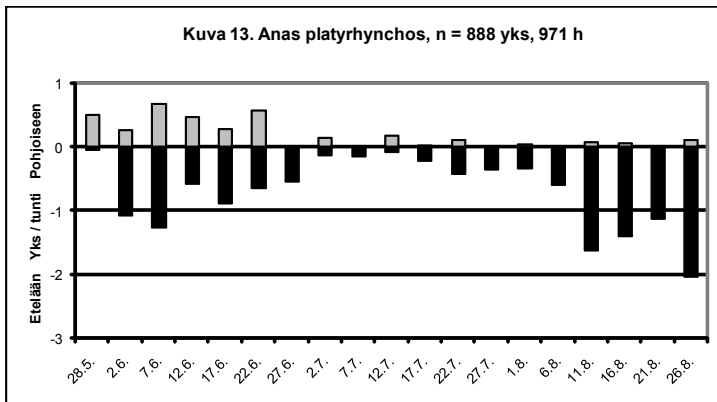
Lapasotka

Laji on Rihtniemessä harvalukuinen muuttaja. Kesä-heinäkuussa näkyi lähes pelkästään koiraita (92 %, n=124) ja elokuussa kaikki kolme havaintoa koskivat naaraita. Lajin kesämuuton ajoitus on hyvin tukkasotkan kaltainen (kuva 17). Muuton kaksihuippuisuus voi olla harhaa tai sitten kyseessä on Pohjanlahden ja Lapin populaatioiden eriaikainen esiintyminen. Eniten lapasotkia havaittiin 27.6.2006 16m, 10.7.2005 17m ja 15.7.2008 24m. Vasikkarissa on enimmillään nähty 8.7.1995 28m.

SSL: ”Kesäinen liikehdintä on huonosti tunnettua. Osa lapasotkista on sulkasatomuuttajia, toiset (sisämaassa) sulkinevat pesimäalueilla.” VSL:n mukaan havaitaan sulkasatomuuttoa ”joskus”. Käsittääksemme kyseessä on jokakesäinen ilmiö.

Haahka

Projektimme havaintojaksot eivät kata koiraiden sulkasatoliikkeen alkuvaihetta. Toukokuun lopussa 2007 ja 2008 koiraiden sulkasatomuutto suuntautui Rihtniemessä pohjoiseen. Määrät olivat

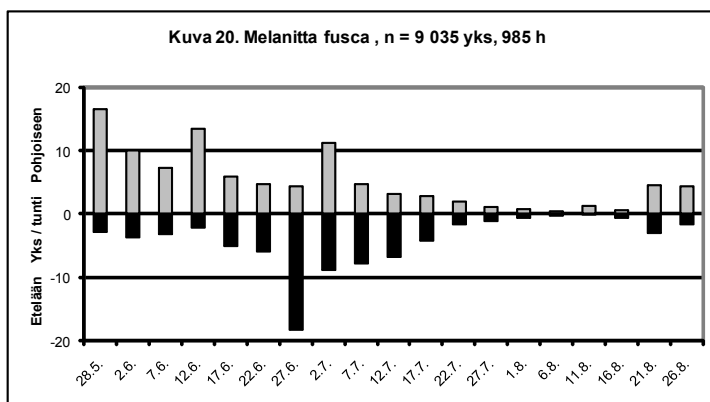
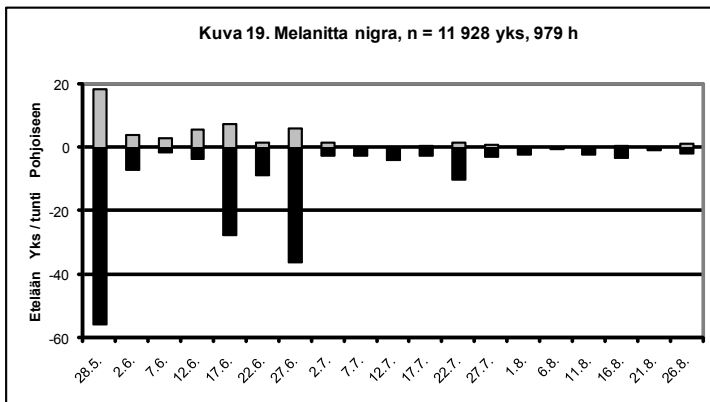
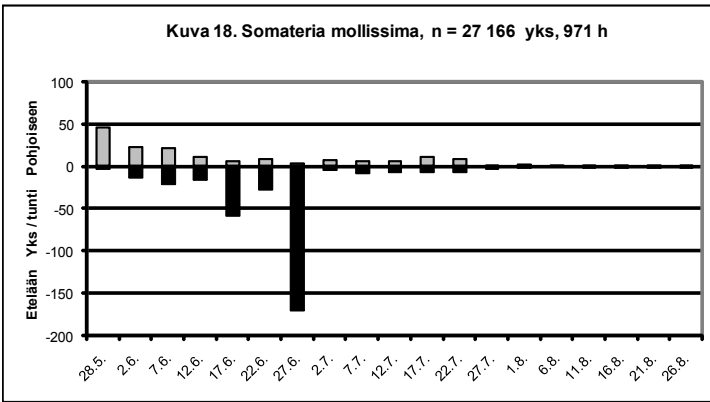
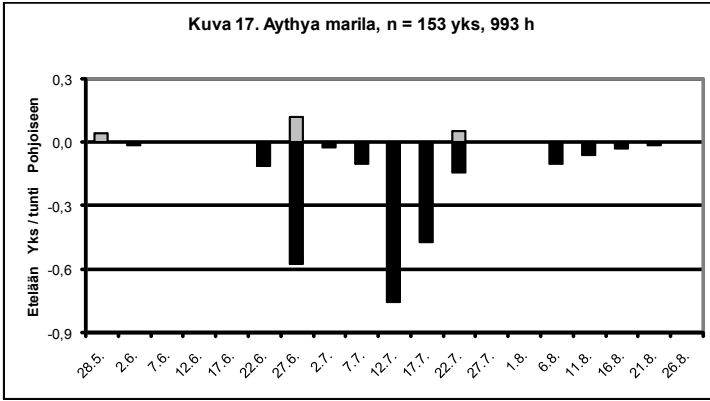
suuria, esimerkiksi 26.5.2008 727 N ja 27.5.2008 594 N. Kesäkuun alkupuolella haahkoja liikkui molempiin suuntiin. Kesämuuton huippu ajoittuu kesäkuun lopulle (kuva 18). Nämä koiraat ovat jo osittain sulkineet höyhenpeitettään. Suurimmat muutot olivat 7.6.2008 676 S, 18.6.2007 1201 S, 26.6.2006 2889 S ja 26.6.2005 2160 S. Toukokuun lopussa ja kesäkuussa muuttajista oli 95 % (n=18 762) koiraita.

Heinäkuussa liikehdintää on vielä jonkin verran molempiin suuntiin, elokuussa jo hyvin vähän. Heinä-elokuun epäselvästä liikehdinnästä vain 8 % (n=3677) oli koiraita. Heinäkuussa laskettiin eniten 16.7.2005 187m, 17.7.2004 179m ja 19.7.2005 179m. Tämän liikehdinnän merkitys on epäselvä. Elokuussa määrät olivat vaatimattomia, eniten 9.8.2008 53m.

Haahkan sulkasato- ja muustakin kesämuutosta on paljon havaintoja muualtakin. Muuton alkua kuvaavat mm. seuraavat havainnot: Isokari 5.5.1999 20♂ S, Pohjolanniemi 8.5.2005 8♂ S ja Isokari 13.5.1999 301♂ S. Aiemmin muutto oli runsainta touko-kesäkuun vaihteessa ja suuntautui etelään: Rihtniemi 29.5.2003 1350 S ja Isokari 28.5.1999 856 S. Vasikkarissa on nähty enimmillään 15.6.1998 1170♂ S. Heinäkuun suurin muutto Rihtniemestä on havaittu 13.7.2002 290m.

Ruotsissa haahkamuttoa on seurattu monessa paikassa. Kesäkuussa muutolla ovat koiraat kuten Suomessakin. Esimerkiksi 4.-24.6.2001 Landsortin lintuasemalla muutti yhteensä 14 625 koirasta⁴. Seuraavana vuonna muutti 10.6.2002 8850♂ illalla S¹². Suomesta poiketen naaraiden muutto on heinäkuussa runsasta, ja 15.7.-14.8.2000 Blekingessä Torhamnin niemessä laskettiin yhteensä 73 102 haahkaa, eniten 28.7. 14 134m². Tästä muutosta vain 2,3 % oli koiraita. Landsortissa muutti 18.7.2001 27 506 haahkaa etelään⁴.

SSL: ”Jo toukokuun lopulla naaraiden hautoessa koiraat kokoontuvat parviksi ja lähtevät ulkomerelle ja sulkasatomuutolle. Paikoin niitä jää Suomenkin aluevesille sulkimaan.” Suurimpia kerääntymiä Selkämerellä ovat mm. Vasikkari 1.6.2001 2400♂ ja Pohjolanieni 4.6.2006 2150♂.

Sulkasatomuutto alkaa nykyään aikaisemmin ja suuntautui keväinä 2007 ja 2008 aiemmasta poiketen pohjoiseen. Jossakin Selkämerellä on haahkalla sulkimisalue, josta koiraat myöhemmin kesäkuussa lähtevät muutolle etelään. Kristiinankaupungissa nähtiin 9.6.2007 6500♂ paikallisena; sulkasatopaikallako?

Kylmyhaabka

Ainoa havainto 5.6.2008 1jp koiras N haahkparvessa.

Allihaabka

Lajista ei ole yhtään muuttohavaintoa, mutta vanha naaras on käynyt sulkimassa Vasikkarin edustalla vuosina 2001 - 2008. Lintu on ilmaantunut alueelle aikaisimmillaan 15.7.2002 ja myöhäisin havainto on 11.8.2003. Kesällä 2001 havaittiin toinenkin yksilö.

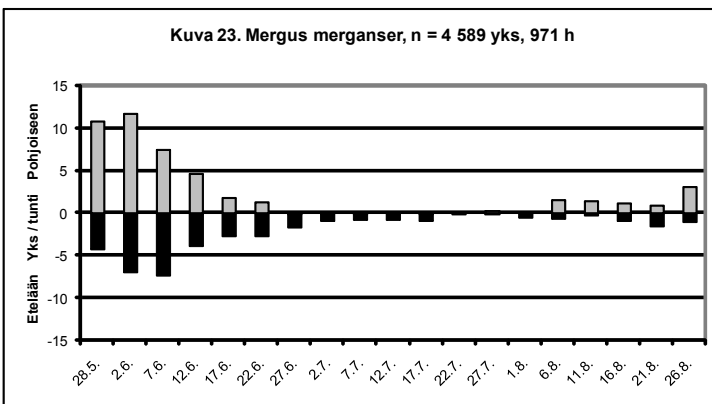
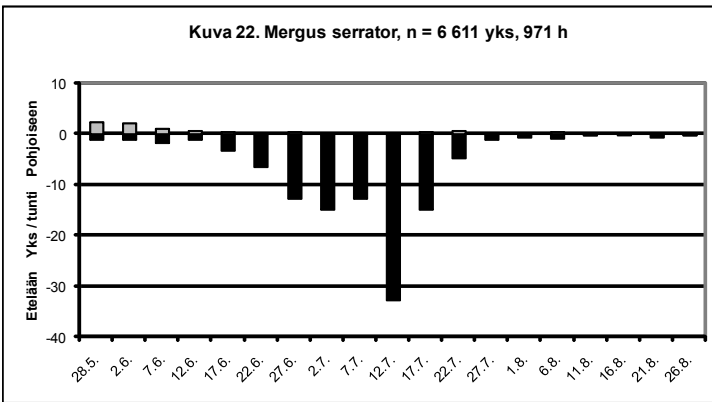
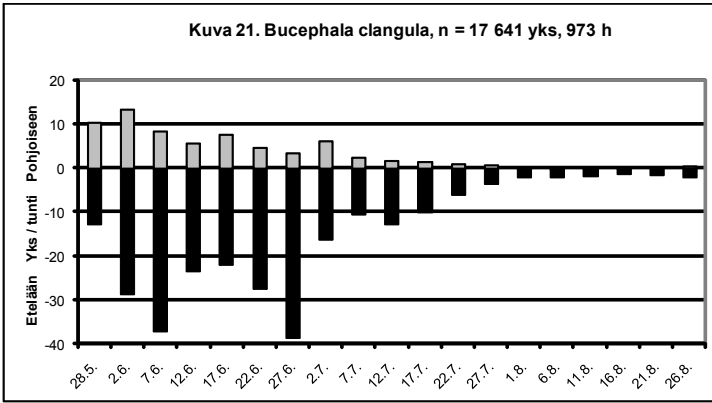
Alli

Alli on harvalukuinen liikkuja kesällä Selkämerellä. Kevätmuutto oli jo ohi tarkastelujaksollamme. Ainoa poikkeuksena olivat 2.6.2007 nähdyt 32m allia. Muuten havaintoja kertyi aineistoomme 35 yksilöstä 15 päivänä. Alleja nähtiin kesäkuussa 12, heinäkuussa 19 ja elokuussa 4 yksilöä. Enimmillään havaittiin 5 allia päivässä.

SSL kuvaakin hyvin lajin esiintymistä: ”Kesäaikaan voi saaristossa ja joskus sisävesilläkin tavata kierteleviä alleja. Lajin sulkasatomuutto on vanhojen koiraiden ja esiaikuisten vähäistä siirtymistä pohjoisessa.”

Mustalintu

Muutto etelään alkoi jo toukokuun lopussa (kuva 19) samoin kuin Iso-

karissa 1999¹⁴. Samaan aikaan osa linnuista oli mahdollisesti vielä kevätmuutolla pohjoiseen, esimerkiksi 26.5.2008 1535 S ja 325 N. Kesäkuussa mustalintuja lensi molempiin ilmansuuntiin, vaikkakin liike painottui selvästi etelään. Päämuutto näyttäisi olleen kesäkuun jälkimmäisellä puoliskolla: 26.6.2006 903 S ja 92 N sekä 18.6.2007 1131 S ja 369 N. Tämän jälkeen liikehdin-

tä oli vähäistä. Heinäkuun suurin muutto (23.7.2005 354 m) nähtiin Suomenlahden päämuuttoaikaan³. Heinä-lokuussa muutto suuntautui alkukesää selkeämmin etelään.

Toukokuun lopun muuttajista koiraita oli 92 % (n=1942), kesäkuun 89 % (n=2828) ja heinä-lokuun 71 % (n=470). Toukokuun lopussa ja kesäkuun alkupuolella

oli etelään menevistä mustalinnuista (1154♂/82♀) suurempi osuus koiraita kuin pohjoiseen matkaavista (733♂/237♀).

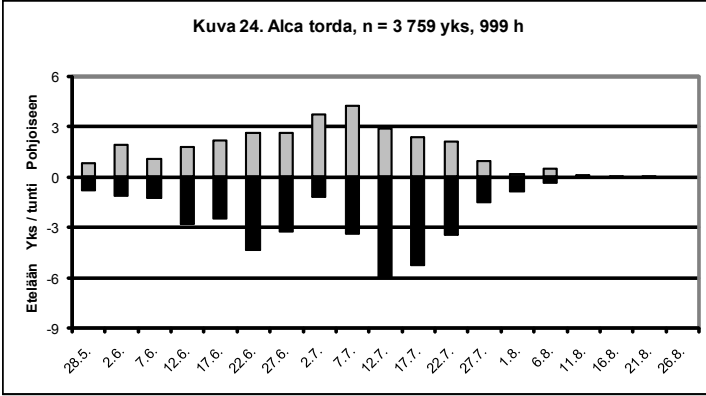
Toukokuun lopun muuttoa etelään on nähty Rihtniemessä aiemminkin, esimerkiksi 29.5.2003 900 S ja 160 N. Kristiinankaupungissa on loppukesältä aineistoamme suurempia muuttoa, mm. 15.7.2001 720m ja 16.8.2008 850m.

SSL: ”Kesällä ja syksyllä mustalinnun sulkasatomuutto on monitahoista. Esiaikuiset joko jäävät etelään, muuttavat pienen matkaa, tai käyvät pohjoisessa. Vanhat koiraat palaavat tundralta lähinnä heinä-lokuussa. Tällöin etenkin Itä-Suomessa nähdään melko runsasta muuttoa. Pääväylä kulkee kuitenkin idempää Baltian maiden yli ja Tanskan poikki Pohjanmerelle.” Kuvaus koskee käytännössä vain Pohjois-Venäjän kannan sulkasatomuuttoa. Pöösaspeassa koiraiden muutto huipentuu nykyään heinäkuun lopulla³. Selkämerellä kyse on kuitenkin pääosin eri populaation muutosta¹⁰ ja siksi ajoitus on erilainen.

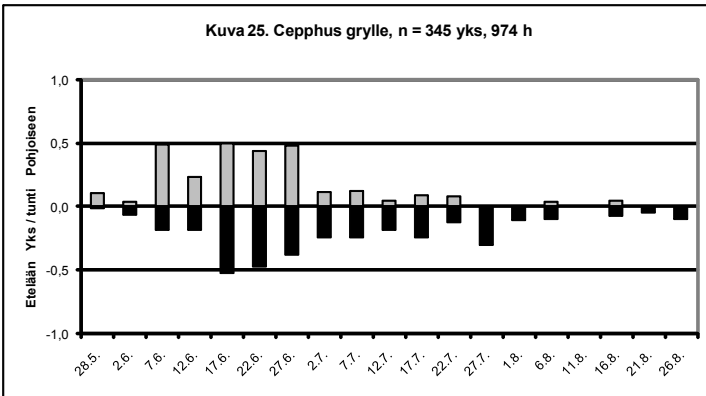
Pilkkasiipi

Lajin kevätmuutto jatkuu selvästi vielä toukokuun lopulla, suurin määrä oli 26.5.2008 450 yksilöä. Pilkkasiiven muutto suuntautui kesäkuun alkupuolella edelleen pääosin pohjoiseen (kuva 20), eniten 13.6.2007 313 N ja 27 S. Koiraiden osuus oli toukokuun lopussa 64 % (n=460) ja kesäkuun alkupuolella 67 % (n=942), mutta sulkasatomuuton päävaiheessa kesäkuun lopussa – muuton suuntautuessa pääosin etelään – 94 % (n=1117). Tällöin olivat suurimmat määrät 26.6.2006 532m ja 2.7.2006 332m. Sulkasatomuutto loppuu heinäkuun puolivälin jälkeen ja loppukesällä liikehdintä on vähäistä. Elokuun lopussa liikehdintä vilkastuu.

Kuva 24. Alca torda, n = 3 759 yks, 999 h

Kuva 25. Cepphus grylle, n = 345 yks, 974 h

Aiemmin on Rihtniemessä laskettu 13.7.2002 650m, lähes kaikki koiraita etelään. Vasikkarista on havainto 25.6.1995 350m.

SSL: ”Vanhat koiraat lähtevät saaristosta tavallisesti kesäkuun lopussa ulkomerelle ja ilmeisesti edelleen sulkasatomuutolle.” Aineistomme tukee tätä.

Telkkä

Laji on näkyvä ja runsas kesämuuttaja. Muutto etelään alkaa hiljalleen ennen toukokuun puoliväliä, esimerkiksi Vasikkarissa 10.5.2002 20 S ja Isokarisissa 1999¹⁴ ensimmäiset selkeät sulkasatomuuttajat 11.5. 5 S. Jo 22.5.2007 muutti Rihtniemessä 334 yksilöä etelään. Selvä päämuutto tapahtuu touko-kesäkuun vaihteessa (kuva 21) painottuen kesäkuun alkupuolelle, eniten 6.6.2007 819m ja 7.6.2008 629m. Telkistä koirai-

ta oli toukokuun lopulla 98 % (n=1367), kesäkuun alkupuolella 95 % (n=4272) ja loppupuolella 83 % (n=1829). Lälleen määritetyistä koiraista oli 17 % (n=5845) 2kv-lintuja.

Diagrammissa näkyvä toinen huippu johtuu kesän 2006 päämuutosta, joka tapahtui ilmeisesti vasta kesäkuun lopulla (24.6. 877m ja 26.6. 833m). Syy tähän lienee kevään myöhäisyydessä. Sulkasatomuuttoa tapahtuu osittain myös pohjoiseen, esimerkiksi 31.5.2008 182 N + 346 S sekä 19.6.2004 239 N + 240 S. Tätä on havaittu aiemminkin, kuten 29.5.2003 308 N + 384 S.

Sulkasatomuutto jatkuu heinäkuun lopulle. Heinäkuun suurimmat määrät olivat 4.7.2006 392m ja 17.7.2004 211m. Aiemmin on nähty 13.7.2002 295m.

Vasikkarin suurin määrä toukokuun puolelta on 29.5.1999 220 S. Kesäkuulta parhaimmat lukemat ovat 1.6.2000 718m ja 10.6.1995 612m. Muuton huipun vaihtelu näkyy myös Vasikkarin aineistossa, sillä kesäkuun lopullakin on vielä joskus melko vilkasta menoa, esim. 25.6.1998 560m. Suupohjassa on nähty huikeita muuttoja: 1.6.2000 1165 S, 2.6.1998 2300 S ja 2.6.2000 1150 S.

SSL: ”Myöhemmin keväällä myös vuoden ikäisiä telkkiä saapuu Suomeen - - Telkän sulkasatomuutto on kesällä monitahoista. Monet muuttavat merelle, toiset sulkevat sisämaassa.” Toukokuun pohjoiseen suuntautuvasta muutosta osa lienee näiden esiaikuisten kevätmuuttoa. Aineistomme mukaan telkällä on hyvin selvää sulkasatomuuttoa, jonka pääsuuntana on etelä, mutta huomattava osa suuntautuu myös pohjoiseen.

Uivelo

Aineistomme sisältää kahdeksan yksilöä kesäkuulta: 10.6.2006 1♀ N, 18.6.2006 1♀ S, 2.6.2007 1♀ N, 9.6.2007 1♀+1♂ S, 21.6.2007 2♀ N ja 7.6.2008 1♀ N. Vasikkarista on neljä kesäkuista havaintoa vuosilta 1995 – 2001 yksittäisistä etelään menijöistä (kaikki telkkäparvissa), kolme näistä koiraita ja yksi naaras. Heinäkuulta on yksi havainto Vasikkarista (5.7.2003 2♀ S) ja yksi Pohjolanniemestä (17.7.2001 1♀ NE). Elokuulta on havainto Rihtniemestä 26.8.2006 1 S. Uivelolla tuntuu olevan pientä telkkäparvissa tapahtuvaa kesämuuttoa. Ainoa tunnettu lepäilyalue on Kustavin Katanpää, jossa enimmillään on nähty 17 yksilöä¹⁰.

SSL: ”Kesän sulkasatoajan laji viettää pohjoisessa ja lähtee syysmuutolle verratien myöhään syyskuun lopusta alkaen.” Kesäaikaisen esiintymisen lisääntyminen etelässä johtunee lajin runsastumisesta¹³.

Tukkakoskelo

Lajin kevätmuutto jatkuu kesäkuun alkupuolelle (kuva 22). Ensimmäiset

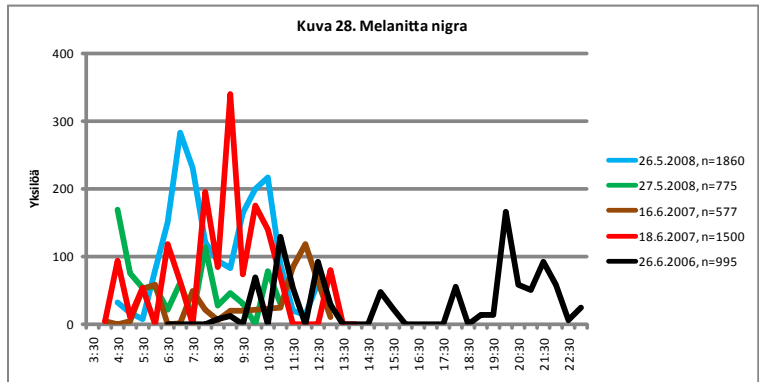
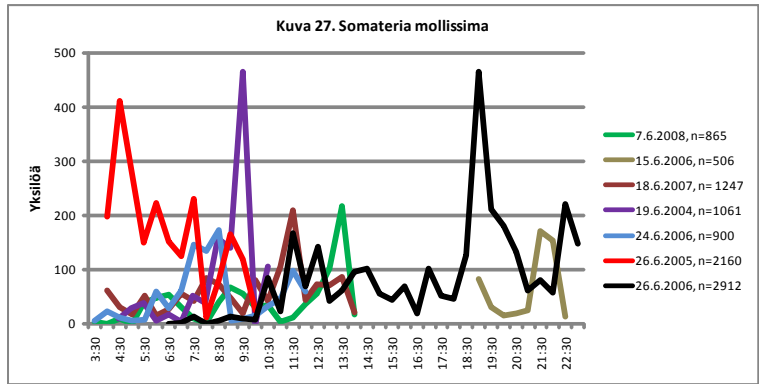
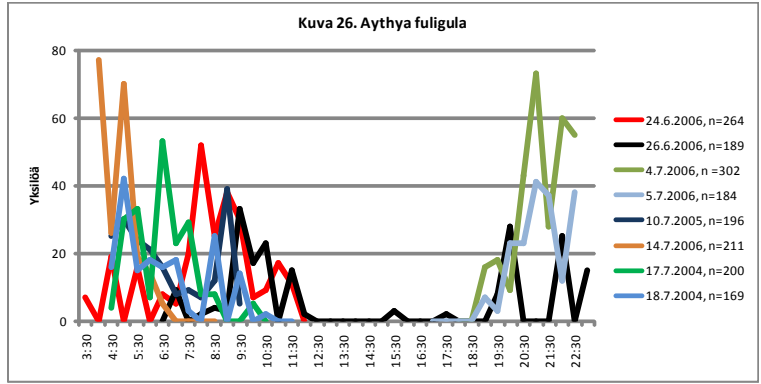
etelään matkaaajat nähdään jo toukokuun lopulla, kuten 29.5.2008 12♂1♀ S. Aiemmilta vuosilta on havainto 27.5.2002 68 S. Nämä lienevät pesimättömiä lintuja. Runsaampi koiraiden sulkasatomuutto alkaa kesäkuun puolivälissä. Muuton huippu on ennen heinäkuun puoltaväliä, jolloin suurimmat määrät olivat huomattavia: 11.7.2004 625m, 14.7.2006 430m ja 17.7.2004 412m. Muutto loppuu heinä-elokuun vaihteessa. Toukokuun lopun ja kesäkuun alun muuttajista oli koiraita 74 % (n=415), kesäkuun lopun 91 % (n=743) ja heinäkuun 98 % (n=1514).

Aiemmilta vuosilta suurimpia summia ovat 13.7.2002 763m ja 15.7.2001 624m Rihtniemessä sekä 8.7.1995 473m Vasikkarissa. Pohjo-lanniemessä muutti 16.7.2001 386 määritettyä ja 235 todennäköistä tukkakoskeloa.

SSL: ”*Kaikki esiaikuiset eivät saavu pohjoiseen. Koiraita muuttaa kesällä merialueille sulkimaan, ja etelämpää tunnetaan suuriakin keskittymiä.*” VSL:n mukaan koiraiden sulkasatomuutto alkaa heinäkuun alussa. Aineistomme mukaan tämä muutto alkaa jo kesäkuun puolivälissä. Sulkasatomuutto suuntautuu pelkästään etelään eikä Suomesta tunnetta sulkasatoalueita.

Isokoskelo

Lajin sulkasatomuutto alkaa toukokuun puolivälissä ¹⁴ ja on voimakkaimmillaan kesäkuun alussa (kuva 23). Lajin muutto suuntautuu runsaammin pohjoiseen kuin etelään. Eniten havaittiin isokoskeloita 28.5.2008 146 N + 68 S, 31.5.2008 142 N + 87 S, 3.6.2007 107 N + 108 S sekä 6.6.2007 103 N + 149 S. Muutto loppuu kesäkuun lopussa. Heinäkuussa on hiljaista, mutta elokuussa liikehdintä hie-man piristyy – yleensä pohjoiseen!

Isokoskeloista oli vanhoja koiraita toukokuun lopussa 75 % (n=971), kesäkuussa 70 % (n=2060), heinäkuussa 38 % (n=85) ja elokuussa 67 % (n=242).

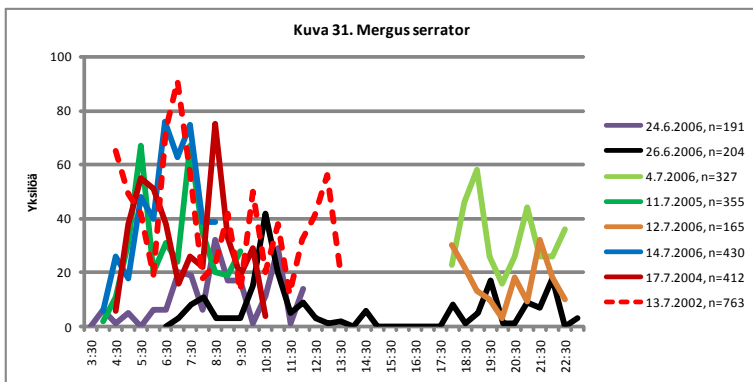
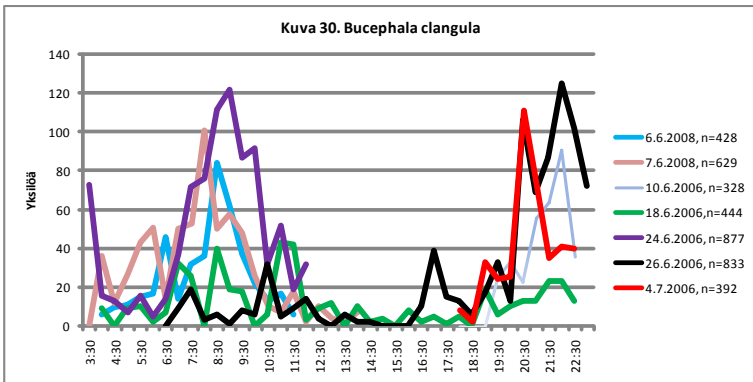
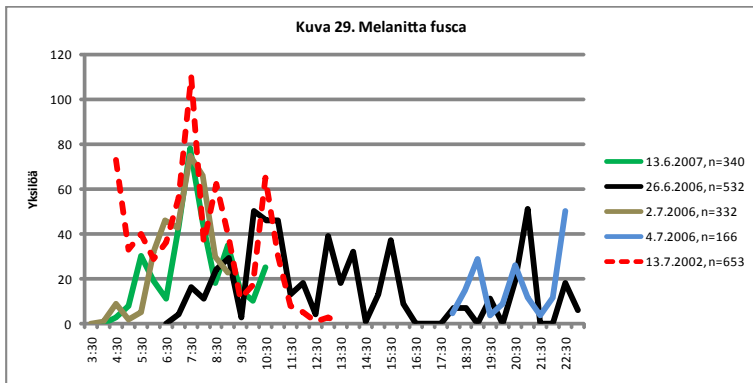
Rihtniemessä on aiemmin laskettu 29.5.1993 246m sekä 29.5.2003 184 S + 92 N. Kristiinankaupungissa on havaittu 10.6.2000 400 S sekä 1.6.2008 328 N.

SSL: ”*Kesällä saaristoon kokoontuu runsaasti koiraita pieniksi parviksi*

sulkimaan.” Havaintomme tukevat näkemystä, ettei sulkasatomuutto johtaisi kauas Suomesta.

Etelänkiisla

Kiisloja havaittiin yhteensä 23 yksilöä (11S ja 12N), jakautuen kuu-kausittain: toukokuu 1, kesäkuu 14, heinäkuu 8 ja elokuu 0 yksilöä. Eniten kiisloja nähtiin 7.6.2007 2+2 S ja 1 N. Pienestä aineistosta huolimatta voi arvella, että liikehdintä on samanlaista kuin ruokilla. Laji voi olla runsastunut, sillä VSL

tuntee kaikkiaan vain 15 havaintoa Selkämereltä.

Ruokki

Ruokin liikehdintää tapahtuu pikkuparvissa sekä etelään että pohjoiseen. Liikehdintä vilkastuu kesäkuun aikana ollen vilkkaimmillaan juhannuksesta heinäkuun puoliväliin, josta vähenee nopeasti elokuun alkuun (kuva 24, jossa mukana myös ruokki/kiisla). Suurimmat päiväsummat olivat kuukausittain: toukokuussa 31.5.2008 43, kesä-

kuussa 16.6.2007 84 ja 18.6.2007 86, heinäkuussa 7.7.2005 125, 10.7.2005 87 ja elokuussa 5.8.2007 9 yksilöä.

Mistä ruokit tulevat ja minne menevät? Lähin suuri pesimäkolonia etelässä on Kustavissa (etäisyys 45 km) ja pohjoisessa Merenkurkussa (yli 200 km). PLV kuvaa pesinnän kulkua seuraavasti: *Muninta varhaisimmat 1. – 10.6., puolet kannasta noin 15.6. Haudonta kestää 34 – 39 vrk. Emot houkuttelevat vielä lentokyy-*

vyttömän poikasen 16 – 19 vrk ikäisenä mereen. Perhe lähtee heti uiden pesimäpaikalta avomerelle. Edellä olevasta laskien poikasten merelle vienti osui elokuun alkuun. Aikataulu on Kustavissa nykyään 3 – 4 viikkoa aikaisempi (J. Sillanpää, kirj. ilm.).

Koska koloniat ovat kaukana, niin Rihtniemessä havaittavat ruokit lienevät pesimättömiä. Samaan arveluun on päädytty Hangon lintuaseeman kesäisestä ruokkimuutosta⁹. Puolet kolonioiden linnuista Kustavissa ja Suomenlahdella⁷ on pesimättömiä. Liikehdinnän määrien muutokset lienevät sidoksissa pesinnän aikatauluun. Huippu osuu samaan aikaan, kun lajilla on poikasia koloniassa ruokittavana. Kun emot vievät poikaset merelle, poistuvat myös pesimättömät ruokit pesimäalueilta ja liikehdintä hiipuu pois.

Ruokkien kesäinen liikehdintä kattaa koko Selkämeren, sillä esimerkiksi Kristiinankaupungissa laskettiin 2.6.2000 120 etelään muuttavaa ruokkia. Liikehdintä Selkämerellä on ajoitukseltaan samantapaista kuin Hangossa, jossa suurimmat määrät on myös havaittu heinäkuussa⁸. VSL ei tunne ruokin kesäistä liikehdintää lainkaan.

Riskilä

Riskilällä on hieman ruokkia muistuttavaa liikehdintää, eniten kesäkuussa (kuva 25). Määrät ovat kuitenkin vähäisiä, korkeintaan muutama lintu päivässä. Lähiluodoilla pesivien riskilöiden emme havainneet osallistuvan tähän liikehdintään.

Muuton vuorokausirytytmi

Aineistostamme olemme tehneet muutamasta esimerkkilajista vuorokausirytytmiä esittelevän kuvan. Diagrammeissa on esitetty eri päivien yksilömääriä puolen tunnin jaksoissa. Koska illalla havainnoitiin vain

15 päivänä, parhaat iltamuutot ovat jääneet varmaankin toteamatta.

Tukkasotkan aamumuuton huipun ajankohta vaihtelee eri päivinä (kuva 26). Laji on myös tyyppillinen iltamuuttaja.

Haahkan muuttoa tapahtuu keväästä poiketen myös illalla (kuva 27).

Mustalinnun (kuva 28) ja pilkkasiiven (kuva 29) kuvaajia on vaikea kommentoida.

Telkän muuttoa tapahtuu niin aamulla kuin illallakin (kuva 30). Aamun huippu on 2 – 3 tuntia auringonnousun jälkeen, joten linnut tuskin ovat lähteneet liikkeelle Rihtniemen lähivesiltä. Laji on erittäin tyyppillinen iltamuuttaja, jonka kesämuutosta merkittävä osa tapahtuu illalla.

Tukkakoskelon muutto voi olla vilkasta myös illalla (kuva 31), vaikkakin aineistomme on tältä osin turhan pieni.

Sään vaikutus muuttoon

Yleensä lintujen muutolle lähtöön vaikuttaa eniten lähtöalueen sää. Tämä ei kuitenkaan ole tiedossamme ja tyydyimmekin tarkastelemaan vain Rihtniemen (Kylmäpihlajan) tuulen vaikutusta muuttoon (taulukko 3). Idän puoleisilla tuulilla ei juurikaan havaittu isoja muuttoja. Merimuuton pääsääntöhän on, että mereltä puhaltava tuuli painaa muuton lähelle rantaa.

Vesilinnut suosivat myötätuulia. Tässä oli Rihtniemessä lajikohtaisia eroja. Ainakin merimetso, merihanhi ja haahka suosivat kohtalaisia myötätuulia. Navakka tai kova tuuli ei ollut suuressa suosiossa, tosin taisivat havainnoitsijatkin vältellä niitä. Heikoillakin tuulilla muutto oli yllättävän usein voimakasta.

Taulukko 3. Runsaimpien lajien kymmenen parhaan muuton tuuliolosuhteet. Ylhäällä pohjoiseen ja alempana etelään suuntautuvat muutot.

		Tyyri 0-2 bof	S-SW 3-4 bof	W-N 3-4 bof	W-N 5-7 bof	NE-SE 3-4 bof
Merimetso	N	3	6	0	0	1
Merihanhi	N	6	4	0	0	0
Mustalintu	N	2	2	6	0	0
Pilkkasiipi	N	2	3	4	0	1
Haahka	N	3	3	4	0	0
Telkkä	N	3	3	4	0	0
Isokoskelo	N	2	2	5	0	1
Yhteensä		21	23	23	0	3
Merimetso	S	4	1	3	2	0
Merihanhi	S	2	0	7	0	1
Tukkasotka	S	5	2	2	1	0
Mustalintu	S	2	1	6	0	1
Pilkkasiipi	S	3	1	5	0	1
Haahka	S	3	1	4	1	1
Telkkä	S	2	2	6	0	0
Tukkakoskelo	S	4	2	2	2	0
Isokoskelo	S	3	2	4	0	1
Yhteensä		28	12	39	6	5

Tulosten tarkastelu

Sorsalintukoiraisten sulkasatomuutto alkaa vähittäisenä erkaantumisenä naaraasta haudonnan aikana. Ensin ollaan pesimäpaikalla, sitten vähitellen koiraat laajentavat aluetta, kunnes ne alkavat parveutua. Lajista riippuen koirasparvet joko sulkiivat lähialueella tai lähtevät pitemmälle muutolle. Pesimättömät linnut eivät välttämättä noudata samaa aikataulua.

Useimmat sorsalintukoiraat pariutuvat vuosittain talvialueella uuden naaraan kanssa ja seuraavat naaraasta sen valitsemalle pesimäalueelle. Näin ollen koiras voi pesiä eri vuosina hyvinkin eri osissa lajin levinneisyysaluetta. Voisiko koiras tästä huolimatta käyttää vuosittain samaa, hyväksi koettua sulkasatoaluetta? Tämä voisi johtaa samalla koiralla sulkasatomuuton suuntautumiseen joinakin vuosina etelään ja joinakin vuosina pohjoiseen. Sulkasatomuutto suuntautuu ainakin Rihtniemessä pääosin etelään, mutta monilla lajeilla selkeästi myös pohjoiseen (haahka, telkkä, isokoskelo). Tässä on lajikohtaisia eroja ja

syytkin muuton suuntautumisessa ovat varmasti erilaisia.

Useilla lajeilla kevätmuutto menee jonkin verran päällekkäin sulkasatomuuton kanssa. Näiden erottaminen on joillakin lajeilla (esimerkiksi haapana ja tukkasotka) kuitenkin mahdollista. Syysmuutto ja sulkasatomuutto sen sijaan ovat eräillä lajeilla (tavi) hankalampia erotella toisistaan.

Vesilintujen sulkasatomuutto on useilla lajeilla voimakkuudeltaan samaa luokkaa kuin perinteiset kevät- ja syysmuutot. Siihen osallistuu merkittävä osa lajin kannasta. Sen intensiteetin ja kokonaismäärän selville saamisessa tarvitaan sekä aamu- että iltamuuton tarkkailua. Mahdollisen yömuuton toteaminen vaatisi tutkaseurantaa. Rihtniemen aineiston perusteella mm. tukkasotka ja telkkä muuttavat Suomen mittakaavassa pitkiä matkoja. Esimerkiksi ristisorsasta, haahkasta ja mustalinnusta tiedetään osan muuttavan sulkimaan pois Itämereltä. Vastaavaa muuttoa ei ole havaittu *Anas*-lajeilla ja niiden

osalta lienee kyse sulkimisesta pääosin lähellä pesimäalueita.

Huomattavasta osasta lajeja ei ole tarkkaa tietoa sulkasatoalueista. Jotain kuitenkin tiedetään: telkkä sulkee Saaristomerellä, tukkasotka samoin Saaristomerellä, usein järvissä ja puolisukelajat lintuvesillä.

Kiitokset

Esa Lehtikoinen ja Jukka Sillanpää kommentoivat keskeneräistä käsikirjoitusta. Esa Partanen antoi vinkkejä aiheen käsittelyyn. Monet lintuharrastajat ottivat osaa havainnointiin Rihtniemessä, erikoisesti Juha Salminen kunnostautui ahkerana stajarina. Sami Luoma antoi luvan PLY:n ja Kari Korhonen SpLY:n havaintojen käyttöön.

Kirjallisuus

¹ Birdlife Suomen havaintotietokanta Tiira. www.tiira.fi

² Blomdahl, A., Elleström, O., Johansson, B. & Skjällberg, U. 2001: Sjöfågelsträcknet 2000. Fågelåret 2000, Vår Fågelvärld, supplement nr 35: 151-181.

³ Ellermaa, M. & Pettay, T. 2006: Pöösaspean niemen arktinen muutto syksyllä 2004. – Linnut-vuosikirja: 99-112.

⁴ Elleström, O., Johansson, B. & Skjällberg, U. 2002: Sjöfågelsträcknet 2001. Fågelåret 2001, Vår Fågelvärld, supplement nr 37: 153-184.

⁵ Haapala, K.: Syysmuutto RSLH ry:n toimialueella 2001. <http://birdlife.fi/rslh/>

⁶ Haartman, L. von, Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963–72: Pohjolan linnut värikuvin. Helsinki.

⁷ Hildén, O. & Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. Forssa 1993.

⁸ Lehtikoinen, A. & Vähätalo, A. 2000: Lintujen muuton ajoittuminen Hangon lintuasemalla vuosina 1979–1999. – Tringa 27: 150-224.

⁹ Lehtikoinen, A., Ekroos, J., Jaatinen, K., Lehtikoinen, P., Lindén, A., Piha, M., Vattulainen, A. ja Vähätalo, A. 2008: Lin-

Osa mustalinnuista muuttaa etelään jo toukokuussa. © Jorma Tenovuo, Uusikaupunki, huhtikuu 2009.

tukantojen kehitys Hangon lintuaseman aineiston mukaan 1979–2007. – Tringa 35: 146-209.

¹⁰ Lehtikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T. ja Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen Linnut. Turun lintutieteellisen yhdistys r.y. Turku.

¹¹ Salminen, A. 1983: Suomen sorsalinnut. Lintutieto Oy, Helsinki 1983.

¹² Skjällberg, U., Elleström, O. & Johansson, B. 2003: Sjöfågelsträcknet 2002. Fågelåret 2002, Vår Fågelvärld, supplement nr 40: 151-183.

¹³ Suomen lintuatlas 2006 – 2010. <http://lintuatlas.fi>

¹⁴ Suoranta, A. 2008: Toukokuu 1999 Isokarissa. – Ukuli 39 (2008/1): 30-46.

¹⁵ TLY:n sähköpostilista Ukuliverkko. <http://pets.groups.yahoo.com/group/ukuliverkko/>

TLY:n aluerariteettikomitean ja BirdLife Suomen rariteettikomitean hyväksymät vuoden harvinaisuushavainnot **2008** TLY:n havaintojenkeruualueelta

Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio ja Pekka Alho

TLY:n aluerariteettikomitea (ARK) sekä valtakunnallinen rariteettikomitea (RK) ovat tarkastaneet yhteensä 177 vuoden 2008 sekä liudan vanhempia havaintoja TLY:n havaintojenkeruualueelta, joka kattaa hallinnollisen Varsinais-Suomen, poislukien Pyhärannan ja Someron kunnat. Lisäksi Satakuntaan kuuluva ja sittemmin Huittisiin liitetty Vampulan kunta kuului TLY:n havaintojenkeruualueeseen vuoden 2008 loppuun saakka. Harvinaisuusrintamalla lintuvuotta 2008 leimasivat Varsinais-Suomelle löydetty neljä uutta lintulajia, joista peräti kolme yhytettiin Korppoon Utöstä: lurni, tiiralokki

ja viirukerttuli. Näistä amerikkalainen viirukerttuli on Euroopan mittakaavassa erittäin harvinainen, havaintojen painottuessa pääasiassa Atlantin saarille. Neljäs uusi lintulaji oli Nauvon ulkoluodolta pesimälintulaskentojen yhteydessä löytynyt aavikkotulkku. Pikkuharvinaisuuksista lyhytnokkahanhi jatkoi runsastumistaan alueellamme myös muutaman syysparven voimin, valkoselkätikalla oli kaikkien aikojen massiivisin syysvaellus ja myös taiga- ja hippiäisuunilintu olivat keskivertovuotta selvästi runsaampia. Lomakkeiden palautusprosentti erityisesti pikkuharvinaisuuksien osalta on alhainen

ja tähän ARK toivoo kenttäväen aktivoituvan tulevaisuudessa paremmin. ARK:n kokoonpano oli vuonna 2008 seuraava: Pekka Alho (pj.), Kalle Rainio (siht.), Hannu Huhtinen, Sampo Kunttu, Rami Lindroos.

Kategorialuokittelu

Euroopan rariteettikomiteoiden yhteiselin AERC kokoa koko Euroopan kattavaa maakohtaista lajiluetteloa. Tätä tarkoitusta varten AERC on ottanut käyttöön oman kategorialuokittelun, jota RK sekä alueelliset komiteatkin käyttävät: **A.** Laji, joka on tavattu ilmeisesti

luonnonvaraisena ainakin kerran vuoden 1949 jälkeen. **B.** Laji, joka on tavattu ilmeisesti luonnonvaraisena vain vuosien 1800 ja 1949 välillä. **C.** Laji, jonka karanneista tai vapautetuista yksilöistä on maahan syntynyt elinvoimainen populaatio tai yksilöt ovat peräisin toisen maan tällaisesta populaatiosta. **D.** Laji, joka ei ole lähes varmasti luonnonvarainen (kategoria A) tai lähes varmasti karkulainen (kategoria E). **E.** Varma tai lähes varma tarha- tai häkkikarkulainen.

Yksilömäärä

Useimpien lajien nimen perässä on kaksi lukua, jotka tarkoittavat havaittuja yksilömääriä. Sulkeissa on kerrottu ensin Varsinais-Suomessa ennen vuotta 2008 havaittujen yksilöiden lukumäärä ja jälkimmäisenä lukuna Varsinais-Suomessa vuonna 2008 havaittujen yksilöiden määrä. Laskemalla yhteen suluissa olevat luvut, saadaan ao. lajin Varsinais-Suomessa kautta aikojen tavattujen yksilöiden lukumäärä. RK-lajien yksilömäärät on poimittu vuoden 2008 RK-katsauksesta. ARK-lajien kohdalla lähteenä on käytetty Varsinais-Suomen linnut -kirjaa (Lehikoinen ja muut 2003) sekä aiempien vuosien ARK-katsauksia.

← Naaraspuukinen kyhmyhaahka on alueellamme harvinaista herkkua. Naaraspuukuisesta haahkasta sen erottaa varmimmin pään ja nokan muodosta sekä nokan sivun ja harjan höyhenkiilojen ja paljaiden osien välisistä muotoeroista. Lisäksi kyhmyhaahkalla on täyteläisempi niska ja töpäkempi ruumis. Tämä yksilö on määritettävissä ensimmäisen talven linnuksi mm. vaihtumattomasta nuoruuspuvun siivestä. Kynnärssiiven takareunaan ja isojen peitinhöyhenten kärkiin muodostuvat valkeat juovat ovat hyvin kapeat ja epäselvärajaiset. Lisäksi ad-tyyppin tertiaalit olisivat pidemmät, kaarevat sekä leveämmin ja voimakkaammin punaruskeareunaiset. Naaraaksi lintu on määritettävissä mm. vaihtuneiden hartiahöyhenten kuviinnista. © Aarni Lehto, Turku, 27.12.2008.

Pientä sekaannusta luvuissa aiheuttavat viimeaikaiset muutokset TLY:n havaintojenkeruualueessa.

Lyhenteet

Linnun tarkka ikä merkitään kalenterivuosiina: 1kv = samana kalenterivuonna syntynyt, 2kv = edellisenä kalenterivuonna syntynyt, +1kv ennen kuluvaa kalenterivuotta syntynyt jne. Muut ikälyhenteet: juv = nuori lintu ensimmäisessä täydellisessä höyhenpuvussa, ad = aikuinen, subad = esiaikuinen, imm = ei-aikuinen, pull = untuvapoikanen. Muut lyhenteet: jp = juhlapukuinen, tp = talvipukuinen, vp = vaihtopukuinen, ♂ = koiras, ♀ = naaras, ♀-puk = naaraspuukinen, Ä = laulava, ä = äännelevä, r = rengastettu. Merkki (v tai video) tarkoittaa, että linnusta on ollut komitean käytettävissä havainnon yhteydessä otettu valokuva tai video ja (ä) että linnusta on havainnon yhteydessä saatu äänite. Jos muuttavasta (m) linnusta on ollut tiedossa lentosuunta (N = pohjoinen jne), on myös se kerrottu havainnon yhteydessä. Yksilömäärää ei ole ilmoitettu, mikäli havainto koskee yhtä yksilöä. Havainnoitsijan paikalla lyhenne ”ilm. ARK” tarkoittaa, ettei asianmukaista ilmoitusta linnun löytäjäältä ole saatu, mutta havainto on silti hyväksytty käytettävissä olevien dokumenttien perusteella. [RK] lajinimen perässä tarkoittaa, että laji kuuluu BirdLife Suomen rareiteetikomitean (RK) tarkastettaviin.

Hyväksytyt havainnot

KATEGORIA A

Lyhytnokkahanhi

(*Anser brachyrhynchus*) (148,17)

20.3. Mynämäki, Mietoinen, Meripää 2 +1kv (Kimmo Jarpa, AnnMari Lainepää); **27.-30.3.** Perniö, Laukka +2kv (v) (Tapani Numminen ym.); **30.3.-2.4.** Lemu, Verai-

nen +1kv (v) (Markus Tuomi, Totti Toiskallio ym.); **15.-19.4.** Mynämäki, Mietoistenlahti +1kv (v) (Tapio Aalto, Raimo Heinonen, Hannu Kormano, Jyrki Normaja, Soili Leveelahti ym.); **18.-19.4.** Paimio, Paimionlahti +2kv (v) (Rami Lindroos, Tomi Kaijanen, Markus Tuomi); **27.9.** Uusikaupunki, Kytämaenrauma 4 +1kv (v) (Tom Lindbom, Jukka Sillanpää); **29.9.** Dragsfjärd, Björkboda 2 +1kv (v) (Jarmo Saarnio, Ossi Öhman); **7.10.** Mynämäki, Mietoistenlahti 5 +1kv (v) (Kimmo Jarpa, Jyrki Kuusela); **15.4.2006** Mietoinen, Silakkari 2 +1kv (Tarmo Nurmi). Vuonna 2006 Mietoisissa havaitut linnut on tulkittu samoiksi yksilöiksi, jotka on jo hyväksytty vuoden 2006 katsauksessa päivämäärällä 16.4.

Amerikantavi

(*Anas carolinensis*) (16,1) [RK]

10.5. Paimio, Paimionlahti ♂ jp (v) (Akseli Nousiainen ym.).

Amerikantukkasotka

(*Aythya collaris*) (2,1) [RK]

25.-29.4. Salo, Halikonlahti ♂ jp (v) (Seppo Neuvonen ym.).

Kyhmyhaahka

(*Somateria spectabilis*)

25.-28.12. Turku, Ruissalo 1kv ♀ (Hannu Kormano ym.).

ARK tarkastaa kyhmyhaahkasta kaikki muut paitsi juhlapukuiset vanhat (+2kv) koiraat.

Pilkkaniska

(*Melanitta perspicillata*) (4,1) [RK]

28.5. Uusikaupunki, Pyhämaa, Ärväskivi +2kv♂ (ErkkiLehtovirtaym.). Mahdollisesti sama yksilö havaittiin Porin Tahkoluodossa 30.5.

Viiriäinen (*Coturnix coturnix*)

22.5. Korppoo, Utö (Markus Tuomi, Kimmo Kuusisto).

ARK tarkastaa äännelemättömät, ainoastaan nähdyt yksilöt, koska

tällöin sekoittamismahdollisuus muihin kanalintuihin voi olla varsin suuri. Esimerkiksi fasaanin poikaset lentävät jo varsin pieninä (joka ei tietysti Utössä ole ongelma).

Jääkuikka (*Gavia adamsii*) (60,3)

5.5. Korppoo, Utö +2kv jp N (Jorma Tenovuo, Jari Helstola, Mikko Pärssinen); **7.5.** Korppoo, Utö +3kv jp N (Jari Helstola, Kimmo Kuusisto, Mikko Pärssinen, Brita Willström); **7.5.** Mynämäki, Mietoinen, Silakkari +3kv jp NW (Tapani Missonen, Tom Lindroos, Markus Tuomi).

Jalohaikara (*Egretta alba*) (14,6)

24.-25.4. Mynämäki, Mietoistenlahti +1kv (v) (Markus Lampinen, Kirsi Reponen, Kalevi Sillanpää ym.); **4.5.** Salo, Halikonlahti +1kv NE (Joachim Lindström); **5.-6.5.** Mynämäki, Mietoinen, Silakkari 2 +1kv (v) (Kari Lehtonen, Martti Komulainen ym.); **23.5.** Kaarina, Kuusistonlahti +1kv (v) (Risto Malmivirta); **1.6.** Korppoo, Utö +1kv (Jarmo Saarnio, Jouni Tittonen, Marita Kari, Kimmo Kuusisto, Markus Tuomi, Esa Helander, Mikko Järvinen, Mauno Mäntylä, Arto Kaituri, Kari Kekki, Jari Lagerroos).

Jalohaikaramäärät ovat kasvussa alueellamme. Tämä korreloi hy-

vin viime vuosina Baltian maissa tapahtuneen jalohaikaran runsastumisen kanssa. Vuonna 2008 todettiin myös Viron ensimmäinen onnistunut jalohaikarapesintä.

Mustahaikara

(*Ciconia nigra*) (57,3)

3.5. Mynämäki, Mietoistenlahti +1kv NW (Jyrki Normaja, Rolf Karlson, Kalevi Sillanpää ym.); **6.-9.8.** Parainen, Mustfinn, Vainais 1kv (v) (Martin Helin, Malin Wanström ym.); **25.-30.8.** Dragsfjärd, Hiittinen, Rosala 1kv p, lähti W (Ville Kirstilä, Rasmus Mäki, Jorma Kirjonen, Kaj Genberg ym.); **31.8.** Nauvo, Borstö 1kv (v) (Christer Gorschelnik); **19.8.2006** Dragsfjärd, Björkboda 2 W (Tarmo Nurmi, Jarmo Saarnio, Asko Suoranta, Tarja Nykänen). Elokuun lopun havaintojen Dragsfjärdistä ja Nauvosta tulkittiin koskevan samaa yksilöä.

Haarahaukka

(*Milvus migrans*) (>145,7)

27.4. Dragsfjärd, Genböle +1kv N (Mikael Nordström); **27.4.** Parainen, Attu, Almarsund +1kv NE/N (v) (Kaj-Ove Pettersson, Riitta-Liisa Pettersson, Bertil Blomqvist, Carita Blomqvist); **27.4.** Turku, Moisio, Karhula mkp. 2kv SE (v)

Mustahaikaran lajinmääritys ei tuota vaikeuksia, joskin Suomessakin tarhakarukalaisena harhailut savannihaikara (*Ciconia abdimii*) on melko samankaltainen. Kuvan nuoren linnun hyviä ikätuntomerkkejä ovat hailakan rusehtavat jalat ja nokka, punaisen paljaan alueen puuttuminen silmän ympäriltä, selvästi ruskea ja täplikäs pää ja kaulan seutu sekä kapeat ja vaaleakärkiset peitinhöyhenet. Esiakuisen linnun pystyy määrittämään iälleen vielä ensimmäisenä kesänä (2kv) mm. paljaiden osien väristä.

© Jorma Tenovuo, Parainen, 9.8.2008.

(Mervi Haukila, Ari Kuusela); **3.5.** Mynämäki, Mietoistenlahti +1kv NW (Jyrki Normaja, Rolf Karlson, Kalevi Sillanpää, Timo Elovaara ym.); **31.5.** Mynämäki, kk. +2kv W (v) (Pekka Alho, Rami Lindroos); **6.6.** Turku, Varissuo +1kv W (Mika Sjöblom); **18.8.** Paimio, Aakoinen E (Ari Kuusela); **19.8.2006** Dragsfjärd, Björkboda +1kv (Tarmo Nurmi, Jarmo Saarnio, Tarja Nykänen).

Keväiset haarahaukat ovat ARK-ilmoituksissa harvoin määritetty iälleen, vaikka periaatteessa 2kv linnuilla nuoruuspuvun tuntomerkit ovat vielä melko hyvin nähtävissä.

Käärmekotka

(*Circus gallicus*) (4,1) [RK]

10.9. Dragsfjärd, Björkboda (klo 15.48 – 15.58 ja 17.45 – 17.57) (Ossi Öhman, Tarmo Nurmi, Jari Kärlund, Tapani Numminen).

Arosuohaukka

(*Circus macrourus*) (68,2)

27.4. Korppoo, Utö 2kv ♀ (v) (Pertti Rasp ym.); **27.4.** Korppoo, Jurmo 2kv ♀ (v) (Kim Roering, Arto Stenroos); **23.8.** Dragsfjärd, Björkboda 1kv ♂ (v) (Ari Kuusela, Jarmo Saarnio, Henrik Lindholm, Jorma Kirjonen, Tarja Nykänen); **13.-15.9.2007** Dragsfjärd, Björkboda +2kv ♂ (v) (Markku Harmanen, Kari Hongisto ym.). Korppoon Utön ja Jurmon havainnot koskevat pukutuntomerkkien perusteella samaa yksilöä.

Keväisen 2kv arosuohaukan määrittäminen on paljon syksyistä nuorta lintua vaikeampaa, koska puku on jo kokonaisuudessaan varsin kulunut ja toisaalta sulkasadon myötä etenkin ruumiinhöyhenet eivät enää ole niin tasaväriset. Kuvan 2kv ♀ arosuohaukan varsin vaaleahko päälaki ja epäyhtenäisen tumma kaulansivu voivat viedä ajatuksen niittysuohaukkaan, mutta vaalea, tasaleveä ja koko pään kiertävä kauluri sekä suupieleen ulottuva tummanruskea poski ovat tyypillisiä arosuohaukan tuntomerkkejä. Syksyllä nuorella arosuohaukalla kaulansivu on yhtenäisen tumma, mutta keväällä kulumisen myötä kuvassakin nähtävä viiruisuus on jo tyypillinen. Lisäksi vain kapealti tummakärkiset harittajat, melko vaalealta vaikuttava käsisiiven takareuna sekä tummien kyynärsulkien keskiosista aistittavissa oleva, siiven tyveä kohti kapeneva vaalea "macrojuova" sopivat paremmin arosuohaukalle.
© Pertti Rasp, Korppoo, 27.4.2008.

Niittysuohaukka

(*Circus pygargus*)

3.5. Mynämäki, Mietoistenlahti +2kv ♀ (Markus Ahola, Rami Lindroos, Mikael Nordström, Markus Lampinen, Emma Kosonen, Jukka Sillanpää, Osmo Kivivuori ym.); **25.5.** Laitila, 8-tie +2kv ♀ (v) (Janne Kilpimaa); **27.5.** Kemiö, kk. 2kv N (v) (Olli Kanerva).

Pikkukiljukotka

(*Aquila pomarina*) (27,1)

25.4. Paimio, Paimionlahti, Meltola subad/ad WNW (Pekka Alho); **15.4.2007** Paimio, Meltola subad/ad N (Pekka Toola, Pekka Salmi, Ilkka Kallio).

Vuonna 2007 Paimiossa havaittu pikkukiljukotka oli aiemmin hylätty vuoden 2007 katsauksessa, mutta hyväksyttiin nyt saatujen lisädokumenttien perusteella.

Kiljukotka (*Aquila clanga*) (11,1)

16.5. Västanfjärd, Galtarbyviken subad/ad kiert. NW (Ossi Öhman).

Punajalkahaukka

(*Falco vespertinus*) (98,2)

10.9. Kisko, Metola +2kv ♂ (Timo Heiskari); **18.-23.9.** Mynämäki, Huoli 1kv (v) (Osmo Kivivuori ym.).

Vanhat syksyiset linnut ovat erittäin harvinaisia alueellamme ja siksi havaintotilanteen pitää olla optimaalinen ja kuvausten on perustuttava yksityiskohtaisesti dokumentoituihin tuntomerkkeihin.

Tunturihaukka

(*Falco rusticolus*) (24,1)

26.-27.1. Korppoo, Jurmo 2kv (Tapani Veistola, Harri Hölttä, Kari Laamanen, Matti Sulko, Hannu Kianen, Hannu Sippola, Erkki Sipilä).

Viime aikojen leutoina talvina on eteläisessä Suomessa alkanut talvehtia myös muuttohaukkoja, joten talvisten tunturihaukkojen määrittäksessä on oltava erittäin huolellinen.

Mustajalkatylli (*Charadrius alexandrinus*) (9,1) [RK]

13.7. Mynämäki, Mietoistenlahti ♂, lähti N (Kimmo Jarpa).

Palsasirri

(*Calidris melanotos*) (15,1) [RK]

14.5. Kaarina, Kuusistonlahti (v) (Tom Lindroos, Jarmo Saarnio).

Isovesipääsky

(*Phalaropus fulicarius*) (7,1) [RK]

22.10. Korppoo, Utö tp (Markus Lampinen, Ossi Öhman, Leena Laitinen).

Edellinen havainto TLY:n alueel-

Kuvan lampiviklon erottaa valkoviklosta sirosta ruumiinrakenteesta, erittäin pitkistä, ohuista ja kellertävistä jaloista (jotka eivät tosin kuvasta erotu) sekä pitkistä, suorasta ja neulamaisen ohuesta nokasta. Juhlapukuisen keväisen linnun parhaat pukutuntomerkit ovat valkovikloa selvempi valkoinen silmäkulmanjuova, rinnan alaosan ja kupeiden tummat nuolenpääkuviot sekä erityisesti hartiahöyhentien tummien keskustojen muodostamat sakarakuviot. Kuvasta ei näy valkoviklosta erottavia kuviottomampia ja yhtenäisemmän valkeita alueita siiven alapinnoilla.

© Harry J. Lehto, Salo, 25.5.2008.

TLY:n alueen ensimmäinen vanha lintu, vaikka muualla Suomessa onkin viime vuosina havaittu ke-säisiä jp-lintuja.

Tiiralokki

(*Larus sabini*) (0,1) [RK]

3.10. Korppoo, Utö 1kv SW (Tarmo Nurmi, Kimmo Kuusisto, Olli Sassi, Mika Virtanen ym.).

TLY:n alueen ensimmäinen ja Suomen yhdeksäs havainto tiiralokista.

Pikkukajava

(*Rissa tridactyla*) (166,3)

4.2. Korppoo, Utö 2kv (v) (Mika Ilari Koskinen, Jouni Riihimäki, Sami Tuomela, Jari Nummelin, Anu Lindström, Jouni Tittonen ym.); **14.4.** Kaarina Tuorla 2kv W (Krister Öhman); **19.4.** Mynämäki, Mietoistenlahti 2kv (Jyrki Normaja, Tapio Aalto, Soili Leveelahti, Rolf Karlson, Kalevi Sillanpää ym.).

Riuttatiira

(*Sterna sandvicensis*) (65,1)

1.6. Dragsfjärd, Ytterölmos +2kv jp NE/N (Olli Kanerva, Asko Aarnio); **23.7.2003** Pyhäranta, Rihtniemi +1kv N (Jukka J. Nurmi, Peter Uppstu, Juha Salminen, Jukka Sillanpää).

Pyhäranta kuului vielä vuonna 2003 TLY:n havaintojenkeruualueeseen.

Mustatiira (*Chlidonias niger*)

24.7. Mynämäki, Mietoistenlahti

ta on vuodelta 1997, jolloin sama yksilö havaittiin sekä Turussa että Kaarinassa.

Lampiviklo

(*Tringa stagnatilis*) (n.54,6)

30.4. Raisio, Raisionlahti 2 +1kv (Kai Norrdahl, Harri Päivärinta ym.); **4.5.** Kaarina, Kuusisto +1kv (Ari Vihinen, Hannele Nordvall); **13.5.** Mynämäki, Mietoistenlahti +1kv (Kimmo Jarpa, Ann-Mari Lainepää); **24.5.** Salo, Halikonlah-ti 2 +1kv (v) (Raino Suni ym.).

Isokihu

(*Stercorarius skua*) (3,1) [RK]

11.4. Korppoo, Utö +2kv W/SW (Jani Vastamäki, Petri Salo).

Leveäpyrstökihu

(*Stercorarius pomarinus*) (160,5)

26.4. Uusikaupunki, Harmaaletot 2kv (v) (Pekka Alho, Raimo Hei-nonen, Olli Tenovuo, Matti Lem-

piäinen, Harri Päivärinta); **9.5.** Mynämäki, Mietoistenlahti +3kv vaalea jp (v) (Hannu Klemola, Markus Tuomi); **18.5.** Korppoo, Utö +3kv vaalea jp N (Jorma Tenovuo, Markus Tuomi, Jussi Jauhiainen, Kimmo Kuusisto); **1.6.** Korppoo, Utö 2 +3kv vaalea jp E (Kari Kekki, Jari Lagerroos, Arto Kaituri ym.).

Tunturikihu

(*Stercorarius longicaudus*) (39,2)

21.5. Korppoo, Jurmo +3kv jp N (Juha Kylänpää, Tapani Veistola); **6.9.** Mynämäki, Mietoistenlahti 1kv (v) (Jyrki Normaja, Rolf Karlson, Kimmo Jarpa, Birger Grönholm, Jarmo Boman ym.).

Mustanmerenlokki

(*Larus melanocephalus*) (3,1) [RK]

26.6. Korppoo, Utö +3kv jp (v) (Brita Willström, Ismo Willström, Pirkko Donoghue).

+1kv vp, lähes tp (v) (Jukka Sillanpää, Kimmo Jarpa).

ARK tarkastaa edelleen havainnot nuorista ja ei-juhlapukuisista mustatiirroista, jotka voidaan helposti sekoittaa muihin *Chlidonias*-lajeihin.

Lunni

(*Fratercula arctica*) (0,1) [RK]

2.-3.2. Korppoo, Utö 2kv (Ari Vuorio, Timo Böhme, Jouko Hiltunen).

TLY:n alueen ensimmäinen havainto lunnista.

Pikkuruokki (*Alle alle*) (41,1)

29.2. Korppoo, Jurmo tp (Kalle Rainio, Markus Ahola, Antti Kause, Toni Laaksonen, Esa Lehikoinen).

Mehiläissyöjä

(*Merops apiaster*) (31,1)

21.6. Houtskari, Kivimo +1kv N (Kalle Rainio, Jouko Rainio, Kristiina Rainio).

Valkoselkätikka

(*Dendrocopos leucotos*) (?, 21)

20.-27.9. Houtskari, Jungfruskär ♀ (v) (Jukka Tobiasson, Mikko Waltari, Jorma Leskinen); **22.9.** Mynämäki, Mietoinen, Silakkari ♀ (Kari Lehtonen); **12.10.** Turku, Ruissalo ♀ (Anders Öhman);

10.10. Kustavi, Pleikilä, Kekoniittu (Paavo Harri); **12.10.** Parainen, Attu, Labbholmen 2 (♀ W 12.10, W 15.00) (Kaj-Ove Pettersson, Bertil Blomqvist); **15.10.** Mynämäki, Mietoinen, Silakkari ♂ (v) (Kimmo Jarpa, Jukka Sillanpää, Birger Grönholm); **18.10.** Kaarina, Rauvola NW (Pekka Loivaranta); **18.10.** Dragsfjärd, Björkboda ♂ (Kari Salonen); **19.10.** Pöytyä, Kyrö ♀ (Arto Hirvensalo, Mika Virtanen); **25.10.** Mynämäki, Mietoistenlahti ♀ (v) (Hannu Ali-Eskola, Kimmo Jarpa); **28.10.** Parainen, Lenholm ♀ (Bertil Blomqvist); **1.11.** Raisio, Kukonpää ♀(v) (Veli-Matti Suominen);

1.11. Kustavi, Kaurissalo ♂ (Timo Kurki); **11.11.** Houtskari, Lömsö ♂ (Jouko Rainio, Kristiina Rainio); **17.11.** Dragsfjärd, Öro ♀ (Hannu Holmström, Taavi Sulander); **17.11.-5.1.2009** Turku, Paattinen, Valunkylä ♂ (Markus Lampinen, Aimo Pallassalmi, Ossi Öhman ym.); **22.11.** Paimio, Spurila ♀ (Ilkka Kallio); **24.11.** Parainen, Malmi, Gullkrona ♂ (Tero Saarinen, Katja Korhonen); **5.12.** Dragsfjärd, Björkboda ♂ (v) (Totti Toiskallio, Tomi Kaijanen); **6.12.** Särkisalo, Niksor ♂ (Markus Lampinen, Mervi Haukila, Niklas Haxberg, Jorma Knaapi).

Ennätyksellinen valkoselkätikkavaellus Varsinais-Suomessa. ARK:lle tuli ilmoituksia yhteensä kahdestakymmenestä yhdestä yksilöstä, vaikka Tiiran mukaan havaintoja oli tehty vielä enemmän. Toivottavasti näistäkin saadaan lomakkeet lähitulevaisuudessa, jotta koko vaellus saataisiin hyvin dokumentoitua. Edellinen suurvaellus koettiin syksyllä 1993, jolloin vaelluksen yhteydessä havaittiin yhteensä 27 lintua, joista kahdeksan keväätalven 1994 aikana.

Lyhytvarvaskiuru

(*Calandrella brachydactyla*) (27,1)

3.4. Korppoo, Utö +1kv (Kimmo Kuusisto, Jouko Vuokko, Jorma Tenovuo).

Ruostepääsky

(*Hirundo daurica*) (6,1) [RK]

1.6. Korppoo, Utö (v) (Markus Tuomi, Jarmo Saarnio, Esa Helander, Kimmo Kuusisto, Mauno Mäntylä, Mikko Järvinen).

TLY:n alueen ensimmäinen kesäkuinen havainto, aiemmat havainnot ovat huhtikuun lopulta ja toukokuulta.

Isokirvinen

(*Anthus richardi*) (137,4)

28.8. Mynämäki, Mietoistenlahti (Tarmo Nurmi); **25.9.** Kaarina,

Rauvolanlahti E (Tarmo Nurmi); **1.10.** Korppoo, Utö (Tarmo Nurmi, Kimmo Kuusisto, Jorma Knaapi, Leena Laitinen ym.); **9.10.** Korppoo, Utö (Ari Kuusela).

Maastoisokirviset pitävät sisällään usein myös mongoliankirvisen ja joskus jopa nummikirvisen mahdollisuuden. Varsinkin, jos lintu on nähty huonosti ja määrittäminen perustuu lähes yksinomaan kuultuun, ei äänitettyyn, ääneen.

Västaräkki (*Motacilla*

alba yarrellii) (11,0) [RK]

9.-10.3.2007 Lieto, Suopohja +1kv ♂ (v) (Kalle Rainio, Erkki Jokinen, Esa Rajamäki, Hannu Huhtinen, Markus Ahola ym.).

Sitruunavästaräkki

(*Motacilla citreola*) (57,3)

19.4. Korppoo, Utö 2kv ♂ (v) (Jorma Tenovuo, Kari Salonen, Jouni Tittonen); **1.6.** Korppoo, Utö +1kv ♂ (v) (Jarmo Saarnio, Kimmo Kuusisto, Markus Tuomi, Mikko Järvinen, Esa Helander, Mauno Mäntylä); **18.9.** Uusikaupunki, Hanko +1kv (Pekka Alho, Markus Lampinen).

Sinipyrstö

(*Tarsiger cyanurus*) (5,1)

18.9. Korppoo, Utö ♀-puk. (v) (Jorma Tenovuo).

Mustapäätasku (*Saxicola torquatus rubicola/hibernans*) (16,4) [RK]

8.-14.3. Västanfjärd, Lammala +2kv ♂ (v) (Hannu Huhtinen, Kerstin Reinikainen, Markku Harmanen, Rami Lindroos, Paavo Salinen); **6.4.** Pöytyä, Auvainen 2kv ♂ (v) (Mikko Tamminen, Kalle Rainio, Hannu Kormano, Ilkka Pekkala, Jorma Hellstén, Rauli Lumio, Tapani Numminen, Esa Rajamäki, Harri Orenius, Tom Lindroos, Ville Räihä, Taru Vienonen); **17.-21.4.** Korppoo, Utö ♂ (v) (Jorma Knaapi, Leena Laitinen, Brita Willström); **18.-19.4.**

Korppoo, Jurmo ♂ (video) (Jari Helstola, Juhani Virtanen, Pekka Virtanen, Asko Vainio, Petri J. Vainio ym.).

RK tarkastaa mustapäätaskun läntisen alalajiryhmän havainnot, vaikka nykyään itäinen *maurus* on huomattavasti harvinaisempi. TLY:n alueen viimeisin hyväksytty *maurus* on vuodelta 2002.

Rusorintakerttu

(*Sylvia cantillans*) (5,1) [RK]

11.5. Korppoo, Utö ♂ (Jari Helstola, Mikko Pärssinen, Brita Willström, Jouni Tittonen).

Hippiäisuunilintu

(*Phylloscopus proregulus*) (125,10)

7.10. Korppoo, Utö (v) (Jorma Tenovuo, Matti Rekilä, Kimmo Kuusisto, Juha Laaksonen, Tarmo Nurmi); **9.10.** Korppoo, Utö (v) (Jorma Tenovuo, Matti Rekilä, Ari Kuusela, Juha Laaksonen,

Harri Salo); **12.10.** Korppoo, Utö (v) (Jorma Tenovuo, Timo Nisula, Niklas Haxberg); **14.10.** Korppoo, Jurmo (Jari Helstola, Hanna-Leena Nikkinen, Lauri Nikkinen); **29.10.** Uusikaupunki, Iso-Harmaaletto (v) (Peter Uppstu, Markus Lampinen, Olli Tenovuo, Pekka Alho); **29.10.** Uusikaupunki, Pyhämaa, Kloppli 3 (v) (Pekka Alho, Olli Tenovuo, Peter Uppstu, Markus Lampinen); **29.10.** Korppoo, Utö 2 (Jari Helstola, Kimmo Kuusisto).

Taigauunilintu

(*Phylloscopus inornatus*) (110,14)

15.-16.9. Turku, Hirvensalo, Pikisaari (v,ä) (Niklas Haxberg ym.); **15.9.** Uusikaupunki, Hanko ♂ (r,v) (Pekka Alho, Markus Lampinen); **16.9.** Turku, Luolavuori, Dano (v) (Totti Toiskallio, Markus Tuomi); **21.9.** Uusikaupunki, Pyhämaa, Pullonkari 2 (Tapio Aalto, Soili Leveelahti, Mervi Haukila,

Keväisiä nuoria leveäpyrstökihuja tavataan Suomessa erittäin harvoin. Määrittämysperusteena usein esitettyjen muoto-seikkojen arvioiminen on ilman suoraa vertailua erittäin vaikeaa ja siten erottaminen merikihusta niiden perusteella voi olla riskialtista. Paras yksittäinen tuntomerkki on kuvassakin näkyvät keskimmäiset pyrstösulat, jotka ovat varsin lyhyet ja pyöreäpäiset. Nuorella merikihulla ne ovat terävät ja verraten pitkät, nuorella tunturikihulla leveäpyrstökihun sulkia pidemmät vaikkakin pyöreäpäiset. Muita hyviä leveäpyrstökihuun viittaavia tuntomerkkejä ovat mm. melko kylmänruskea yleisväri, siiven alapinnalla käsisulkien ja pisimpien käsisulkien peitinhöyhenen valkeista tyviosista muodostuvat ”tuplalaikut”, tummempaan yläpuoleen kontrastoituvat vaaleat mutta karkeasti tumman poikkijuovaiset pyrstön yläpeitinhöyhenet sekä vaaleahkon pään ja tummahkon ohjasalueen kontrastoituminen selvästi kaksiväriseen nokkaan. Linnun ikään (2kv) viittaa vahvasti se, että lintu on vielä pääosin nuoruuspuvussa sekä käsisiven sulkasadon vaihe. Vanhemmista ikäluokista poiketen on vasta kaksi sisintä käsisulkaa vaihtunut, ja käynnissä oleva sulkasato näkyy selvänä pykälänä käsisiven takareunan sisäosassa. © Pekka Alho, Uusikaupunki, 26.4.2008.

Jyrki Normaja); **21.9.** Kemiö, Sjö-lax (Henrik Lindholm); **21.9.** Uusikaupunki, Pyhämaa, Liesluoto (v) (Jyrki Normaja, Tapio Aalto, Mervi Haukila, Soili Leveelahti); **25.9.** Naantali, Neste jalostamo (Kimmo Jarpa); **25.9.** Houtskari, Immaskär (Tom Lindbom, Petri Helminen); **25.9.** Turku, Luolavuori, Dano (v) (Totti Toiskallio, Markus Tuomi); **27.9.** Mynämäki, Mietoinen, Silakkari (Jyrki Normaja); **28.9.** Sauvo, Ruskulla (Jari Kärllund); **19.10.** Korppoo, Utö (v) (Kari T. Haataja,

Jorma Tenovuo ym.); **5.11.** Korppoo, Utö (Ari Vuorio, Toni Erikoinen, Janne Kiiski).

Taigauunilintujen, kuten myös hippiaisuunilintujen, vaellus oli selvästi keskivertovuotta parempaa alueellamme. Kuitenkin koko vaellus on vielä puutteellisesti dokumentoimatta, sillä suuresta osasta havaintoja on vielä asianmukaiset havaintoilmoitukset saamatta.

Sepelsieppo

(*Ficedula albicollis*) (92,5) [ARK]

2.5. Korppoo, Utö 2kv ♂ (v) (Jorma Tenovuo, Kimmo Kuusisto, Mikko Järvinen, Mikko Pärssinen ym.); **3.5.** Korppoo, Utö 2kv ♂ (v) (Jorma Tenovuo, Kimmo Kuusisto, Mikko Järvinen, Mikko Pärssinen ym.); **11.5.** Korppoo, Utö +2kv ♂ (v,video) (Jari Helstola, Mikko Pärssinen, Jouni Tittonen, Brita Willström); **12.-14.5.** Korppoo, Utö +1kv ♀ (v,video) (Jari Helstola, Ari Kuusela, Mikko Pärssinen, Leena Laitinen, Jorma Knaapi); **18.5.** Korppoo, Jurmo +1kv ♂ (Samu Numminen).

Höyhenpuvun yksityiskohtien perusteella Utössä 2.5. ja 3.5. havaitut 2kv ♂ sepelsiepot ovat eri yksilöitä.

Maastossa naaras sepelsiepon määrittäminen ja etenkin sen erottaminen sepel- ja kirjosiepon risteymistä on erittäin haasteellista myös kokeneille harrastajille ja siksi se on joskus syytä jättää määrittämättä vaikka lajityypillinen äänikin kuultaisiin. Kuvan +1kv ♀ sepelsieppo on yleisväriltään varsin harmahtava, erityisesti ”niskasepelen” ja yläperän alueelta. Käsisivien valkoinen tyvilaikku on suuri, se näyttäisi alkavan neljänneksi uloimmasta käsisulasta ja se ulottuu selvästi käsisulkien peitinhöyhenen kärkien yli. Lisäksi pyrstösulat vaikuttavat tuoreilta ollen siten sepelsiepolla tyypillisesti talvehtimisalueella vaihdetut. Käsisulat, uloimmat kyynärsulat, käsisulkien peitinhöyhenet ja uloimmat isot peitinhöyhenet näyttävät rusehtavilta ja kuluneilta. Nämä voivat viitata 2kv yksilöön, mutta koska naarailla ero ei ole niin selvä kuin koiraila, on syytä tyytyä +1kv määrittämiseen. © Ari Kuusela, Korppoo, 12.5.2008.

Pussitiainen

(*Remiz pendulinus*) (23,3)

25.-26.5. Korppoo, Utö +1kv ♂ (v) (Ossi Öhman ym.); **13.-27.7.** Paimio, Meltola 2 (+1kv ♂ + 20.-25.7. +1kv mahd. ♀) (v,ä) (Matti Lahti, Janne Suominen ym.).

Paimion linnuilla havaittiin jonkinasteinen pesintäyritys, mm. pesän rakennusta, joka kuitenkin keskeytyi tuntemattomasta syystä.

Aavikkotulkkku

(*Bucanetes githagineus*) (0,1) [RK]

7.6. Nauvo, Trunsö, Stora Stubbskär ♂ (v) (Mikael Nordström, Jouko Högmänder).

Uusi laji Varsinais-Suomelle ja vasta kolmas havainto koko Suomesta. Suomen aiemmat aavikkotulkut ovat vuoden 2005 kesä- ja heinäkuulta.

Viirukerttuli

(*Dendroica striata*) (0,1) [RK]

23.10. Korppoo, Utö (v) (Markus Lampinen, Jorma Knaapi, Leena Laitinen, Ossi Öhman).

Ensimmäinen amerikkalainen kerttulilaji Suomen lajilistaan! Viirukerttulista ja sen määrittämisestä on tulossa artikkeli seuraavaan Ukuliin linnun löytäjän toimesta.

Punakottarainen

(*Sturnus roseus*) (21,1)

29.8. Kemiö, Engelsby +1kv (v) (Kaj Genberg). **29.-30.8.** Dragsfjärd, Björkboda +1kv (v) (Hannu Klemola, M.-L. Kaihlamäki, Aino Loivaranta).

Kemiön ja Dragsfjärdin havaintojen on tulkittu koskevan samaa yksilöä.

Keltahemppo

(*Serinus serinus*) (? , 1)

13.5. Korppoo, Utö E (Jari Helstola, Ari Kuusela).

Pikkusirkku

(*Emberiza pusilla*) (38,1)

25.10. Korppoo, Utö (Jorma Tenovuo, Seppo Sällylä).

KATEGORIA D

Harjakoskelo (*Mergus cucullatus*)

n. 24.12.2007-16.2. Kustavi, Iso-kari +2kv ♂ (v) (Rasmus Mäki, Hannu Huhtinen, Tomi Kaijainen, Pekka Niittylä ym.); **9.-14.4.** Korppoo, Utö +2kv ♂ (v) (Jorma Tenovuo, Marika Johansson, Brita ja Ismo Willström, Harri Salo, Petri Salo, Jani Vastamäki); **30.12.2008-**

Pussitiainen hoksataan yleensä korkeasta ja hennosta kutsuäänestä, eikä vanha lintu tuota määritysongelmia. Kuvan yksilö on tunnettavissa koiraaksi korvanpeitinhöyhenten takaosan leveästä mustasta "rosvonaamarista", joka myös silmän ja nokan yläpuolella on varsin leveä. Koiraan yläselkä on tyypillisesti kuvan yksilöä laajemmin syvän punaruskea ja pääläen takaosakin on koiraalla parhaimmillaan vielä vaaleanharmaampi.

© Jorma Tenovuo, Korppoo, 25.5.2008.

2.1.2009 Kustavi, Isokari +1kv ♂ jp (v) (Panu Kunttu, Sanna-Mari Rivasto, Sinikka Kunttu). Kustavin havaintojen on tulkittu koskevan samaa yksilöä.

Fenologisesti poikkeavat havainnot

Kaulushaikara (*Botaurus stellaris*)
22.12.2005 – 24.2.2006 Kaarina, Rauvolanlahti (v) (Petri Vainio).

Ruskosuohaukka

(*Circus aeruginosus*)

7.11. Uusikaupunki, Kytämäenrauma +2kv ♂ (Tarmo Nurmi).

Pulmussirri (*Calidris alba*)
26.-27.10. Korppoo, Jurmo 1kv (v) (Kalle Rainio, Markus Rantala, Petri Vainio).

Rantasipi (*Actitis hypoleucos*)
2.4. Kaarina, Kuusisto (v) (Tapani Ritavuori).

Pikkulepinkäinen

(*Lanius collurio*)
4.-18.11. Västansfjärd, Lammala 1kv (v) (Pekka Niittylä ym.).

Korjauksia aiempiin katsauksiin

Isohaarahaukka (*Milvus milvus*)
9.8.1965 Turku, Ruohonpää (Rainer Johansson, Ornithologica Fennica 1965, s.128.). Tarkennus päivämäärään ja paikkaan.

Hylätyt RK- havainnot

Siperiankurmitsa (*Pluvialis fulva*)
17.7. Mynämäki, Mietoistenlahti;
Viirukerttuli (*Dendroica striata*)
24.10. Korppoo, Utö;

Hylätyt ARK- havainnot

Lyhytnokkahanhi (*Anser brachyrhynchus*) 30.3. Paimio, Jaakobin kirkko NE; Lyhytnokkahanhi (*Anser brachyrhynchus*) 29.9. Dragsfjärd,

Kuggskär 1 W + 1 E; Haarahaukka (*Milvus migrans*) 26.5. Kaarina, Kuusisto; Arosuohaukka (*Circus macrourus*) 20.4. Dragsfjärd, Purunpää ♀ N; Arosuohaukka (*Circus macrourus*) 20.4. Sauvo, Maalu ♀ N; Pikkukiljuketka (*Aquila pomarina*) 13.5. Raisio, Raisionlahti S; Pikkukiljuketka (*Aquila pomarina*) 25.5. Mynämäki, Mietoinen subad; Punajalkahaukka (*Falco vespertinus*) 30.8. Uusikaupunki, Lyökki ad ♂; Lapinsirri (*Calidris temminckii*) 28.4. Piikkiö, Kavalto 2; Tunturikihu (*Stercorarius longicaudus*) 2.5. Korppoo, Jurmo E; Isokirvinen (*Anthus richardi*) 7.9. Kaarina, Rauvola; Taigauunilintu (*Phylloscopus inornatus*) 27.9. Parainen, Petteby ä; Sepelsieppo (*Ficedula albicollis*) 30.5. Korppoo, Ormskär 2kv ♀.

Kirjallisuus

Aalto, T., Normaja, J. 2004: Siepotkin voivat olla vaikeita tuntea! – sepel- ja kirjosiepon risteymänaaraat. Linnut 39(3): 32-35.

Aavikkotulkku on harhautunut kolme kertaa Suomeenkin, eikä hyvin nähtynä lajin määrittäminen yleensä tuota vaikeuksia. Tällä vaalealla, pienikokoisella ja yksivärisen tummahkosipi-sellä peippolinnulla on kuvastakin erottuva huomiota herättävän lyhyt ja paksu nokka sekä koiraalle tyypilliset laajalti vaaleanpunertava yläperän alue ja pyrstösulkienv tyviosat. Kuvan yksilön punertava väri nokassa on niinikään koiraan tuntomerkki, sillä naaraan nokka on yleensä kellertävä tai vain hieman oranssin sävyinen. Samoin pyrstön alapeitinhöyhenissä oleva tasaisen vaaleanpunertava sävy sopii paremmin koiraalle, sillä naaraalla nämä ovat tyypillisesti tummempikeskustaiset. Linnun vain heikosti punertava sävy alapuoella ja varsin rusehtava pää ilman vanhan koiraan tyypillistä harmaata väriä viittaavat nuorempaan lintuun. © Jouko Högmänder, Nauvo, 7.6.2008.

Cramp, S., Simmons, K. E. L. (toim.) 1977: The Birds of the Western Palearctic. Vol. I. Oxford University Press, Oxford.

Forsman, D. 1999: The Raptors of Europe and The Middle East – A Handbook of Field Identification. T & A. D. Poyser, London.

Forsman, D., Peltomäki, J. 2007: Arosuohaukka ja sinisuohaukka risteytyneet – harrastajan uusi pääainvaiva? Alula 13(4): 178-182.

Hayman, P., Marchant, J., Prater, T. 1986: Shorebirds – An identification guide to the waders of the world. Published by Christopher Helm, London.

Hellström, M., Wærn, M. 2005: Svarthakade busksvättar – ras- och ålderbestämning vår och sommar. Vår Fågelvärld 64(2): 36-43.

Huhtinen, H., Alho, P., Kunttu, S., Lindroos, R., Rainio, K. 2007: TLY:n aluerariteetikomitean ja BirdLife Suomen rariteetikomitean hyväksymät vuoden 2006 harvinaisuushavainnot Varsinais-Suomesta. Ukuli 38(2): 45-50.

Huhtinen, H., Lindroos, R., Rainio, K., Alho, P., Kunttu, S. 2008: TLY:n aluerariteetikomitean ja BirdLife Suomen rariteetikomitean hyväksymät vuoden 2007 harvinaisuushavainnot Varsinais-Suomesta. Ukuli 39(2): 19-31.

Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T., Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen linnut. Turun lintutieteellinen yhdistys ry., Turku. 416s.

Lindholm, A., Aalto, T., Normaja, J., Rauste, V., Velmala, W. 2007: Rariteetikomitean hyväksymät vuoden 2007 harvinaisuushavainnot. Linnut-vuosikirja: 126-139.

Mild, K. 1994: Field identification of Pied, Collared and Semi-collared Flycatchers part 1: males in breeding plumage. Birding World 7(4): 139-151.

Mild, K. 1995: The identification of some problem flycatchers. Birding World 8(7): 271-277.

Mild, K. 1996: Risteymäkö? Alula 2(4): 190-191.

Olsen, K. M., Larsson, H. 1997: A Guide to the Skuas and Jaegers of the World. Pica Press. East Sussex.

Salminen, A. 1983: Suomen sorsalinnut. Lintutieto, Helsinki.

Svensson, L. 1997: Euroopan varpuslinnut: sukupuolen ja iänmääritys. Lintutieto, Jyväskylä.

Väli, Ü., Löhmus, A. 2004: Nestling characteristics and identification of the lesser spotted eagle *Aquila pomarina*, greater spotted eagle *A. clanga*, and their hybrids. J. Ornithol. 145: 256-263.

MUISTITHAN ILMOITTA HARVINAISUUSHAVAINTOI?

Ilmoitukset RK / ARK-lajeista toimitetaan aluerariteetikomitean sihteerille

- sähköisesti osoitteella ark@tly.info
- paperiversiona yhdistyksen postilokeroon TLY ry., PL 67, 20101 Turku.

Lomakepohjan voi ladata osoitteesta www.birdlife.fi

> Lintuhavainnot
> Rariteetikomitea

Listan tarkastettavista lajeista löydät osoitteesta www.tly.info

> Yhdistys > Toimikunnat
> Aluerariteetikomitea

Asianmukaisia havaintoilmoituksia aluerariteettikomiteoille palautetaan oma-aloitteisesti melko vähän, jos tätä verrataan esimerkiksi BirdLife Suomen Tiirassa ja Bongariliiton Lintutiedotuksessa ilmoitettujen harvinaisuushavaintojen määrään. ARK näkee tähän suurimpana syynä harvinaisen linnun puutteellisen dokumentoinnin, minkä seurauksena kunnollisen havaintoilmoituksen tekeminen koetaan liian vaivalloiseksi. Tämän artikkelin tarkoitus on opastaa lintuharrastajia havainnoimaan tuntomerkkejä tarkemmin sekä tekemään riittävät maastomuistiinpanot jo havaintotilanteesta ja siten helpottaa raportointiprosessia. Tavoitteena on saada mahdollisimman suuri osa harvinaisuushavainnoista kerättyä ja selvittää niiden avulla harvinaisten lintujen esiintymiskuvaa alueellamme.

ARK TIEDOTTAA – harvinaisuuden osuessa kohdalle

Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio ja Pekka Alho

Havaintojen tarkastuskäytäntö

Valtakunnallinen rariteettikomitea (RK) on toiminut vuodesta 1975 lähtien tarkoituksenaan tarkastaa ja julkaista havainnot valtakunnallisesti harvinaisista lintulajeista. TLY:n aluerariteettikomitea puolestaan perustettiin vuonna 1981 tarkastamaan alueellisesti merkittäviä harvinaisuushavaintoja. RK:n ja alueellisten komiteoiden lajilistat eivät ole päällekkäisiä. Myös valtakunnan tasolla harvinaiset lajit suositellaan kierrätettäväksi alueellisten komiteoiden kautta, sillä RK saa alueellisilta komiteoilta havainnoista usein arvokasta lisätietoa.

Rariteettikomitea tarkastaa lajilistansa ajoittain ja pudottaa yleistyneitä lajeja tarkastamiensa lajien listasta. Nämä siirtyvät miltei poikkeuksetta alueellisten komiteoiden listoille. Joskus laji voi myös harvinaistua niin, että RK alkaa tarkastaa jonkin aiemmin yleisemmän lajin havaintoja. Näin kävi vuoden 2006 alussa kultasirkulle.

Rariteettikomiteat perustettiin, koska lisääntyneen harrastajamäärän myötä haluttiin luoda järjestelmä, jolla saataisiin dokumentoitua harvinaisuushavainnot myös vuosikymmeniä myöhemmin tehtävän tarkastelun kestävällä tasolla.

Komiteoiden tarkoituksena oli luonnollisesti myös rajoittaa ”levottomien” havaintojen määrää ja ohjata harrastajia määrittämisessä. Harvinaisuuskomiteoiden malli otettiin alun perin Iso-Britanniasta, jossa British Birds-lehden toimesta perustettiin ”The Rarities Committee” selvittämään ja hoitamaan juuri tällaisia kysymyksiä (Hildén 1975). Tarkastuskäytännön perimmäinen motiivi on luotettavan aineiston kerääminen harvinaisten lajien esiintymisestä. Havainnoilla on joissain tapauksissa myös tieteellistä arvoa, mikäli tarkastettava laji on alueellisesti tai maailmanlaajuisesti uhanalainen tai kun

Käsihiiven ulottuma (projekti) on yksi parhaista lyhytvarvas- ja pikkukiuurun eroista, mutta kuluneisuus ja sulkasato vaikuttavat tuntomerkin käyttökelpoisuuteen. Kuvan lyhytvarvaskiurulla (*Calandrella brachydactyla*) juuri vaihtunut pisin tertiaali on vielä kasvussa aiheuttaen pikkukiuurumaisen ulottuman. Lyhytvarvaskiuruksi linnun tuntee kuitenkin mm. pitkästä ja terävästä nokasta, viiruttomasta rinnasta, kaulansivun tummista laikuista, punaruskeansävyydestä pääläestä sekä selvästä ja leveästä silmäkulmanjuovasta.

© Frédéric Jiguet, Kuwait, 28.4.2008.

Linnun lajimäärityksen pitäisi perustua mahdollisimman monen tuntomerkin yhdistelmään. Vaikka kuvan suohaukan siivenkärki muodostuukin arosuohaukamaisesti kolmesta harittajasta, lintu on +1kv♂ sinisuohaukka (*Circus cyaneus*), jonka uloimmat käsisulat ovat sulkasadon jäljiltä kasvussa. Hyviä sinisuohaukan tuntomerkkejä ovat mm. leveä, tumma siiven takareuna, selvärajainen, tummanharmaa huppu sekä mustat (kasvussa olevat) uloimmat käsisulat.

© Jorma Tenovuo, Korppoo, 15.9.2007.

soista materiaalia. Edelleen jonkin harvinaisen lajin runsas invaasiomainen satunnaisestiintymien voi johtaa yksittäisen harrastajan kyseisen lajin määrityskynnyksen merkittävään alenemiseen. Esimerkiksi kun Kaakkois-Suomesta ilmoitetaan Tiiraan (tai yhtä lailla Bongariliiton lintutiedotukseen) parin päivän sisällä muutamia kymmeniä punajalkahaukkoja, alkaa kovasti itsekkin odottaa havaitsevasa kyseisen lajin, vaikkei vaellus todellisuudessa ulottuisikaan alueellemme. Samoin voi tapahtua erittäin aikaisen tai myöhäisen fenologiahavainnon kanssa, jolloin yksittäinen oikea havainto saattaa lisätä muiden tekemien virhemääritysten määrää. Kuitenkin suuri osa näistä havainnoista jää riittävästi dokumentoimatta, eivätkä ne siten koskaan päädy katsauksiin ja arkistoihin. Toisaalta nykyään räjähdysmäisesti lisääntynyt lintujen valokuvaaminen helpottaa huomattavasti komiteatyöskentelyä – pyri aina ottamaan kuvia näkemistäsi harvinaisuuksista ja lähettämään ne lomakkeen liitteinä. Erityisen huomattavaa on se, ettei kuvan tarvitse olla teknisesti onnistunut, jotta siitä olisi apua havainnon arvioimisessa. Joskus harvinaista lajia saapuu maahamme niin runsaasti (esimerkiksi juuri punajalkahaukkoja joinakin syksyinä), ettei nähdystä linnuista jaksetakaan enää täyttää harvinaisuusilmoitusta. Tämä on todella valitettavaa, sillä tämä johtaa siihen, että esiintymi-

esimerkiksi eteläisten lajien havaintomäärien lisääntymiselle voidaan etsiä selittäviä tekijöitä ilmaston lämpenemisestä.

Yleisenä nyrkkisääntönä voidaan pitää, että harvinaiset linnut ovat oikeasti harvinaisia: niitä ei kukaan löydä usein vaikka aika, paikka, sijoittuminen, hyvä määrittäystaito sekä sääolosuhteiden tunteminen joskus löytämistä auttavatkin. Todennäköisyys, että havainnoimasi outo lintu on harvinaisuus, on paljon pienempi kuin että kyseessä onkin tavallinen lintu, joka vaikean havaintotilanteen, erikoisen puvun tms. syyn takia on vaikeasti tunnistettavissa. Aloittevalle harrastajalle on tyypillistä, että entuudestaan tuntemattomien ikäluokkien edustajia määritetään joksikin muuksi lajiksi, usein harvinaisuudeksi. Tämä on miltei pakollinen vaihe jokaisen ornin lintuharrastusta, ja

varmasti jokainen konkarikin muistele nuoruudessaan tekemiään ”vääntöjä” hymynkare suupielissään. Havaintojen tarkastuskäytäntö on siis luotu myös paikkaamaan tällaisia inhimillisiä virheitä.

Harrastajamäärien kasvu johtaa väistämättä myös harvinaisuushavaintojen määrien kasvuun. Tämä tuo lisää töitä RK:lle ja aluekomiteoille, joten harvinaisuusilmoitukset on syytä tehdä huolella komiteoiden työtaakan helpottamiseksi. Myös BirdLife Suomen Tiira-havaintojenkeruujärjestelmä on tuonut tullessaan uusia haasteita, sillä harvinaisuushavaintoja ilmoitetaan tietokantaan yhä enenevässä määrin. Lisäksi Tiiraan rekisteröityvien harrastajien valmiuksia määrittää lintuja maastossa ei millään tavalla testata ja siten eritasoiset käyttäjät tallentavat havaintotietokantaan luotettavuusarvoltaan hyvin erita-

nen tulee puutteellisesti dokumentoitua! Täytä siis lomake, riippumatta siitä kuinka monta yksilöä harvinaista lajia on nähty lähialueella! Lisäksi on syytä korostaa, ettei komitean hylkäämä havainto välttämättä tarkoita, että havainto olisi väärä. Siitä ei vain yksinkertaisesti ole havaittu riittävästi tuntomerkkejä tai niitä ei ole osattu kuvata siten, että havainto olisi dokumentoitu riittävällä tavalla. Tämän kirjoituksen yhtenä tarkoituksena onkin opastaa dokumentoimaan havaitut harvinaisuudet ns. ”komiteakelpoisesti”.

Havaintojen dokumentointi

Peruserä

Harvinaisen linnun määrityksen on aina perustuttava linnun yksittäisiin puku- ja tuntomerkkeihin ja mahdollisimman monen tuntomerkin yhdistelmään. Toisin sanoen määritystä ei pidä tehdä ns. ”fiilis pohjalta” eikä myöskään pois-sulkemisperiaatteella. Vain äärimmäisen harvassa tapauksessa hyvin tehty äänen kirjallinen kuvaus on riittänyt havainnon hyväksymiseksi. Biotooppi, habitus, käyttäytyminen yms. ovat aina tulkinnanvaraisia ja siksi määrityksen kannalta toisarvoisia. Jokaiselle harrastajalle, myös kokeneille, tulee varsin usein tilanteita, joissa havaittua lintua ei pysty tunnistamaan. Silloin lintu on syytä jättää määrittämättä ja yksinkertaisesti todettava, etteivät havaitut tuntomerkit riitä yksiselitteiseen määritykseen. Kokemus auttaa tässäkin, mutta myös ”mahdolliset harvinaisuushavainnot” voivat olla raportoimisen arvoisia, sillä tällöin näitä havaintoja voidaan arvioida käytettävissä olevien dokumenttien ja kuvattujen tuntomerkkien perusteella. Näiden lisäksi kuvaus on pääsääntöisesti tehtävä havaintotilanteesta tai sen välittömässä yhteydessä, koska ihmisen näkö-

muisti ja erityisesti kuulomuisti on tyyppisesti erittäin rajallinen. Havainnon yksityiskohtien muistamisessa on siis kyse minuuteista tai tunneista. Kuukausien saatikka vuosien päästä tehdyillä kuvauksilla ei ole dokumentaation kannalta juuri mitään arvoa. Tällöin alkuperäismuistiinpanoilla on ratkaiseva merkitys havaintoa ja sen luotettavuutta arvioitaessa.

Dokumentoinnin apuvälineet

Harvinaisesta linnusta mahdollisesti saatavat valokuvat tai äänitteet ovat kaikkein olennaisimpia lajintunnistuksen kannalta. Kuitenkin myös kuvatuista tai äänitetystä linnusta hyvä kirjallinen kuvaus voi tuoda esiin esimerkiksi iän- ja sukupuolennäyrityksen kannalta merkittäviä seikkoja. Toisaalta kännykkäkameralla saatu huonolaatuinenkin valokuva vaikkapa kaukoputken läpi voi olla ratkaiseva yksityiskohtaisia laji-, ikä- tai sukupuolituntomerkkejä arvioitaessa. Myös äänitteet voivat olla joidenkin lajien tunnistamisen ja kuvauksen kannalta erittäin tärkeitä, ja jälkikäteen spektrogrammeista voi saada korvaamatonta tietoa. Huomioi, että nykypuhelimienkin äänityslaitteistoilla voi jo saada yllättävän käyttökelpoista jälkeä. Jos harvinaisesta linnusta ei saada edellä mainittuja ns. ”kuvia dokumentteja”, ovat tarkat maastomustiinpanot linnun dokumentoinnin kannalta kaikkein oleellimmat. Tällöin esimerkiksi maastossa tehdyt piirroukset ovat erittäin hyvä tapa tuoda esille linnusta havaittuja erityistuntomerkkejä. Jälkikäteen tehdyillä piirroksilla ei sen sijaan ole suurtakaan arvoa dokumentaation kannalta.

Havaintotilanteen kuvaus

Havaintotilanteesta vallitsevien sääolosuhteiden ymmärtäminen ja oikea tulkinta ovat tärkeitä ja esimerkiksi valaistuksen, tuuliolosuh-

teiden yms. vaikutusta havainnon tekemiseen ja havaittaviin tuntomerkkeihin on arvioitava kriittisesti. Muista, että nopeassa tilanteessa ei linnusta pysty havaitsemaan läheskään kaikkia tuntomerkkejä, tämä on tosiasia. Siksi havaintotilanteen kuvaus auttaa ymmärtämään havaittujen tuntomerkkien määrää ja laatua. Havaintoilmoitusten perusteella vaikuttaa siltä, että joskus kuvauksissa on esitetty epäilyttävän paljon yksityiskohtaisia tuntomerkkejä, joita havaintotilanteen ja sen keston perusteella on erittäin vaikea uskoa.

Havainnon, havaintotilanteen ja ajankohdan arviointi

Havaintotilanteesta on ensiarvoisen tärkeää tiedostaa linnun harvinaisuus. Tämä toimii ikään kuin pohjana yksityiskohtaisen dokumentoinnin aloittamiselle. Fenologiset havainnot ovat sen sijaan joissain tapauksissa varsin ongelmallisia, koska yleisesti ei tiedosteta esimerkiksi kesällä yleisen linnun harvinaisuutta talviaikaan. On tärkeää miettiä, sopiiko tehtävä havainto lajin normaaliin esiintymiskuvaan. Esimerkiksi muuttohaukka on maaliskuussa ja huhtikuun alkupuoliskolla paljon yleisempi kuin kesällä tavallinen nuolihaukka. Lisäksi on syytä huomioida, että yleinen lintu voidaan määrittää paljon helpommalla kriteereillä kuin harvinaisuus, joka vaatii tuekseen paljon enemmän yksityiskohtaisia tuntomerkkejä. Voit huoletta määrittää syyskuussa taivaalla sirahtelevat kirviset metsäkirvisiksi, vaikkot äänen lisäksi muita tuntomerkkejä havaitsisikaan. Et kuitenkaan voi pelkästään samoin perustein määrittää niiden joukosta kuuluvaa kimeämpää ääntelijää taigakirvisiksi, vaikka se siltä kuulostaisikin. Toisaalta myös yleisen lajin määrittäminen epätyypilliseen aikaan vaatii paljon enemmän tuntomerkkejä, esimerkiksi selkälokki marraskuus-

Valaistusolosuhteiden ymmärtämisellä on merkitystä etenkin lentäviä lintuja määritettäessä. Esimerkiksi pääskykahlaajalajien siiven alapintojen värin hahmottaminen sinistä taivasta vasten on erityisen hankalaa. Alemman kuvan aronpääskykahlaajan (*Glareola nordmanni*) siipi on paremmissa asennossa ja siiven alapeittin-
höyhenet näkyvät selvästi mustina kontrastoituen hieman vaaleampiin siipisulkiin. Lisäksi linnulla ei ole valkeaa kyynärsiiven takareunaa, pyrstö on melko lyhyt, ohjasalue tummahko ja nokan tyviosan punaisen määrä on vähäinen. Yläkuvan linnun siiven alapinnat ovat pääosin varjossa, ne näyttävät yhtenäisen tummilta, eikä niiden todellista väriä voida arvioida. Joidenkin pääskykahlaajajaksilöiden kyynärsiiven valkoinen takareuna on niin kapea, ettei se erottuisi tästä katselukulmasta ja tällä tavoin nähty lintu olisikin syytä Suomessa jättää lajilleen määrittämättä. Ylemmän kuvan lintu on pääskykahlaaja (*G. pratincola*), johon pitkäkököt uloimmat pyrstösulat ja laajalti punainen nokan tyviosa viittaavatkin.

Ylempi kuva © Jukka J. Nurmi, Bulgaria, 28.6.2006.

Alempi kuva

© Tom Lindroos, Kazakstan, 2.7.2005. www.tomlindroos.1g.fi

sa tai nuolihaukka huhtikuun alkupuolella.

Myös ennako-odotukset saattavat vääristää omaa havainnointikykyä. Jos odotat havainnointipaikkaasi kohden tulevaa edellisestä pisteestä ilmoitettua kiljukotkaa, saattaa joskus merikotkakin näyttää yllättävän samankaltaiselta, vaikket normaalitilanteessa niitä toisiinsa sotkisikaan. Muista, että määrittämisessä käytettävät tuntomerkit tulee havaita itse havaintotilanteessa ja muiden muualla tekemät määrittäykset eivät saa vaikuttaa omaan havaintoosi ja sen dokumentoimiseen. Joidenkin erittäin vaikeasti tunnettavien lajien määrittämisprosessi voi kestää pitkään ja itse lajinmäärittäminen voi tapahtua vasta jälkikäteen paljon myöhemmin (esim. isot lokit). Tällaisessa tapauksessa vaaditaan linnun erityisen tarkka ja

yksityiskohtainen dokumentointi. Jos mukanasi ei ole lintukirjaa tai olet epävarma harvinaisen lajin määrittämisestä, ilmoita havainnosta eteenpäin tai soita jollekin tutullesi ja pyydä tarkistamaan mitkä tuntomerkit ovat tärkeitä. Näin pystyt havainnon aikana saamaan määrittämisestä mahdollisimman kattavan.

Käyttätymisen, habituksen, lentotyylin yms. kuvaus

Näiden seikkojen kuvauksessa havainnoitsijan kokemuksella on suuri merkitys. On erittäin vaikea kuvata lajityypillisiä käyttäytymisiä ja muotoeroja lajeista, josta ei ole riittävästi etukäteiskokemusta. Tämä on ymmärrettävä harvinaista lintua määritettäessä. Kuitenkin joidenkin lajien osalla käyttäytymisen erityispiirteiden kuvaaminen saattaa suurelta osin tukea oikeaa

määrittäystä, esimerkkinä haarahaukan pyrstön käyttö tai kattohaikaran siipien asento vaikkapa kurkeen verrattuna. Tämän takia pyri myös vertailemaan lintua ja sen muotoja ja käyttäytymistä muihin paikalla oleviin lintuyksilöihin. Tämä on usein ratkaisevaa esimerkiksi linnun kokoa arvioitaessa.

Yksityiskohtaisten pukutuntomerkkien kirjallinen kuvaus

NYRKKISÄÄNTÖ: PYRI KUVAAMAAN KAIKKI TUNTOMERKIT NIIN YKSITYISKOHTAISESTI KUIN PYSTYT.

Hyvän ja yksityiskohtaisen kuvauksen perusedellytys on lintujen eri höyhenalojen hyvä tuntemus ja niiden hahmottaminen oikein eri lajiryhmillä. Höyhenalojen oikeat nimet löydät esimerkiksi useimpien uusien yleislintukirjojen alkusivuilta tai vaikka tuoreimmista Linnun-

Kuvan lokin valkeat siipisulat ja pyrstö sekä muutenkin vaalea olemus tuovat helposti mieleen iso- tai grönlandinlokin, mutta lintu on kuitenkin leukistinen 2kv harmaalokki (*Larus argentatus*). Alapuolen kermanvalkea kuviointi ei sovi minkään lokkilajin normaaliväriselle yksilölle. Lintu on rakenteeltaan harmaalokkimainen, ja esimerkiksi nokka on liian jyrkävä grönlandinlokille ja toisaalta väärän värinen nuoren isolokin nokaksi.
© Pekka Komi / Tarsiger.com, Helsinki, 5.2.2005.

nattaa korostaa seikkoja, joita linnussa ei ollut. Esimerkiksi harvinaisuusilmoitus taigauunilinnusta, jossa todetaan että linnulla ei varmasti ollut hippiaisuuslinnun vaaleaa yläperää, on huomattavasti helpompi hyväksyä kuin ilmoitus, jossa yläperää ei mainita sanallakaan. Kerro myös seikkaperäisesti, miten näkemäsi harvinaisuus erotettiin muista määrittämisen kannalta oleellisista lähilajeista sekä mahdollisista risteymistä. Tämä kertoo paljon siitä, kuinka hyvin olet havaintotilanteessa pystynyt keskittymään olennaisiin lajituntomerkkeihin. Rengastettaessa harvinaista lintua, pyri ottamaan siitä kaikki mahdolliset mitat. Samoin, jos rengastuksen yhteydessä harvinaiselta linnulta irtoaa sulkia tai höyheniä, ota ne talteen mahdollisia myöhempiä jatkotutkimuksia varten. Pitele irronnutta sulkaa tai höyhenä kärkeä (EI tupesta) ja säilytä se kuivassa paikassa, mieluiten paperisessa kirjekurossa. Nykytekniikat kuten DNA- ja isotooppianalyysi ovat auttaneet monen linnun määrittämisessä ja harhautumispotentiaalnin arvioimisessa.

lehdistä (Velmala 2008a, 2008b) ja niiden hahmottamista on hyvä harjoitella tavallisilla lajeilla sekä kuvista että linturetkellä. Aloita havainnointi tarkistamalla ja kirjaamalla järjestelmällisesti ja mahdollisimman tarkasti kaikki ne tuntomerkit, joiden tiedät olevan tärkeitä arvelemasi lajin määrittämisen kannalta. Eksaktit pukutuntomerkit, jos kyseisellä lajilla sellaisia on ja ne ovat etäisyyden puolesta erotettavissa, ovat yleensä parempia kuin suhteelliset ja vain omaan kokemukseen ja arviokykyyn perustuvat tuntomerkit. Kokematomalle harrastajalle voi esimerkiksi olla tuskastuttavan vaikeaa arvioida lampiviklon nokan paksuutta ja jalkojen pituutta, mutta tarkka piirros tai sanallinen kuvaus keväisen viklon yksittäisen hartiahöyhenen kuviossa kertoo varmasti, onko kyseessä lampiviklo. Tämän jälkeen jatka havainnointia kirjaamalla linnun iän-, sukupuolen- ja mahdollisesti alalajinmäärittämisen kannalta olennaisia tuntomerkkejä. Näitä tuntomerkkejä on ARK-lomakkeissa esitetty varsin harvoin. Kuitenkin joissakin tapauksissa lajinmäärittäminen on itse asiassa mahdollista ainoastaan, jos linnun ikä tai

sukupuoli on ensin pystytty määrittämään. Lisäksi linnun ikä ja sukupuoli saattavat olla tärkeässä roolissa arvioitaessa lajin esiintymiskuvaa. Jos mahdollista, kiinnitä huomiota myös linnun yksilöllisiin tuntomerkkeihin, puuttuviin tai katkenneisiin sulkiin tai mahdollisiin väriavoihin tms. Yksilölliset tuntomerkit auttavat komiteoita kokonaislukumäärien tulkinnaissa. Pyri myös tarkastamaan onko lintu rengastettu tai muuten merkitty (esimerkiksi leikatut siipisulat mahdollisesti lintutarhoista karanneilla sorsalinnuilla). Kirjaa lopuksi mahdollisuuksien mukaan myös kaikki muut mahdolliset linnun muotoon, höyhenalojen värityksiin, tms. liittyvät seikat, vaikkei niillä mielestäsi olisi suurta merkitystä lajinmäärittämisessä.

Kokonaiskuvan ja havaintotilanteen ymmärtämisen kannalta on usein erittäin tärkeää esittää myös, mitä määrittämisen kannalta oleellisia tuntomerkkejä linnusta havaintotilanteesta ei ole pystytty havaitsemaan esimerkiksi nopean havaintotilanteen tai vaikkapa linnun asennon vuoksi. Lisäksi joissakin tapauksissa kan-

Vaikeimmillaan jotkut risteymät muistuttavat toista emolajia niin paljon, ettei niiden erottaminen lajipuhaasta yksilöstä maasto-olosuhteissa käytännössä onnistu. Yläkuvan valkopäätiaisristeymässä on selviä sinitiaismaisia piirteitä, kuten uloimpien pyrstösulkien sisähoityjen erittäin runsas siniharmaa kuviointi, varsin pitkälle kaulansivulle ulottuva tumma kauluri, siiven isojen ja käsisulkien peitinhöyhten sekä tertiaalien kärkiosien liian vähäinen valkoisen määrä sekä selkäpuolen hieman liian voimakas sinertävä värisävy. Kuvassa ei erotu linnun aavistuksenomainen siniharmaa sävy pääläella ja kurkussa. Alakuvassa vertailuna puhtaaksi valkopäätiaiseksi (*Parus cyanus*) tulkittu lintu, jolla silläkin on tyyppiyksilöä vähemmän valkoista pyrstösulissa.

Ylempi kuva © William Velmala, Kuusamo, 3.3.2007.

Alempi kuva © Tom Lindroos, Uurainen, 22.2.2007. www.tomlindroos.1g.fi

määrittystiedossa on tapahtunut valtavaa kehitystä; katso esimerkiksi Forsman 1984, Forsman 1999 ja Forsman & Peltomäki 2007. Tavallisten lintujen ja ns. ”peruslajien” hyvä tuntemus luo pohjan harvinaisten lintujen löytämiselle ja määrittämiselle. Yllä oleva ei suinkaan tarkoita, että kaikkien lintuharrastajien tulisi olla erityisen kiinnostuneita määrittämisestä. Lintuja voi katsella tai ihaila monella tavalla, ja hyvä niin. Oma määrittystaso ja arviointikyky pitää kuitenkin tiedostaa. Jotkin lajiparit tai -ryhmät ovat yksinkertaisesti niin hankalia, että esimerkiksi lokkien määrittämiseen perehtymättömän henkilön on käytännössä turha yrittää etsiä aro- tai etelänharmaalokkia tavallisten lokkien massasta riippumatta siitä, kuinka monta kymmentä vuotta hän on lintuja harrastanut.

Virheellisten määrittysten syynä on usein kokemuksen puute yhdistettynä nopeaan havaintotilanteeseen. Nopeassa havaintotilanteessa lajimääritys menee oikein vain, jos tiedät etukäteen mihin kiinnittää huomiota. Sinun ei välttämättä tarvitse muistaa, kummalla pääskykahlaajalajilla on punaiset kainalot ja valkea siiven takareuna, mutta sinun on tiedettävä, että ohilentävässä pääskykahlaajalajissa pitää kiinnittää huomio siiven alapintojen ja takareunan väriin. Lintukirja on aina hyvä olla retkellä mukana, tämän huomaa

Määrittämisen ja dokumentoinnin ongelmat

Lintujen määrittäminen on välillä vaikeaa, oikeasti, ja tässäkin tapauksessa tieto lisää tuskaa. Mitä enemmän ymmärrät ja olet tietoinen lintujen määrittämisen problematiikasta, sitä paremmin ymmärrät kuinka vaikeaa lintujen määrittäminen voi pahimmillaan olla. Toisaalta kokemuksen puute itse dokumentoinnista ja kuvauksen tekemisestä voi aiheuttaa ylit-

sepääsemättömän kynnyksen harvinaisuuden luotettavalle määrittämiselle ja sen ilmoittamiselle. Lintujen tunnistuksessa merkitsee oikea asenne huomattavasti harrastusvuosia enemmän. Edistyäkseen lintujen tunnistamisessa, pitää määrittämisestä olla kiinnostunut, ja sitä täytyy harjoitella. Lisäksi määrittämis-tietous lisääntyy kaiken aikaa, ja samalla määrittämiskriteerit voivat joidenkin lajien osalta muuttua. Esimerkiksi naaraiden ja nuorten aro- ja niittysuohaukan

HARVINAISEN LINNUN DOKUMENTOINTI PÄHKINÄNKUORESSA

- VÄLTÄ aiheuttamasta häiriötä linnulle.
- YRITÄ valokuvata/äänittää lintu.
- TEE yksityiskohtaiset alkuperäismuistiinpanot: kirjoita kuvaus pukutuntomerkeistä ja/tai tee piirros.
- TIEDOTA linnusta, jos kaipaat paikalle määritysapua ja haluat jakaa havainnon muiden harrastajien kanssa.
- RAPORTOI linnusta virallisesti tekemällä RK/ARK-lomake.

välillä kokenutkin harrastaja. Kirjan selaaminen jälkikäteen kotona on linnun määrittämisen kannalta yleensä myöhempiä. Virheellinen tuntomerkkien tulkinta tapahtuu yleensä silloin, kun kyseessä on hyvin pienten yksityiskohtien tai suhteellisten tuntomerkkien arviointi. Esimerkiksi kiljukotkalajien tai sirosuohaukkalajien hiuksenhienojen muotoerojen näkeminen on usein jopa ylivoimaista. Samoin lomakkeilla on usein esitetty hippäis- ja taigauunilinnun välisiä muotoeroja, joita nopeissa havaintotilanteissa on kuitenkin lähes mahdotonta tulkita oikein. Jopa yksittäisen lyhytnokkahanhen melko selvää muotoeroa metsähanhiin nähden voi olla vaikea hahmottaa ilman luotettavaa vertailua ja siten oikeaan tulkintaan johtaa vain etukäteisharjoittelu linturetkillä. Myös höyhenpuvun kuluminen ja meneillään oleva sulkasato saattavat muuttaa linnun ulkonäköä oleellisesti. Esimerkiksi syksyinen vanha pajusirkkukoiras (postnuptiaalisen sulkasadon jälkeen) on varsin erinäköinen kuin vastaava keväinen/kesäinen yksilö, ja tämä ero johtuu ainoastaan puvun kulumisesta. Vastaavasti esimerkiksi sopivassa sulkasatovaiheessa olevan sinisuohaukan siivenkärki saattaa äkkiseltään muistuttaa arosuo- ja niittysuohaukan siiven kärjen muo-

toa. Virhemäärityksiä aiheuttavat myös lajit, joilla esimerkiksi lajin sisäinen väri vaihtelu on suurta. Myös väririkaisten lintuyskilöiden mahdollisuus on aina syytä huomioida. Suomessa ilmoitetaan lähes vuosittain iso- tai grönlanninlokkeja, jotka tarkemmassa tutkimuksessa paljastuvat poikkeuksellisen värisiksi harmaalokeiksi. Monilla lajeilla on myös taipumus risteytyä lähilajien kanssa ja tuloksena olevat hybridit voivat pahimmillaan olla erittäin vaikeita erottaa toisesta emolajista tai ne voivat jopa muistuttaa jotain kolmatta lajia. Lisäksi valaistuksella ja sen vaikutuksella linnusta havaittaviin yksityiskohtaisiin värituntomerkkeihin on suuri merkitys kokonaisuutta arvioidessa. Pyri tarkastelemaan lintua mahdollisimman monessa erityyppisessä valossa, mikäli mahdollista.

Raportointi

Hyvin tehtyjen maastomuistiinpanojen jälkeen varsinaisen harvinaisuushavaintoilmoituksen kirjoittamisen pitäisi olla helppo tehtävä, ikään kuin kyseessä olisi havainnon puhtaaksikirjoitus. Mitä pikemmin täytät lomakkeen, sitä parempi ja totuudenmukaisempi siitä tulee. Kuten aiemmin on mainittu, muistikuvat heikkenevät ja osin jopa vääristyvät varsin nopeasti.

Harvinaisuushavainto on kätevin ilmoittaa tätä varten suunnitellulla lomakkeella, jonka uusin versio otettiin käyttöön syksyllä 2008. Voit käydä lataamassa valmiin lomakepohjan BirdLifen Rariteetikomitean sivuilta tai pyytää siitä paperiversion aluerariteetikomitean sihteeriltä. Täytetty lomake palautetaan niin ikään sen aluerariteetikomitean sihteerille, jonka alueella havainto on tehty. Jos kyseessä on valtakunnallinen harvinaisuus (BirdLife Suomen rariteet-

tikomitean tarkastettavien lajien listalta löytyvä laji), helpotat komiteoiden työtaakkaa lähettämällä havainnon sähköpostilla samanaikaisesti myös valtakunnallisen komitean sihteerille. Havaintojen dokumentoinnista ja havaintoilmoituksen täyttämisestä on ohjeita myös Rariteetikomitean sivuilla: <http://birdlife.fi/havainnot/rariteetikomitea.shtml> (muttei siis mitenkään välttämätöntä) palauttaa lomakkeet sähköisesti: havaintojen käsittely tapahtuu nykyisin täysin sähköisesti, jolloin kaikki paperillakin lähetetyt dokumentit muutetaan ensin elektroniseen muotoon.

Lomakkeella ilmoittamiesi tuntomerkkien, aivan kuten lajinmäärityksesi, tulee perustua linnusta havaintotilanteesta todettuihin tuntomerkkeihin tai muuhun linnusta tehtyyn dokumentaatioon. Liitä aina lomakkeen mukaan linnusta otetut kuvat tai äänitteet, jos sellaisia on olemassa. Kuvat on parempi lähettää omina liitetiedostoinaan ja mahdollisimman isolla resoluutiolla, ei yhdistettynä lomakepohjaan. Tiedostokokojen pienentämiseksi määrityksen kannalta epäolennainen kuvan reunus kannattaa rajata pois: esimerkiksi sinisellä taivaalla lentävästä petolinnusta tiukahko rajaus on yleensä riittävä. Mainitse myös lomakkeella, jos tiedät jonkun muun harrastajan kuvanneen tai äänittäneen kyseistä lintuyskilöä. Muutoin dokumentoimattomissa havainnoissa alkuperäismuistiinpanot ja yksityiskohtainen linnun puvunkuvaus ovat ratkaisevassa asemassa havaintoa arvioidessa. Ne ovat yleensä toivottavia myös tapauksissa, joissa laji selviää jo kuvista. Linnuista löytyy usein yksilöllisiä tuntomerkkejä, ja esimerkiksi sulkasadon vaihe tai yksittäinen puutuva sulka voivat auttaa yksilöimään eri havaintopisteistä nähtyjä lintuja. Kannattaa pitää mielessä,

etteivät komiteat ole arvioimassa kirjallisia taitojasi, vaan ainoastaan kyseistä lintuhavaintoa. Yksityiskohtaiset tuntomerkit voi tuoda esille vaikkapa eriteltyinä ranskalaisen viivojen avulla. Myöskään valmistusta lomakepohjaa ei ole pakko käyttää, jos kaikki tarpeelliset tiedot on sisällytetty vapaamuotoiseen ilmoitukseen. Lomakkeen käyttö on kuitenkin suositeltavaa, sillä se on jaoteltu eri osioihin, jotka sekä auttavat komiteoiden jäseniä havaintojen arvioinnissa että muistuttavat havainnoitsijaa kirjaamaan kaikki havainnon kannalta huomionarvoiset seikat. Jos uskot että hallitset esimerkiksi lintujen höyhenalojen terminologian paremmin jollain muulla kielellä kuin suomeksi, niin myös englannin- ja ruotsinkieliset havaintoilmoitukset ovat tervetulleita.

Komiteoille saapuvissa lomakkeissa törmää valitettavan usein ns. rimaa hipoen -tapauksiin. Vaikka havaittu harvinaisuus on viipynyt pitkään paikalla ja näin ollen se olisi ollut hyvin dokumentoitavissa, on lomakkeen täyttö kuitattu muuttaman tuntomerkin luettelolla. Havaintoilmoitus tulisi tehdä myös tulevaisuutta ajatellen, ja lomakkeessa esitettyjen tuntomerkkien perusteella kyseinen lintu olisi pystyttävä määrittämään vielä kymmenien vuosien päästä. Jos ja kun sadan vuoden kuluttua kasataan uutta Varsinais-Suomen linnut-kirjaa, havaintoasi tullaan arvioimaan pelkästään kyseisen lomakkeen perusteella. Hyvin luultavasti kukaan ei ole silloin toteamassa: ”Kyllä se tyyppi linnut tunsin, ei muuta kuin havainto kansiin!” Lisäksi lintujen laji- ja alalajikäsitteet muuttuvat koko ajan. Tarkoin tehty kuvaus saattaa auttaa myös myöhempää määrittämistä, jos lajeista ja niiden määrittämisestä saadaan lisätietoa. Tästä toimii mainiona esimerkkinä Suomen ensimmäisen aavikkokul-

tarinnan löytyminen jälkikäteen hyvän dokumentaation perusteella, kun laji oli erotettu pikkukultarinasta (Normaja & Aalto 2006).

Kiitokset

Suurkiitos seuraaville henkilöille valokuvien antamisesta käyttömme: Frédéric Jiguet, Jorma Tenovuori, Jukka J. Nurmi, Tom Lindroos, Pekka Komi ja William Velmala. Lisäksi Jyrki Normajan kommentit käsikirjoituksesta toivat uusia näkökulmia käsiteltävään aiheeseen. Niistä kiitokset.

Kirjallisuus

- Alström, P., Mild, K., Zetterström, B. 1991: Identification of Lesser Short-toed Lark. *Birding World* 4(12): 422-427.
- Boon, L.J.R. 1994: Hybrid Azure x Blue Tits in Europe. *Dutch Birding* 16(6): 232-234.
- Breusing, D., Barthel, O.H. 1993: Ein Hybride aus Lasur- Parus cyanus und Blaumaise P. caeruleus am Neusiedlersee. *Limicola* 7(3): 147-151.
- Driessens, G., Svensson, L. 2005: Identification of Collared Pratincole and Oriental Pratincole – a critical review of characters. *Dutch Birding* 27(1): 1-35.
- Forsman, D. 1984: Rovfågelsguiden. Lintutieto, Helsinki.
- Forsman, D. 1999: The Raptors of Europe and The Middle East – A Handbook of Field Identification. T & A. D. Poyser, Lontoo.
- Forsman, D., Peltomäki, J. 2007: Arosuohaukka ja sinisuohaukka risteytyneet – harrastajan uusi päänvaiva? *Alula* 13(4): 178-182.
- Fox, T., Bearhop, S. 2008: The use of stable-isotope ratios in ornithology. *British Birds* 101(3): 112-130.
- Harrap, S., Quinn, D. 1995: The Azure Tit. *Birding World* 8(10): 382-389.
- Hayman, P., Marchant, J., Prater, T. 1986: Shorebirds – An identification guide to the waders of the world. Published by Christopher Helm. London.
- Hildén, O. 1975: Rariteetikomitea

perustettiin Suomessa. *Lintumies* 10(2): 70-75.

- Jännes, H., Nikander, P. J. 1988: Lintujen höyhenalojen ja ruumiinosien nimitykset. *Lintumies* 23(5): 226-228.
- Jännes, H., Lindroos, T. 1998: Uudistuneen RK-lomakkeen täyttöohjeet. *Bongari* 12: 114-122.
- Kinnear, P.K. 2001: Aberrant Blue Tit resembling Azure Tit hybrid. *British Birds* 94(8): 391-392.
- Lansdown, P. 1999: Comparison of Short-toed and Lesser Short-toed Larks. *British Birds* 92(6): 308-312.
- Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T., Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen Linnut. Turun lintutieteellinen yhdistys ry., Turku. 416s.
- Lindholm, A., Aalto, T., Normaja, J., Rauste, V., Velmala, W. 2007: Rariteetikomitean hyväksymät vuoden 2007 harvinaisuushavainnot. *Linnut vuosikirja* 2007: 126-139.
- Millington, R. 2005: Kumlien's Gull and hybrid Glaucous x Herring Gulls – a winter update. *Birding World* 18(2): 61-65.
- Mullarney, K., Svensson, L., Zetterström, D. 2001: Lintuopas. Euroopan ja Välimeren alueen linnut. Otava, Vicenza.
- Normaja, J., Aalto, T. 2006: Arkistojen aarteita – aavikkokultarinta ensi kertaa Suomessa. *Linnut* 41(2): 36-40.
- Olsen, K.M., Larsson, H. 2004: Gulls of Europe, Asia and North America. Second Edition. Published by Christopher Helm. London.
- Svensson, L. 1997: Euroopan varpuslinnut: sukupuolen ja iänmäärittäminen. *Lintutieto*, Jyväskylä.
- Velmala, W. 2007: Harvinaisuushavainnot 16.1.2006-22.4.2007. *Linnut* 42(2):42-44.
- Velmala, W. 2008a: Lintukoulu – Höyhenalat ja ruumiinosat, osa 1. *Linnut* 43(2): 28-31.
- Velmala, W. 2008b: Lintukoulu – Höyhenalat ja ruumiinosat, osa 2. *Linnut* 43(3): 20-23.
- Velmala, W. 2008c: Lintukoulu – Höyhenpuvun kuluminen. *Linnut* 43(4): 24-27.

Pariks' päiväks' retkelle Eestiin?

Uku Paal

Tässä artikkelissa on tarkoitus antaa vinkkejä Viron retken suunnitteluun. Tarkoituksena ei ole luetella pelkästään hyviä lintupaikkoja, koska tietoja niistä löytää internetin avulla ja niiden läpikäymiseen tarvittaisiin ainakin kaksi Ukulin numeroa. Pikemminkin tarkoituksena on antaa jonkunlaisen yleiskuvan Virossa niille lintuharrastajille, joille Viro on vieras retkikohde. Lisäksi haluan antaa muutaman pitkäksi viikonloppuretkeksi suunnitellun reittiehdotuksen.

Virossa on tullut monelle suomalaiselle lintuharrastajalle hyvin tuttu paikka ja joillekin jopa tärkein retkikohde. Retkialue on turkulaisille lähempänä kuin esimerkiksi Kuusamo, laivayhteydet ovat hyvät ja hintataso oli vielä 10 vuotta sitten selvästi matalampi kuin Suomessa. Hintataso on viime vuosina kyllä huomattavasti noussut mutta hotellit, ruoka, bensa, ym. on vieläkin halvempia kuin Suomessa.

Etäisyydet ovat lyhyitä. Esimerkiksi Tallinnasta etelään jäävät kaupungit

Pärnu ja Tartto ovat noin 200 km päässä. Matka Saarenmaalle (Saaremaa) ja Hiidenmaalle (Hiiumaa) vaativat enemmän aikaa. Tiet ovat leveitä ja melko hyvässä kunnossa, siksi tienvarsille on helppo pysähtyä. Hyvän tiekartaston löytää kaikilta isoilta huoltoasemilta. Maa on viime vuosina ollut hyvin turvallinen ja turistiystävällinen.

Vaikka naapurimaa on lähellä, on sen linnustossa suomalaisten näkökulmasta paljon mielenkiintoista nähtävää. Vanhat metsät ovat säilyneet kohtuullisen hyvin ja luonnonsuojelualueita on riittävästi. Myös peltomaastot ovat monipuolisempia kuin Etelä-Suomessa, vaikka paljon uutta maata otetaankin EU-rahojen avulla käyttöön. Se näkyy myös linnustossa ja monet peltolinnut saattavat tulla uhatuiksi kuten esimerkiksi ruisrääkkä. Rannikkoalueille on rakennettu aika vähän, koska rantaviiva oli Neuvostonaikana armeijan tarkkailualue. Sen ansiosta on Virossa vielä aika paljon hyväkuntoisia rantaniittyjä ja vesilinnuille sopivia merenlahtia.

Parhaina lintuaikoina ja muuttoaikoina Virossa on suurinpiirtein samanlaista kuin Etelä-Suomessa. Toukokuun puolivälissä pitkällä viikonloppuretkellä voi helposti löytää 180–200 lajia, joten jos spontaaniretkeily kiinnostaa, niin Viro on sopiva retkikohde. Lintuja on paljon ja lajisto on monipuolinen. Ehdotan joitain retki-ideoita pitkälle viikonlopulle ja tarkastelen suomalaisia kiinnostavien lajien statusta.

Vesilinnut huhti-toukokuussa Läänemaalla ja Pärnumaalla

Reittiehdotus: Tallinna – Põõsaspea (aamustaijaus) - Sutlepa - Saunja - Haapsalu – Põgari – Puise (staijauspaikka) - Haeska – Kloostri – Keemu. Jos haluat jatkaa Pärnumaalle asti niin sitten – Audru – Pikla – Pulgoja – Häädemeeste – Kabli (aamustaijaus).

Keväinen lyhyt linturetki kannattaa tehdä Läänemaalle. Jos sinulla on aikaa vähän enemmän (esim. 5 päivää), niin sitten ehdit hyvin myös Pärnumaalle.

Käinä laht kerää muuttoaikoina runsaasti vesilintuja.
© Uku Paal, 29.9.2007.

Retken voi aloittaa aamustajauksella Viron luoteiskulmassa sijaitsevalla Pöösaspean niemellä, jossa arktinen muutto voi olla voimakasta. Hyvän muuttopäivänä voi nähdä kymmeniä tuhansia vesilintuja (*Gaviat*, *Melanitat*, allit, hanhet, ym.). Myös riuttatiiroja havaitaan niemellä yleisesti. Haapsalun kaupunkiin on sieltä noin puolen tunnin ajomatka. Haapsalu on hyvä keskipiste, koska sieltä pääsee helposti aamuksi Pöösaspeaan muutontarkkailuun sekä etelään Matsalun alueelle. Haapsalu on Viron ykkös-lintukaupunki. Kaupunki sijaitsee Silman luonnonsuojelualueeseen kuuluvien merenlahtien lähellä ja kaupunkialueella voi nähdä tuhansia Haapsalunlahdella lepäileviä vesilintuja ja kahlajia. Maininnan arvoinen laji on avosetti, joita toukokuun puolenvälin jälkeen nähdään kymmeniä yksilöitä ja kerran on avosettien joukkoon eksynyt pari pitkäjalkaakin. Myös jalohaikarointa nähdään siellä usein. Sitruunavästäräkkejä pesii kaupungin jätevedenpuhdistamon alueella. Haapsalun alueella on havaittu paljon harvinaisuuksia kuten ruusulokki, amerikantavi, amerikanhaapana, punapäänarSKU, ruskosotka ja rantakurvi. Silman luonnonsuojelualueen merenlahtien varrella on monta lintutornia. Saunjan ja Sutlepan lintutornit ovat helppo löytää. Sutlepassa on myös ruovikossa lautapolku, jossa on hyvät mahdollisuudet havaita yölaulajia (esim. ruokosirkkalintu, luhtakana, luhtahuitti ja harvemmin myös pikkuhuitti). Pussitiainen ja viiksitimali pesivät Sutlepan lintutornin vieressä.

Matsalun luonnonsuojelualueelle on Haapsalusta noin puolen tunnin matka. Matsalussa on noin 10 lintutornia ja niistä avautuu hyvät näkymät laajoille rantaniityille ja Matsalun lahdelle. Alueella on helppo retkeillä, lintutornit on

helposti löydettävissä ja lintuja voi yhdestäkin lintutornista katsella tuntikausia. Valkoposkiahania pyssähtyy lahdella toukokuun puolivälissä vähintään 100 000 ja isoissa parvissa on usein myös punakaulahania. Haeskassa on (vielä!) myös mahdollista nähdä kiljuhanhia. Puisen niemi on syksyisin hyvä muutonseurantapaikka ja Pögari on Matsalun alueen paras paikka havaita kahlajia. Toukokuussa voi Matsalussa helposti viettää 2-3 päivää ja hanhien kuvaajille riittää puuhaa loputtomasti.

Myös Pärnumaan rannikkoalueella on hyviä lintupaikkoja. Pärnun kaupungista länteen jää Audrun kylä, joka on pikkujoutsenten tärkeä levähdysalue. Joutsenten lisäksi siellä voi nähdä kymmeniä tuhansia muita vesilintuja. Pärnun eteläpuolelle jää Luitemaan luonnonsuojelualue. Siihen kuuluu isoja metsä- ja ranta-alueita. Pikla, Pulgoja ja Häädemeeste ovat lähekkäin ja kaikissa niissä on myös lintutornit. Piklan vanhat kala-altaat on sopiva kohde yöretkelle, koska isossa ruovikossa pesivät usein pikkuhuitti ja pikku-uikku. Lisäksi muut tyypilliset ruovikkolajit ovat yleisiä kuten ruokosirkkalintu, liejukana ja kaulushaikara. Piklassa on kolme lintutornia.

Pulgojan rantaniitty on iso alue ja siellä on korkea torni, josta on hyvät näkymät ruovikkoalueille ja rantaviivalle, jonka pesimälajistoon kuuluu mm. sitruunavästäräkki. Häädemeesten rantaniitty ja ranta ovat tärkeitä levähdysalueita sorsille, hanhille ja kahlajille. Häädemeesten kaupan pihalla voi usein nähdä keltahemppoja. Pärnumaan suosituin stajauspaikka on Kablin lintuasema, jossa voi nähdä erinomaisen hyvin pikkulintumuuttoa. Lintuasema sijaitsee ihan tien varrella ja sen pihalla on korkea lintutorni. Kablissa on Viron van-

hin rengastusasema ja siellä rengastetaan syyskuusta marraskuun alkuun. Suomalaiset lintumiehet ovat olleet usein laskemassa muuttoa ja asemanväki on yleensä syksyisin rengastuspuuhissa.

Hanhet ja vesilinnut Kaakkois-Virossa touko-kesäkuussa

Reittiehdotus – Tallinna – Tartto (Tartu) – Aardla - Ilmatsalu – Väike-Rakke tai Rāpinan alue

Myös Kaakkois-Virossa on hyviä vesilintualueita, jossa suomalaiset retkeilevät harvoin. Tarton kaupungin lähistöllä oleva Aardlanjärvi on iso kosteikkoalue ja se on tärkeä hanhien levähdyspaikka. Toukokuun puolivälissä on Tarton seudulla usein yli 15000 *Anser*-hanhea. Valkosiipitiira on pesinyt Aardlanjärvellä ja laji nähdään siellä lähes joka vuosi. Myös sitruunavästäräkkejä pesii siellä noin 3 paria ja pikkuhuitti tavataan usein. Aardlanjärvellä on myös lintutorni. Tartosta noin 60 km kaakkoon jäävän Rāpinan pikkukaupungin seutu on myös tärkeä vesilintualue. Veden korkeus on täällä vaihteleva, mutta jos vettä on sopivasti, voi alueella nähdä tuhansia hanhia, sorsia ja kahlajia. Tartosta pohjoiseen jäävä Saadjärvi on myös tärkeä hanhialue. Võrtsjärven itärannan pellot ovat myös hanhiparatiisi ja Väike-Rakken pelloilla voi nähdä myös tuhansia sorsia ja kahlajia, jos veden korkeus on muuttoaikana hyvä.

Kesäretki Kaakkois-Viroon – pedot, yölaulajat, peltolinnut

Tallinna – Laeva (pedot) – Kärevere (pedot, yölaulajat) - Ilmatsalu - Aardla – Rāpinan seutu – Lüübnitsa - Võõpsu

Kaakkois-Viron kosteikot ja peltomaisemat ovat kesäisin todella

on yksi suosituimmista ja eksoottisimmista retkikohteista. Ristnassa on nähty esimerkiksi suula, keltanokkaliitäjä ja ruusulokki. Käinanlahti on iso merenlahti, joka kerää muuttoaikana paljon levähtäviä vesilintuja. Luidjan hiekkarannoilla on heinä-syyskuussa usein satoja sirrejä ja muita kahlaajia pysähtymässä.

Tietoja lajeista

Esimerkiksi kattohaikara, ristisorsa, pikkutiira, viirupöllö, valkoselkätikka, mustaleppälintu, kultarinta, pikkusieppo, viitakerttunen, viitaiainen ja nokkavarpunen ovat niin yleisiä että en mainitse niitä erikseen.

Pikku-uikku on yleistynyt viime vuosina ja tavataan nyt säännöllisesti Ilmatsalun kala-altailla, Piklassa, Haaslavassa, Käinassa ja muualla sopivissa ympäristöissä.

Jalohaikaroilla oli vuonna 2004 suuri invaasio, jonka jälkeen laji on ollut erityisesti syksyisin yleinen. Laji on yrittänyt kerran pesintää Ilmatsalussa vuonna 2008.

Mustahaikaroita pesii vain noin 100 paria joten laji on taantumassa, mutta ainakin vielä sen havaitseminen spontaanisti on aika helppoa. Hyviä paikkoja mustahaikaran näkemiseen ovat Alam-Pedjan luonnonsuojelualue, Soomaan luonnonsuojelualue ja Avasten mäki.

Allihaahkoja talvehtii muutamia satoja yksilöitä Luoteis-Saarenmaalla marraskuusta huhtikuuhun.

Niittysuohaukan ensihavainnot tehdään toukokuun alkupäivinä ja se on yleinen Länsi-Virossa, mutta muualla vähälukuisempi.

hyviä yölaulaja- ja petolintualueita. Pari päivää Tarton seudulla ja yksi päivä tai yö Rāpinan peltomaisemissa tuottavat paljon mm. sirkkalintuja, kerttusia ja luhtahuitteja. Päivällä kannattaa stajata Laevassa sijaitsevalla "Hollywood" kukkulalla, josta voi hyvällä tuurilla nähdä samana päivänä mustahaikaran ja 3 lajia *Aquila*-kotkia. Myös niittysuohaukkaa nähdään siellä usein.

Vörun seudulla retkeillään aika vähän, mutta se on Viron ainoa paikka, jossa voit varmuudella havaita pikkukultarinnan. Myös peltomaisemat ovat monipuoliset, joten petolinnut ja viiriäiset viihtyvät siellä hyvin. Myös sininärhiä havaittiin täällä 20 vuotta sitten säännöllisesti. Tamulajärvi on ainakin muuttoaikana hyvä lintujärvi (pesimälajejina mm. pikku-uikku, liejukana ja pussitiainen) mutta kesäisin se on täynnä kalastajia ja turisteja. Ihan Viron kaakkois-kulmassa sijaitseva Hinojärvi on Viron ainoa tiedossa oleva kuikan pesimäpaikka. Järven linnustosta on hyvin vähän tietoja mutta hyvä lintupaikka sekini on.

Sörven lintuasema, paras paikka syksyisin

Viron Lintuseuran ylläpitämä lintuasema on yleensä miehitettyä suomalaisilla, mutta myös

paikalliset harrastajat käyvät siellä yhä useammin. Sörve on tärkeä muutonseurantapaikka erityisesti syksyisin. Esim. peipon ennätyssumma on ollut 600 000! Alueen monipuolinen maasto kerää aina paljon lintuja, joten siellä voi retkeillä mihin vuodenaikaan tahansa. Lintuasemalle mahtuu 10 henkeä ja oleskelu täytyy sopia etukäteen asemanhoitajan kanssa. Sörven lintuasemasta löytyy enemmän tietoa Viron Lintuseuran kotisivuilta: www.vironlintuseura.fi.

Lisäksi koko Saarenmaan rannikko on täynnä hyviä lintupaikkoja ja Kuressaaren kaupungin kupeilla sijaitseva merenlahti on tärkeä vesilintujen levähdysalue. Sörven lintuasemasta kirjoitin pidemmän artikkelin Alulaan (vol.13, no.3, 2007).

Hiidenmaa (Hiiumaa)

Reittiehdotus: Heltermaa- Tahkuna (aamustaijaus) – Luidja (kahlaajat) – Ristna (aamustaijaus) – Käina (iltaisin tai yölaulajaretki)

Hiidenmaa sopii mainiosti 3 päivän retkeksi. Laivamatka saarelle kestää noin 1,5 tuntia ja päivässä menee montaa laivaa. Hiidenmaalla on kaksi hyvää muutonseurantapaikkaa Tahkuna ja Ristna, joista pitkälle mereen ulottuva puoliniemi Ristna

Pikkukiljukturkia pesii noin 100-200 paria. Mantereella lajia havaitaan huhtikuusta syyskuuhun aika yleisesti.

Kiljuritkia pesii noin 10-20 paria, joista puolet on risteymäpareja. Helpoin paikka lajin havaitsemiseen on Tallinnasta Tarttoon menevän tien varrella sijaitseva Laevan "Hollywood" mäki.

Pikkuhuitti on RK-laji. Aardlan järvi, Sutlepa ja Pikla parhaat alueet lajin havaitsemiseen.

Avosetti on vähälukuinen pesimälaji ja se on helpoin havaita Haapsalunlahdella tai Hiidenmaalla Käinlahdella.

Mustapyrstökuri on taantuva pesimälaji, mutta muuttoaikoina yleinen rantaniityillä ja sisämaan kosteikoilla.

Lampiviklo on harvinainen pesimälaji. Ainoat pesimähavainnot ovat Aardlasta, Väike-Rakkesta ja Saunjalahdella.

Heinäkurpan, uhanalaisen lajin, havaitseminen on mahdollista vain Tartumaalla sijaitsevassa Käreveressä. Paikalla on ohjeet, mistä lintujen soidinta voi seurata ja näitä ohjeita on noudatettava. Soidinpaikan lähestyminen on ehdottomasti kielletty.

Riuttatiira on rannikolla tavallinen. Parhaita paikkoja ovat mm. Sörve, Pöösaspean niemi ja Virtsun satama.

Mustatiira on vähälukuinen ja taantuva pesimälaji. Luvut vaihtelevat vuosittain riippuen veden korkeudesta. Parhaat paikat lajin näkemiseen ovat Sutlepa, Pikla, Aardla, Ilmatsalu, Röpina, Lahepera ja Soitsjärvi.

Valkosiipitiira havaitaan mustatiirujen joukossa vuosittain ja laji on pesinyt Virossa muutaman kerran. Valkosiipitiira on RK-laji.

Turturikyhyhky on vähälukuinen, mutta on koko maahan levinnyt pesimälaji. Helpoin havaita heinäelokuussa.

Kuningaskalastaja on tavallinen sopivissa pesimäympäristöissä. Helposti havaittavissa esimerkiksi Taevaskojassa Pölvamaalla.

Tammitikka on runsastunut ja Etelä-Virossa vanhoissa lehtipuistoissa aika yleinen. Kannan arvioidaan olevan yli 100 paria.

Vihertikka on hävinnyt mantereelta kokonaan ja ainoa varma pesimäalue on Saarenmaalla. Sielläkin laji on melko harvinainen.

Sitruunavästäräkki on paikallisesti levinnyt vähälukuinen pesimälaji. Tunnetuimmat pesimäpaikat ovat Aardlanjärvi, Pulgojan rantaniitty ja Haapsalun jätevedenpuhdistamo.

Ruokosirkkalintu on yleinen pesimälaji isoissa ruovikoissa. Hyviä paikkoja ovat mm. Piklan altaat, Aardlanjärvi, Matsalun ruovikot, Sutlepa, Peipsi- ja Vörtsjärven ruovikot.

Kirjokerttu on sisämaassa vähälukuinen, mutta rantakatajikoissa yleinen pesimälaji.

Pussitiainen on sopivissa biotoopeissa vähälukuinen pesimälaji. Parhaat paikat ovat Sutlepa, Ilmatsalun altaat, Aardlanjärvi, Audrun ranta-alue ja Paljassaare.

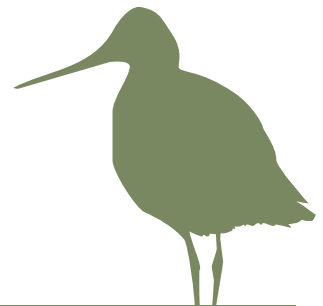
Keltahemppo on paikallisesti levinnyt vähälukuinen pesimälaji. Hyviä paikkoja lajin havaitsemiseksi ovat Häädemeesten kylä, Kablin

lintuseman ympäristö, Haapsalun ja Pärnun puistot.

Viron lintupaikoista on ilmestynyt uusi vironkielinen lintupaikkaopas "Eesti linnuvaatleja teejuht" mikä on saatavilla kaikissa isoissa kirja-kaupoissa. Vaikka kirja on tarkoitettu virolaisille, on ainakin kaikki parhaat lintupaikat mainittu ja tiekartaston avulla on niitä helppo löytää. Lisäksi Viron Lintuseuran sivuilta löytyy hieno opastus Viron parhaimmille lintupaikoille.

Kiitokset

Kiitokset erityisesti Mikko Oivukalle suomen kielen korjauksista sekä hyvien parantavien ehdotusten antamisesta sekä kommentista myös Kalle Rainiolle ja Timo Pettaylle.

Tärkeitä nettiosoitteita

- Havainnot kannattaa ilmoittaa Hatikkaan www.hatika.fi
- Estbirding ja Viron harvinaisuusutiset www.estbirding.ee
- Viron Lintuseura ry www.vironlintuseura.fi
- Viron Birdlife ja RK www.eoy.ee
- Läänemaa Linnuklubi www.llk.ee
- Tallinna Linnuklubi www.tallinna-linnuklubi.ee

Metson soitimet Varsinais-Suomessa ja Rauman seudulla 2000-luvulla

Panu Kunttu & Ville Vasko

Suurin kanalinutemme metso on viime vuosikymmeninä taantunut voimakkaasti eteläisessä Suomessa. Valtakunnallisesti se on luokiteltu silmälläpidettäväksi ja Lounais-Suomessa alueellisesti uhanalaiseksi lajiksi (Rassi ym. 2001, Suomen ympäristökeskus 2001). Se kuuluu myös lintudirektiivin I-liitteeseen eli yhteisön tärkeinä pitämiin lajeihin. Suomessa on vielä Euroopan unionin alueen runsain metsokanta (BirdLife International 2004). Maamme metsokanta kuitenkin vähentyi 1964–2002 välisenä aikana peräti 60 % laskun ollessa jyrkintä Etelä- ja Keski-Suomessa (Helle ym. 2003). Poikuelaskennoissa metsotiheys pieneni viidesosaan jaksolla 1964–1988. Metsäkanalinnuille tyypillisten kannanvaihteluiden huiputkin ovat metsolla olleet aina edellistä pienempiä.

Metson taantuminen on ollut useiden tekijöiden summa. Tärkeimpinä niistä pidetään vanhojen metsien hakkuita ja metsämaisan

pirstoutumista (Lindén & Pasanen 1987). Tiheä metsäautoteiden verkosto ja rauhoitusalueiden puute ovat samalla lisänneet metsästystä (Lindén 1981). Runsastuneet pienpetokannat ovat lisänneet metso-poikueisiin kohdistuvaa saalistusta ja siten metsojen kuolleisuutta (Storaas ym. 2001). Pienpetojen aiheuttamat tuhot ovat suuria etenkin peltujen pirstomilla metsäalueilla, kuten Varsinais-Suomessa (Kurki 1999). Kannan väheneminen onkin Varsinais-Suomessa jatkunut, vaikka metso on ollut alueella rauhoitettu metsästykseltä riistanhoitopiiriin päätöksellä jo vuodesta 1969 (H. Uotila, henk. koht. tiedonanto). 1990-luvulla väheneminen näytti kuitenkin tasoittuneen (Lehikoinen ym. 2003).

Metson levinneisyys

Metson levinneisyys kattaa lähes koko Suomen, ulkosaaristoa ja pohjoisinta tunturiseutua lukuun ottamatta (Väisänen ym. 1998). Atlasaineistojen perusteella lajin

levinneisyys on kuitenkin muuttunut aukkoisemmaksi (Hyytiä ym. 1983, Väisänen ym. 1998, Luonnontieteellinen keskusmuseo 2009). Käynnissä olevassa valtakunnallisessa lintuatlaksessa metson levinneisyys näyttää supistuneen. Jo aiempien 1970- ja 1980-luvulla toteutettujen lintuatlasten välillä metson esiintymisalue supistui neljänneksellä. Suomen metsokanta arvioitiin 1990-luvulla 140 000 parin suuruiseksi (Väisänen ym. 1998), tosin lajin runsaus vaihtelee paljon 5–7 vuoden jaksoissa.

Lehikaisen ym. (2003) mukaan Varsinais-Suomen vahvin kanta on Kiikalan ja Perniön seudulla. Teijon ylänköä pidetään yhtenä eteläisimmistä metson tärkeistä pesimäalueista (Leivo 2002). Harvin kanta on Loimaan viljelysseudulla ja saaristossa. Myös Turun ympärille on alkanut muodostua metsotyhjiö (BirdLife Suomi 2009). Riistakolmioaineistojen perusteella koko Varsinais-Suomen alueella metson runsaus on enintään 1,5 yks./km² tarkasteltaessa aluetta 50 x 50 km ruuduissa; tosin on muistettava, että riistakolmioiden määrä maakunnassa voi olla liian pieni tarkan arvion tekemiseen.

Soitimien ympäristö

Metso elää varttuneissa kuusikoissa, mäntykankailla, korvissa ja rämeillä. Metsoa on pidetty vanhojen metsien lajina, mutta tutkimusten mukaan se

suosii pikemminkin luonnontilaista metsämosaiikkia (Lindén 1990, Helle ym. 1994). Alueen monipuolisuus takaa sopivan elinympäristön löytymisen elinkierron eri vaiheissa. Metso vaatii elinympäristöltään kuitenkin vanhan metsän piirteitä, etenkin kituliaasti kasvaneita hakomismäntyjä. Lajin menestyminen on vanhoissa metsissä nuoria metsiä parempaa, ja varttuneessa metsässä kukkojen päiväviirien koko on huonompilaatuista metsää pienempi (Lindén 2002a).

Soitimet sijaitsevat alueilla, joilla männyn osuus merkittävä, ja aluspuusto ja tiheiköt rajaavat näkyvyyden metson silmien korkeudella 20–60 metriin (Lindén & Pasanen 1987). Soidinpaikka koostuu soidinkeskuksista ja kukkojen päiväviireistä. Yhden soitimen vaatima pinta-ala on siten vähintään 300 ha. Metsokukat ovat hyvin paikkauskollisia ja viettävät suuren osan vuodesta alle kilometrin etäisyydellä soidinpaikasta (Lindén 2002b). Optimaalisissa olosuhteissa soitimen etäisyys toisistaan voi olla keskimäärin kaksi kilometriä (Helle ym. 1999, Lindén 2002a). Pieniä tai kohtalaisia metsänkäsittelytoimia metso sietää soidinalueella melko hyvin (Helle ym. 1999, Lindén 2002b). Riittävän suuri, luonnontilaista metsää muistuttava alue on kuitenkin perusedellytys soitimelle (Lindén & Pasanen 1987, Lindén 2002a,b). Varsinais-Suomessa metsät soidinalueilla ovat tasaisia tai hieman kumpuilevia mäntyvaltaisia kankaita, kalliomänniköitä tai mäntyvaltaisia soiden laiteita (Lehikoinen ym. 2003).

Voimakas metsienkäsittely on viimeisen 10 vuoden aikana hävittänyt monia soidinpaikkoja ja näin Varsinais-Suomen metsojen parimäärä on vähentynyt, sillä uusien soitimien syntyminen on harvinainen tapahtuma (Lindén 2002a). Metson

paikkauskollisuudesta johtuen soidinpaikoilla on suuri merkitys lajin hyvinvoinnissa ja säilymisessä (Lindén 2002a). Häiriintyneet, ihmisasutuksen piirin hakeutuvat metsokukat ovat yleensä soidinpaikan viimeisiä yksilöitä ja käyttäytyvät kenties tavallista korkeamman testosteronitason takia aggressiivisesti ja pelottomasti (Lindén & Pasanen 1987, Lindén 2002b). ”Hullut metsot” siis kertovat negatiivisista muutoksista lajille soveltuissa metsäelinympäristöissä.

Saija Sirkiä on pro gradu -työssään (2004) selvittänyt metson soidinpaikkojen säilymistä Varsinais-Suomessa ja vertaillut 50 soidinpaikan kehitystä 20 vuoden aikajaksolla. Työssään hän totesi soidinten säilyneen todennäköisemmin, mikäli ympäristössä kasvoi kolmen kilometrin säteellä paljon runsaspuustoista metsää. Peltojen ja avomaiden suuri osuus sekä metsäelinympäristön pirstoutuminen taas kasvattivat soitimen häviämisen todennäköisyyttä. Työssä todetaan selkeästi, että metsäelinympäristön muutokset ovat vaikuttaneet metsokantaan negatiivisesti ja että laji on ainakin osittain vaarassa hävitä maakunnasta. Kyseessä on ns. sukupuuttovelka-ilmio: kannan rippeet säilyvät jonkin aikaa, mutta laji kuolee sukupuuttoon tulevaisuudessa, ellei elinympäristön tila parane.

Aineisto ja menetelmät

Lounais-Suomen metsäkeskus toteutti keväällä 2007 metsojen soidinpaikkakyselyn toimialueellaan. Yhteistyötahoina kyselyssä olivat Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry (TLY), Rauman Seudun Lintuharrastajat ry (RSLH), Varsinais-Suomen riistanhoitopiiri, Suomen Metsästäjäliiton Varsinais-Suomen piiri ja Länsi-Suomen metsänomistajien liitto. Tulokset koonnuttu metsäkeskus teki soitimista ilmoituksen maanomistajalle, joten ne

on mahdollista huomioida metsänkäsittelyssä maanomistajan suostumuksella. TLY ja RSLH valitsivat samana vuonna metson vuoden projektilajikseen, koska BirdLife Suomen vuoden projektilaji kuukelua ei enää lounaisessa Suomessa esiinny.

TLY:n ja RSLH:n tavoitteena oli tarkastaa kaikki toimialueidensa tiedossa olevat metson soidinpaikat viimeisen 10 vuoden ajalta ja etsiä uusia soitimia potentiaalisilta seuduilta. Yhdistysten toimialueesta käytetään jatkossa nimitystä tutkimusalue. Tietoja soidinpaikoista etsittiin Tiira-lintutietojärjestelmään ilmoitetuista havainnoista, kyselyiden avulla (internet-sivut, jäsentiedote ja BirdLifen jäsenlehti Tiira) sekä yhteydenotoilla metsissä paljon retkeilleisiin ornitologeihin ja luontoharrastajiin. Tuloksiin on otettu mukaan myös metsästäjiltä ja metsäkeskukselta saatuja soidinilmoituksia vuosilta 2006 ja 2007, vaikka näistä ei ollut tarkkoja tietoja käytettävissä. Tästä syystä taulukoiden ja tekstin luvut voivat poiketa toisistaan.

Eri lähteistä kertyneet soidinpaikkatiedot kerättiin yhteen ja niiden luotettavuus arvioitiin. Tiira-järjestelmässä olevat metsohavainnot eroteltiin varmoihin soidinhavaintoihin ja muihin soidinaikaisiin havaintoihin ajalta 1.3.–31.5. Selvien käynnissä olevien soidinhavaintojen lisäksi soitimiksi luettiin havainnot tuoreista, selvistä maaston merkeistä tai paikalla olleista naaraista, vaikka koiraita ei käyntikerralla olisi havaittu. Soitimiksi katsottiin myös paikat, joissa aikaisempina vuosina on havaittu toimiva soidin, mutta nyt paikalla nähtiin vain yksi kukko, joka ei soinut. Häiriintyneet, yksinäiset soivat koiraat ympäristöltään epätyypillisessä paikassa luokiteltiin muihin soidinaikaisiin havaintoi-

hin, ei toimiviksi soitimiksi. Kuntajako on vuoden 2007 mukainen.

Soitimien määrä

Tutkimusalueella on 2000-luvulla havaittu ainakin 79 eri toimivaa soidinta (Taulukko 1). Keskimäärin niitä on havaittu vain reilut 10 vuosittain, mutta vuosien 2007–08 täsmäetsinnässä toimivia soitimia havaittiin 57. Tulos osoittaa hyvin sen, kuinka vähän kasvava lintuharrastajien joukko retkeilee metsissä. Kolmenkymmenen lintuharrastajan osallistuminen kartoituksiin ja muun tiedustelun tehostaminen moninkertaisti soidinten lukumäärän. Vuoden 2007 soidinmäärää lisäävät vielä muiden metsäkeskuksen hankkeen osallistujatahojen ilmoitukset, vaikka peräti 68 metsästyseuraa (78 % vastanneista seuroista) ilmoitti, ettei heillä ole tiedossaan metson soitimia alueellaan. Keväinä 2006–2008 tarkistettiin 79 aiemmin tunnettua tai mahdollista soidinpaikkaa. Näistä 31:lla havaittiin käynnissä oleva soidin, mutta 24 paikalla ei ollut mitään merkkejä metsojen oleskelusta. Muilla 24 paikalla tavattiin yksinäisiä tai muutamia lintuja tai ulostekasoja. Yhdeksän mahdollista soidinpaikkaa jäi käymättä. Vanhoja, mutta myöhemmin sammuneeksi todettuja soitimia ei ollut mahdollista tarkkaan luetteloida, sillä osan tiedot perustuivat suullisiin tiedonantoihin, joiden tarkka vuosi ei ollut tiedossa. Sammuneita soitimia havaittiin erityisesti Salon seudun kunnissa, Marttilassa, Liedossa ja Laitilassa.

Ylivoimaisesti eniten eri soidinpaikkoja tutkimusalueen kunnista on havaittu Perniössä, jossa niitä on 2000-luvulla havaittu 11. Laitilassa ja Pyhärannassa on soitimia havaittu 7, Vahdolla ja Mynämäellä sekä Suomusjärvellä 5 (Taulukko 1). Näissä kuudessa kunnassa oli 2000-luvulla 50 % koko tutkimusalueen

tunnetuista soitimista. 2000-luvulla soitimia on havaittu 24 kunnassa. 2000-luvulla metson soitimia ei ole havaittu lainkaan Turunmaan saaristokunnissa, Kustavin–Taivassalon suunnalla ja Turun seudun kaupunkien alueella. Loimaan ja Salon maanviljelysseudulla metson soitimet ovat olleet hyvin harvinaisia.

Varsinais-Suomen metsokannan kooksi on arvioitu 1990-luvun lopulla 300–500 paria (Lehikoinen ym. 2003). Väisäsen ym. (1998) ohjeiden ja Helteen ym. (2000) Lounais-Suomelle ilmoittamien sukupuolten lukusuhteiden mukaan muuntamalla tämä tarkoittaa 240–400 naarasta. Rauman seudulla arvioitiin pesivän 2000-luvun alkupuolella 150–300 paria (Vasko ym. 2006). Naaraiden määränä tämä tarkoittaa 120–240. Näiden lukujen perusteella on selvää, että lintuyhdistysten arkistoon ei ole päätyneet kuin osa toimivista metsoitimista. Linturetkeily metsissä on ollut jo vuosikymmeniä varsin vähäistä, ja tiedonvaihto metsissä liikkuvien ja kanalintuja tarkkailevien metsästäjien ja lintuharrastajien välillä on perinteisesti ollut lähes olematonta. Monta metsästäjien tai muiden luonnossa liikkujien tuntemaa soidinta onkin varmasti jäänyt lintuyhdistysten arkistojen tavoittamattomiin.

Vertailuksi Keski-Suomen riistanhoitopiirin alueella järjestetty soidinpaikkojen kartoitus (v. 2001–03) tuotti 488 soidinpaikkaa. Näistä viime vuosina on todettu toimiviksi 389. Tämän arvioidaan olevan noin neljännes Keski-Suomen kaikista metson soidinpaikoista (Lamberg ym. 2003). Se tarkoittaa yhteensä yli 1500 soidinpaikkaa alueella, joka on pinta-alaltaan reilut 1,5 kertaa Varsinais-Suomea ja Rauman seutua suurempi. Keski-Suomessa on 1980-luvulla arvioitu hyvinä vuosina pesivien naaraiden määräksi

6000 yksilöä (Virtanen ym. 1992).

Soidinaikaiset metsohavainnot

Soidinaikaisia (1.3.–31.5.) metsohavainnoja on ilmoitettu TLY:n ja RSLH:n arkistoihin vuosina 2000–06 122 kpl ja 2007–08 140 kpl (Taulukko 1). Vuoden 2007 kartoitusprojekti lisäsi selvästi metsohavainnoja. Eniten havainnoja vuosina 2000–08 on kertynyt Dragsfjärdissä (34 kpl), Laitilassa (26) ja Pöytyällä (23). Johtopäätösten tekeminen kuntien todellisista metsokannoista on tästä aineistosta vaikeaa, sillä muutamien aktiivisten lintuharrastajien liikkuminen tietyillä seuduilla nostaa havaintomääriä tuntuvasti. Kymmenessä kunnassa on tehty soidinaikaisia metsohavainnoja, mutta ei havaittu toimivaa soidinta 2000-luvulla.

Näissä soidinaikaisissa havainnoissa saattaa piillä mahdollisia soidinpaikkoja, joita ei vielä tunneta. Siksi niiden perusteellisempi tarkistaminen saattaisi lisätä tunnettujen soidinpaikkojen määrää. Metson aktiivisin soidinkausi on lyhyt, noin kolme viikkoa huhtikuun puolivälistä toukokuun alkupuolelle. Se vaikeuttaa kattavien kartoitusten tekemistä näin laajalla alueella. Tutkimusalueella on varmasti vielä monia metson pesimäalueita, joista ei ole lainkaan soidinhavainnoja, mutta metson voidaan katsoa kuuluvan alueen pesimälinnustoon (esim. Kunttu & Laine 2002, Tenovuo 2005).

Lintujen määrät soitimilla

Koko 2000-luvulla koiraiden mediaanimäärä tutkimusalueen soitimilla oli kaksi (Taulukko 1), joka on alle puolet valtakunnallisesta keskiarvosta (Helle ym. 1999). Metson vähentyminen elinympäristön heikkenemisen ja petojen saalistuspaineen kasvun takia on heijastunut myös soitimella olevien yksilöiden määriin. Jaksolla

Metson soidinmaastoa: kumpuilevaa (ylempi kuva) ja tasaista mäntykangasta (keskimmäinen kuva). © Panu Kunttu. Perniö, 2007.

Metson elinympäristöksi kelpaa myös kalliomännikkö (alın kuva). © Panu Kunttu. Dragsfjärd, 2007.

2000–06 korkeimmat kuntakohtaiset koirasmediaanit olivat Alastarolla, Pyhärannassa ja Raumalla, kaikissa kolme koirasta per soidin. Jaksolla 2007–08 korkein kuntakohtainen koirasmediaani oli Perniössä, jossa koiraita oli kuusi per soidin (Taulukko 1). Tutkimusalueen korkein koirasmäärä yhdellä soitimella samaan aikaan on havaittu Perniössä useana vuonna 2000-luvulla. Siellä koiraita oli soitimella kahdeksan yksilöä. Samoin Perniössä on tavattu yksilömäärältään tutkimusalueen suurin soidin: vuodesta 1984 asti lähes vuosittain seurattulla soitimella on ollut parhaimmillaan yhteensä 18 lintua, joista 7 kukkoa ja 11 koppelo (BirdLife Suomi 2009). Suomen suurimmissa soitimissa on tavattu 25–30 kukkoa, mutta tavallisimmin niitä on 4–6 (Helle ym. 1999). Tutkimusalueen korkeimmat kukkomäärät vastaavat siten valtakunnallisesti normaalmääriä.

Yhteenveto

Kartoitushanke paitsi tarjosi siihen osallistuneille harrastajille unohtumattomia luontoelämyksiä aamuöisessä metsässä, oli se myös kaivattua usean tahon yhteistyötä linnustontuntemuksen ja luonnonsuojelun hyväksi. Hankkeen ansiosta metsojen soidinpaikoista ja kannan tilasta Lounais-Suomessa saatiin huomattavasti uutta tietoa, jota voidaan käyttää suojelussa. Vaikka uusia paikkoja paljastuikin yhdistysten tietoon, leijuu alueellisen sukupuuton uhka synkkänä lajin yllä. Paikkauskollinen metso ei ole sopeutunut Varsinais-Suomen peltojen ja hakkuiden pirstomaan metsämaisemaan (Sirkkiä 2004). Siksi erityisen tärkeää metson kannalta olisi hakkuiden suunnittelu suurina kokonaisuuksina maisematasolla. Metsäalueiden koko ja järeän puuston osuus soitimen ympäristössä tulisi säilyttää riittävän suurena. Lähivuosina

Taulukko 1. Metson soitimet ja soidinaikaiset havainnot Varsinais-Suomessa ja Rauman seudulla 2000-2008.

	2000-06				2007-08				2000-08
	Toimivat soitimet	♂:n lkm tiedossa	Koiras-mediaani	Muut havainnot	Toimivat soitimet	♂:n lkm tiedossa	Koiras-mediaani	Muut havainnot	Eri soitimia yhteensä
Perniö	8	7	2	4	4	3	6	4	11
Pyhärinta	6	5	3	10	6	4	1	2	7
Laitila	2	2	1,5	12	6	3	1	14	7
Suomusjärvi	0			0	5	1	2	1	5
Vahto	1	1	2	2	4	3	3	4	5
Mynämäki	2			6	3	2	1	13	5
Eurajoki	2	2	2	11	4	4	3,5	5	4
Rauma	4	2	3	9	2	2	3	6	4
Uusikaupunki	3	3	1	10	1	1	1	3	4
Yläne	1	1	1	3	3			16	3
Koski TL	1	1	1	0	3	1	3	0	3
Alastaro	2	2	3	2	1	1	3	2	3
Dragsfjärd	1	1	1	14	2	2	1	20	2
Salo	1	1	1	1	2			0	2
Paimio	0			1	2	1	1	4	2
Kisko	0			0	2			3	2
Rusko	0			0	2	2	1	3	2
Lieto	2	1	1	0	0			1	2
Pöytyä	1	1	1	15	1	1	2	8	1
Mellilä	0			0	1	1	1	3	1
Oripää	0			4	1	1	1	1	1
Loimaa	0			1	1			0	1
Tarvasjoki	0			0	1			0	1
Vampula	1	1	1	?	0			?	1
Lappi	1			7	0			7	1
Nousiainen	0			3	0			4	0
Kemiö	0			1	0			3	0
Kustavi	0			1	0			3	0
Västanfjärd	0			1	0			2	0
Kiikala	0			1	0			2	0
Halikko	0			1	0			2	0
Marttila	0			1	0			1	0
Pertteli	0			0	0			1	0
Masku	0			1	0			1	0
Turku	0			0	0			1	0
Yhteensä	39	31	2	122	57	33	2	140	80

tulemme näkemään, riittääkö vapaaehtoinen soidinpaikkojen suojele pelastamaan Lounais-Suomen metsot. Ainakin komeimman kanalintumme pelastumiselle on nyt annettu pieni mahdollisuus.

Kiitokset

Soitimia kartoittivat vuosina 2006–2008: Markus Ahola, Kari Airikkala, Heikki Heikkilä, Raimo Heinonen, Timo Helenius, Arto Hirvensalo, Juhani Karhumäki, Emma Kosonen, Panu Kunttu, Sampo Kunttu, Juha Kylänpää, Kukka Kyrö, Pekka Käär, Jari Kärnlund, Matti Lahti, Aino Loivaranta, Pekka Loivaranta, Sami Lyytinen, Jarmo Markkanen, Heikki Minn, Jyrki Normaja, Juha Ovaskainen, Tuomo Peltola, Kalle

Rainio, Päivi Sirkiä, Janne Suominen, Janne Svärd, Petri Vainio, Ville Vasko ja Keijo Wahlroos. Päivi Sirkiä luki tekstin ja teki siihen lukuisia parannusehdotuksia. Kiitämme myös riistapäällikkö Heikki Uotilaa neuvoista projektin alkumetreillä sekä Lounais-Suomen metsäkeskuksen Jarmo Uimosta hedelmällisestä yhteistyöstä.

Kirjallisuus

BirdLife International 2004: Birds in Europe: population estimates, trends, conservation status. – BirdLife Conservation Series No 12. Cambridge, UK. 374 s.
 BirdLife Suomi ry 2009: Tiira-lintutietopalvelu. <<http://www.tiira.fi>>. Viitattu 12.1.2009.
 Helle, P., Helle, T. & Lindén, H. 1994:

Capercaillie (Tetrao urogallus) lekking sites fragmented Finnish forest landscape. – Scand. J. For. Res. 9:386–396.
 Helle, P., Lindén, H., Aarnio, M. & Timonen, K. 1999: Metso ja metsien käsittely. Tietoa käytännön metsätaloudelle. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 20/1999. Edita Oy, Vantaa. 23 s.
 Helle, P., Lindén, H., Kurki, S., Rätti, O. & Kumpu, P. 2000: Suomen metsokannan sukupuolten lukusuhde muuttunut. – Suomen Riista 46: 14–26.
 Helle, P., Belkin, V., Bljudnik, L., Danilov, P. I. & Jakimov, A. 2003: Metsäkanalintukannat Suomessa ja Venäjän Karjalassa. – Suomen Riista 49: 32–43.
 Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. (toim.) 1983: Suomen lintuatlas. – SLY:n Lintutieto Oy, Helsinki.
 Kunttu, P. & Laine, J. Turun pesimälinnus-

ton muutokset vuosina 1951-2001. – Turun kaupunki, ympäristönsuojelutoimisto. Julkaisuja 1/2002. Turku. 60 s.

Kurki, S. 1999: Metsäkanalintujen poikas-
tuotanto pirstoutuneessa metsämaisemassa. Suomen Riista 45:16-24.

Lamberg, T., Taskinen, H., Valkeajärvi, P. & Kursula, O. 2003: Metson soidin-
paikkojen kartoitus Keski-Suomessa 2001 – 2003. Kala- ja riistaraportteja nro 295. – Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 22 s. + liitteet.

Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T. ja Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen linnut. – Turun lintutieteellinen yhdistys ry, Turku. 416 s.

Leivo, M. Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M. & Virolainen E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. BirdLife Suomen julkaisuja nro 4. Suomen graafiset palvelut, Kuopio. 142 s.

Lindén, H. 1981: Hunting and tetraonid populations in Finland. – Finnish Game Res. 39: 69-78.

Lindén, H. 1990: Metson vähenemisen

syistä. – Lintumies. 25: 50-53.

Lindén, H. 2002a: Metson elinympäristöt kolmella eri mittakaavalla. – Suomen Riista 48: 34-45.

Lindén, H. 2002b: Metsäkanalintu-
tutkimuksia: Metson soidin. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Metsästäjäin keskusjärjestö. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi. 45 s.

Lindén, H. & Pasanen, J. 1987: Metsien pirstoutuminen metsokantojen uhkana. – Suomen Riista 34: 66-76.

Luonnontieteellinen keskusmuseo 2009: Kartoitustilanne: Metso (*Tetrao urogallus*). – Helsingin yliopisto. <<http://www.lintu-atlas.fi/maps.php?taxon=156#content-a>> Viitattu 1.2.2009.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T., & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

Sirkkiä, S. 2004: Metson (*Tetrao urogallus*) soidinpaikkojen säilyminen Varsinais-Suomen pirstoutuneessa metsämaisemassa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Biologian laitos. 61 s.

Storaas, T., Kastdalen, L. & Wegge, P. 2001: Metsien pirstoutuminen tehostaa metsäkanalintuihin kohdistuvaa saalistusta: hypoteesi. – Suomen Riista 47: 86-93.

Suomen ympäristökeskus 2001: Alueellisesti uhanalaiset linnut (NT, LC). <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=133970&lan=fi>. Viitattu 31.1.2009.

Suomen ympäristökeskus 2007: Lintu-
direktiivin I-liitteen lajit Suomessa, <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=9046&lan=fi>. Viitattu 1.2.2009.

Tenovuo, J. 2005: Halikon Angelniemen (saaren puoli) linnusto. Omakustanne. 34 s.

Vasko, V., Lampolahti, J. & Sundelin, R. 2006: Rauman seudun lintu-atlas. – Rauman seudun lintuharrastajat ry., Saarijärvi. 134 s.

Virtanen, J., Högmander, H. & Tuikka, K. 1992: Keski-Suomen linnusto. – Keski-Suomen Lintutieteellinen Yhdistys ry., Jyväskylä. 168 s.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Keuruu. 567 s.

Talvilinnuston muuttumisesta Turun lähiöalueilla

– vuodet 1971-1973 ja 2007-2009

.....
Matti Valta
.....

Laskin 1970-luvulla viiden alueen talvilinnut. Näistä yksi on Itäharjun omakotialueella (ks. Ukuli 3/96). Muut neljä olivat metsäalueita Turussa (Kohmo, Lauste ja Skanssinmäki) sekä Kaarinassa (Soukkio). Laskin näiden havu-
metsäalueiden talvilinnuston uudesta vuosina 2007- 09 samalla tavalla samoina päivinä kuin yli 30 vuotta aiemmin. Laskenta-alueiden yhteenlaskettu pinta-ala on 238 ha. Kokosin laskentojen tulokset taulukkoon 1.

Laskennoissa olen huomionnut myös alueiden yli lentävät linnut. Olen tulkinnut yksittäiset lentoäänihavainnot yhdeksi yksilöksi. Näitä on taulukossa yhteensä vain

kymmenkunta. Suoritin joululaskennat joulukuun aikana ja uusintalaskennat helmikuun lopulla tai maaliskuun ensimmäisinä päivinä. Sadesäällä siirsin laskennan seuraavaan päivään.

Alueet ovat muuttuneet melkoisesti: maaseudun metsät ja metsien reunapellot ovat nykyään asuinlähiöitä. 1970-luvulla Säkönmäki-nimisellä alueella oli kaksi maataloa, nyt Kohmossa on kymmeniä omakotitaloja, rivitaloja ja puolentusinaa kerrostaloa. Skanssinmäkeä sivuaa ja Soukkion halkaisee

nykyisin Turku-Helsinki moottoritie. Kaikki neljä aluetta ovat pirstaloituneempia teiden, polkujen ja voimalinjojen lisääntyttyä. Metsän pinta-ala on vähentynyt, mutta puusto on toisaalta vankentunut hakkuiden vähennyttyä kaupunkipuistoiksi muuttuneissa metsissä. Muutos näkynee ainakin kuusitiaisen ja käpylintujen määrien kasvussa.

Melua kantautuu teiltä, rakennustyömailta ja tehtaista. Maaseudun hiljaisista metsistä on tullut meluisampia lähiöiden virkistysalueita

Taulukko 1.

ha	KOHMO				SKANSSINMÄKI				LAUSTE			
	52				63				55			
	1971		2007		1971		2008		1971		2008	
	1973		2009		1972		2009		1972		2009	
lkm	4	3	4	3	1	1	1	1	1	2	1	2
	joulu	uusinta	joulu	uusinta	joulu	uusinta	joulu	uusinta	joulu	uusinta	joulu	uusinta
hippiäinen	77	43	13	14	9	7	8	6	37	48	15	7
talitiainen	43	33	118	95	9	9	14	17	14	31	37	58
urpiainen			2		15				26	1		5
kuusitiainen	10	6	11	11					2	2	7	13
töyhöttiäinen	8	5	4	5	3	1		2	3	2	2	
hömötiäinen	6	2			5	2			3			
puukiiپیچ	9	4	4	3	2	2	1	2	2	2	1	2
varis	11	4	7	6	2		1	1			6	14
hemppo									15			
varpushaukka	2	1	1		1				1	1		1
vihervarpunen			4	2								
viiherpeippo	2		173	69				4	3		9	15
sinitiiäinen			56	45	1		11	11		3	27	32
närhi	2	2	10	2							2	
käpytikka	1	1	3	1			2	2			2	
harakka	1	1	25	21			5	4	1		19	28
räkättirastas	3		1	2			17				26	
keltasirkku	3		3	15								
palokärki	1								1			
peippo		1		4								
sarvipöllö		1										
teeri										1		
kanahaukka			1	1							1	
lokkilaji			230	13			15				2	
naakka			1	1							2	11
käpylintulaji			3				1				1	11
varpunen			15	15								2
harmaalokki			27	5								
kesykyyyhky			2								23	4
mustarastas			9	6			1	1			6	3
pikkuarvunen			22									
punatulkku			3				1	1			1	5
tilhi			2								5	
korppi			1						2		2	
isolepinkäinen									1			
järripeippo			1									
tuulihaukka												
pikkutikka									1			
yht.	179	103	753	336	47	21	77	56	108	91	194	211

nuotiopaikkoineen ja lenkkipolkuineen. Vapaat metsien miehet asustelevat Skanssinmäellä talvelkin pienissä vanerimajoissa lähellä hautausmaata.

Laskentakertojen lämpötilojen keskiarvot antavat viitteitä ilmastomuuttumisesta: 1970 -luvun joululaskennat $-2,5$ °C (vaihteluväli $-8...+0$) ja uusintalaskennat $-4,0$ °C ($-9...+0$), 2000 -luvun vastaavat astemäärät ovat $-0,5$ °C ($-4...+3$) ja $+1,0$ °C ($-3...+4$).

Tulokset

Koska alueet ovat luonnoltaan tyyppisiä, suorastaan tavanomaisia, vailla esimerkiksi vesistöjen luomaa monimuotoisuutta, lajistosta jää puuttumaan yleisiäkin lajeja. Laskennoissa havaitsin yhteensä 38 lajia. 1970 -luvulla 23 lajia, 2000 -luvulla 33 lajia.

Yksilömäärät ovat lisääntyneet huomattavasti. 1970 -luvulla tavattiin 703 lintua, 2000 -luvun laskennoissa 1809 yksilöä. 1970 -luvulla yleisimpiä olivat hippiäinen,

talitiainen, urpiainen ja kuusitiainen, 2000 -luvulla talitiainen, viherpeippo, iso *Larus* ja sinitiiäinen.

Lajimuutokset

2000-luvulla ei kertynyt ainutakaan havaintoa hömötiäisestä, hemposta, palokärjestä, teerestä ja sarvipöllöstä. Näistä ainakin hömötiäinen, hemppo ja teeri ovat poistuneet talvilinnustosta. Töyhöttiäinen ja puukiiپیچ ovat selvästi taantuneet.

Uusien lajien lista on pitkä: 15 lajia (ks. taulukko 1). Isojen lokkien yli-